

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” ได้ดำเนินการวิจัยจนบรรลุวัตถุประสงค์ โดยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ผลการวิจัย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

4.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

4.1.1 ขั้นตอนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

4.1.2 ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

4.1.3 การเรียนรู้ของเยาวชน

4.1.4 การเรียนรู้ของผู้วิจัย

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

4.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร นั้น โดยมีทีมวิจัยหลัก ซึ่งประกอบด้วย นายณัฐวุฒิ ธัญชัย และเยาวชนแกนนำได้ดำเนินการศึกษาวิจัย พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร สามารถพัฒนาได้ ดังนี้

4.1.1 ขั้นตอนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

ในการศึกษาวิจัยนี้ ทางผู้วิจัย มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยเน้นให้เยาวชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา

ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งได้มีการวางแผนในกระบวนการดำเนินการ ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานได้ดังนี้

ก. การเลือกพื้นที่เป้าหมาย

ก่อนการเริ่มต้นการดำเนินการวิจัยใดๆ นั้น ขั้นตอนแรกในการดำเนินงานนั้นก็คือ “การเลือกพื้นที่เป้าหมาย” ในการทำงานวิจัย ซึ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้เริ่มต้นจากการได้มีโอกาสได้เข้ามาศึกษากระบวนการดำเนินการ “โครงการพัฒนากระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร อย่างมีส่วนร่วม ตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ในการเรียนวิชา “การศึกษาชุมชนเกษตร” ซึ่งในปัจจุบันนี้ การเรียนรู้นั้นมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่ว่าภายในห้องเรียน การลงพื้นที่จริง เพื่อทำการศึกษากระบวนการหรือขั้นตอนในการทำงานนั้น เป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนมากยิ่งขึ้น และจากโอกาสที่ได้เข้ามาศึกษาการทำงานโครงการพัฒนากระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร อย่างมีส่วนร่วม ตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทำให้มองเห็นสิ่งที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่มีแม่น้ำสารไหลผ่าน โดยการสนับสนุนของ รศ. ดร. อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ทำให้ได้แนวคิดในการดำเนินการพัฒนาหัวข้องานวิจัย โดยมีฐานคิดที่ต้องการให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และอนุรักษ์แม่น้ำสาร ซึ่งเปรียบได้กับเส้นเลือดที่คอยหล่อเลี้ยงชุมชนมาตั้งแต่ในอดีต จวบจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารลดน้อยลงก็ตาม และสิ่งที่สามารถนำเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมได้นั้น เราจำเป็นต้องมีเครื่องมือ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ การสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เพื่อให้เยาวชนได้ทำการเรียนรู้ พร้อมทั้งนำสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้นกลับไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านของตนเอง โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ดังนี้

- 1) เป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีแม่น้ำสารไหลผ่าน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชุมชนและแม่น้ำสาร
- 2) เป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสาร เพื่อให้สะท้อนถึงความสำคัญของแม่น้ำสารที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

จากหลักเกณฑ์ข้างต้น ทำให้สามารถคัดเลือกหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติตรงตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้จำนวน 13 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 3 ตำบล ดังนี้

- 1) ตำบลศรีบัวบาน ได้แก่ บ้านจำจิมด บ้านทุ่งยาวใต้ บ้านทุ่งยาวเหนือ บ้านจำบอน บ้านดอนแก้ว บ้านข้าวแครง
- 2) ตำบลป่าสัก ได้แก่ บ้านป่าดิงงาม บ้านสันคะยอม บ้านหลุก บ้านใหม่จตุจักร

3) ตำบลเวียงของ ได้แก่ บ้านแม่สารป่าขาม บ้านแม่สารป่าแคด บ้านแม่สารบ้านตอง

ในการเลือกพื้นที่เป้าหมายนี้เป็นขั้นตอนในการศึกษาบริบทของชุมชนต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับแม่น้ำสาร ซึ่งในขั้นตอนนี้มีวิธีการในการสืบค้นข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง อาทิเช่น การศึกษาจากเอกสารทางราชการ การค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต หรือการลงสำรวจสภาพพื้นที่จริง เพื่อทำการศึกษาในบริบทของชุมชนที่กำหนดเป็นขอบเขตพื้นที่ในการวิจัย เพื่อเป็นการเตรียมตัวในการวางแผนลงพื้นที่ในการค้นหาทีมวิจัยร่วมต่อไป

ข. การค้นหาเยาวชนที่ให้ความสนใจเข้าร่วมทีมวิจัยในแต่ละหมู่บ้าน และการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน

การลงพื้นที่เพื่อทำการค้นหาเยาวชนที่มีความสนใจในการทำงานวิจัย เพื่อเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยเยาวชนนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเข้าพบผู้ใหญ่บ้าน เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ใหญ่บ้าน ในการแนะนำกลุ่มของเยาวชนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน และทำการนำเสนอกิจกรรมการศึกษาวิจัยให้กับผู้ใหญ่บ้าน เป็นการทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานวิจัย และผลที่คาดว่าจะได้รับ หลังจากการดำเนินงานวิจัยนี้แล้วเสร็จ อีกทั้งยังเป็นการตอบข้อสงสัยของผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับงานวิจัย จากนั้นทางผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ทางด้านผู้ใหญ่บ้านในการประสานงานและช่วยแนะนำเยาวชน เพื่อให้ทางผู้วิจัยได้เข้ามาชี้แจงและทำความเข้าใจกับการดำเนินงานวิจัยอีกครั้ง และเชิญชวนให้เยาวชนเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย ซึ่งในการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมเยาวชนให้แต่ละหมู่บ้านนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

ตำบลศรีบัวบาน

ตำบลศรีบัวบานมีหมู่บ้านเป้าหมายทั้งหมด 6 หมู่บ้าน คือ บ้านจำจิมัด บ้านจำบอน บ้านคองแก้ว บ้านทุ่งยาวเหนือ บ้านทุ่งยาวใต้ บ้านข้าวแคร่ ซึ่งแต่ละบ้านมีวิธีการในการค้นหาทีมเยาวชนที่ต่างกันไปตามสถานการณ์ที่พบในขณะนั้น มีรายละเอียดในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านจำจิมัด หมู่ 2

บ้านจำจิมัดเป็นหมู่บ้านแรกที่ลำน้ำแม่สารไหลผ่าน โดยนับเริ่มต้นจากอ่างเก็บน้ำแม่สารจวบจนถึงสบปากแม่น้ำสาร ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำกวงต่อไป นับได้ว่าหมู่บ้านจำจิมัดนี้ยังเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ในส่วนของทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ดิน หรือน้ำ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ค่อนข้างไกลจากนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ทำให้ผลกระทบที่มีต่อแม่น้ำสารนับว่ายังมีผลกระทบไม่มากนัก

ในการลงพื้นที่หมู่บ้านจำขี้มนั้น ทางผู้วิจัยได้มีการเตรียมเอกสารชี้แจงรายละเอียดของงานวิจัย และขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับงานวิจัยให้กับคนในชุมชน โดยผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งนับได้ว่าเป็นความโชคดีหรือเป็นจังหวะที่เหมาะสมของผู้วิจัยในการลงพื้นที่ครั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ผู้วิจัยเดินทางเข้าไปพบผู้นำหมู่บ้านนั้น ระหว่างทางได้แวะถามทางไปบ้านผู้ใหญ่บ้านกับกลุ่มเยาวชนที่กำลังนั่งเล่นอยู่บริเวณข้างถนน และได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชนเป็นอย่างดีในการนำทางไปพบกับผู้ใหญ่บ้านคือ นายไพฑูรย์ หล้าโสศ และในระหว่างที่ชี้แจงและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ โครงการให้กับผู้ใหญ่บ้านนั้น กลุ่มเยาวชนยังคงจับกลุ่มคุยกันอยู่ในบริเวณบ้านผู้ใหญ่บ้าน และมีที่ให้ความสนใจในการเรื่องที่ผู้วิจัยได้คุยกับผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรม หลังจากผู้วิจัยทำความเข้าใจกับทางผู้ใหญ่บ้านเรียบร้อยแล้ว จึงถือโอกาสเชิญชวนน้องๆ เยาวชนให้มาเข้าร่วมโครงการวิจัย และทำการนัดหมายเยาวชนในการชี้แจงแนวทางการร่วมโครงการในครั้งต่อไป ทางผู้ใหญ่บ้านได้แนะนำให้ไปขอใช้สถานที่ที่มีบริเวณกว้างขวางมากกว่า ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงได้เข้าพบหารือกับเจ้าอาวาสวัดจำขี้มน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากทางวัดจำขี้มนเป็นอย่างดี จึงได้นัดแนะเยาวชนในครั้งต่อไป โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรม

ในการนัดหมายครั้งแรกนี้ เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจในรายละเอียดของโครงการ และเป็นการทำความรู้จักกันระหว่างผู้ทำวิจัยและทีมเยาวชนในพื้นที่ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกัน ผลจากการนัดหมาย ได้มีเยาวชน เข้าร่วมจำนวน 15 คน มีการชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการ เน้นวัตถุประสงค์ สังเกตได้ว่าเยาวชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเข้าใจในส่วนของโครงการวิจัยมากนัก แต่ก็มีบางส่วนออกให้เห็นถึงความกระตือรือร้นในการร่วมประชุม และได้มีการตอบข้อสงสัยที่เยาวชนถามขึ้นมา จากการสังเกตพบว่า เยาวชนในหมู่บ้านนี้ค่อนข้างกล้าแสดงออก กล้าพูดและแสดงความคิดเห็น แต่ยังคงมีเยาวชนบางคนที่ยังมีที่ทำเงินอายุในการแสดงออกอยู่ ก่อนเลิกกิจกรรมทางผู้วิจัยได้ฝากการบ้านน้องๆ ให้ช่วยไปเขียนสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมเวทีในวันนี้ว่าได้อะไรบ้าง และนัดหมายการพูดคุยแลกเปลี่ยนในครั้งต่อไป

ตาราง 2 รายชื่อทีมวิจัยเยาวชนบ้านจำขี้มน หมู่ 2

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
1. น.ส.อำพร ปาระอูด	1. ด.ช.วรากร หล้าโสศ
2. ด.ช.ชลวิทย์ ปันสัก	2. ด.ญ.สุภาพร อุดมทิพย์
3. ด.ญ.นิภาพร หล้าโสศ	3. ด.ญ.อรอนงค์ ธรรมแก้ว

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
4. พัชรพร ชันนา	4. น.ส.สุนันทา หล้าโสด
5. นายพลวัต อินตะทา	5. น.ส.สร้อยธิดา อุดมทิพย์
	6. นายวารินทร์ ท้าวพระดี
	7. ค.ญ.รัชฎากร สมบูรณ์โสด
	8. ค.ช.ณัฐพันธ์ บุคิมะ
	9. ค.ช.ทศพล ชันนา
	10. นายต่อสกุล ทองสว่าง

บ้านจำบอน หมู่ 3

บ้านจำบอนนั้น แต่เดิมได้อยู่ร่วมกับบ้านคอนแก้ว เรียกว่าบ้านจำบอนคอนแก้ว ต่อมาภายหลังได้มีการแยกออกเป็น 2 หมู่บ้านคือ บ้านจำบอนและบ้านคอนแก้ว

ในการลงพื้นที่บ้านจำบอนนั้น ในครั้งแรกที่เข้าพบผู้ใหญ่บ้าน เพื่อชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย เนื่องจากไม่ได้มีการนัดหมายท่านไว้ก่อนจึงไม่พบท่าน พบแต่เพียงลูกสาว จึงได้ฝากเอกสารไว้กับลูกสาว และสอบถามเบอร์ติดต่อของผู้ใหญ่บ้าน พร้อมทั้งเชิญชวนให้ลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยกัน

หลังจากนั้นได้ทำการติดต่อนัดหมาย โดยใช้การโทรศัพท์นัดหมายเข้าชี้แจงและนำเสนอข้อมูลการดำเนินงานวิจัยและทำความเข้าใจกับผู้ใหญ่บ้านคือ นายเดช อุดสว่าง ในการเข้าพบครั้งนี้ทางผู้ใหญ่บ้านได้แนะนำให้รู้จักกับหลานซึ่งเป็นเยาวชนที่อยู่ภายในหมู่บ้าน จึงได้มีการชี้แจงและแนะนำงานวิจัยพร้อมทั้งตอบข้อสงสัย แล้วทำการนัดหมายในการประชุมชี้แจงให้กับกลุ่มเยาวชนในครั้งต่อไป

ในการนัดหมายครั้งแรก เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2549 นั้น ได้มีเยาวชนเข้าร่วมทั้งหมด 7 คน ซึ่งเป็นผู้หญิงทั้งหมด หลังจากทำความเข้าใจในส่วนของโครงการเสร็จแล้วก็ได้ทำการสอบถามข้อสงสัย แต่น้องๆ ยังมีความเขินอาย ไม่ค่อยกล้าแสดงออกเท่าไรนัก แต่ยังมีแววของความอยากรู้ในการทำงานวิจัย จากการสอบถามทางผู้ใหญ่บ้านพบว่า เยาวชนในหมู่บ้านยังไม่ค่อยมีการรวมตัวกันมากเท่าใดนัก เนื่องจากกิจกรรมที่ทำในหมู่บ้านนั้นมีน้อยและไม่ค่อยต่อเนื่อง ทำให้การรวมกลุ่มของเยาวชนยังไม่เป็นรูปธรรม และผู้ใหญ่บ้านก็หวังว่าการทำกิจกรรมนี้ มีส่วนช่วยให้เยาวชนในหมู่บ้านได้มีการรวมตัวกันมากขึ้น

ตาราง 3 รายชื่อทีมวิจัยเยาวชนบ้านจำบอน หมู่ 3

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
1. น.ส.วัชรินทร์พร ชัยฉิเลิศ	1. น.ส.เสาวลักษณ์ ชันอาสาอะ
2. น.ส.อภิญา งามว่าง	2. น.ส.สุภาภรณ์ สุวรรณชีพ
3. น.ส.ศิริอำภา แก้วโขง	3. ค.ญ.ศุภัญญา อุประสินธุ์
4. น.ส.ชฎาพร เตชะโศด	4. ค.ญ.วันวิสาข์ โนโซติ
5. นายนิกร แสงศรีจันทร์	

บ้านข้าวแคร่ หมู่ 4

ในการลงพื้นที่บ้านข้าวแคร่ ทางผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการเตรียมเอกสารสรุปของงานวิจัย และประสานกับทางผู้ใหญ่บ้านคือ นางภักจินดา ลังกาฟ้า เพื่อทำความเข้าใจในแนวทางและวัตถุประสงค์การดำเนินงานวิจัย และประโยชน์ที่ทางหมู่บ้านได้รับ รวมทั้งได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้ใหญ่บ้านในการประสานพันธ์ให้เยาวชนที่สนใจเข้าร่วมรับฟังในเวทีชี้แจงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่ทางผู้ใหญ่บ้านค่อนข้างหนักใจในส่วนของการรับสมัครเยาวชน เนื่องจากทางผู้ปกครองของเยาวชนไม่เห็นประโยชน์และไม่สนับสนุนให้เยาวชนเข้ามาทำกิจกรรมเท่าใดนัก ด้วยสาเหตุที่มาจากกรณีที่มีเยาวชนในหมู่บ้านบางคนได้ไปเข้าร่วมทำกิจกรรมและในการทำกิจกรรมนั้นมีการไปเข้าค่ายพักแรม หลังจากทีกลับมาจากกรเข้าค่ายแล้วก็มีกรประพุดที่ไม่เหมาะสมเท่าใดนัก และเกิดเรื่องราวที่ไม่ดีในทางผู้สาวขึ้น โดยที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่เกี่ยวข้องกับกรทำกิจกรรมแต่อย่างใด แต่เป็นเพราะว่าเหตุการณ์นั้นเกิดหลังจากกรที่เยาวชนได้ไปร่วมกรเข้าค่าย ทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ นั้น คิดว่ากรที่เยาวชนไปเข้าค่ายนั้น ทำให้มีโอกาสใกล้ชิดกับเพศตรงกันข้ามมากขึ้น และกลัวว่าลูกของตนเองมีข่าวที่ไม่ดีตามมา ด้วยเหตุนี้เองทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ให้การสนับสนุนในการเข้าร่วมทำกิจกรรมเท่าใดนัก ก่อน ลากลับ ทางผู้วิจัยได้นัดหมายในการพบปะและชี้แจงกับทางเยาวชนในการดำเนินงาน โครงการ ซึ่งทางผู้ใหญ่บ้านได้รับปากในการดำเนินการประสานกลุ่มเยาวชนให้

ในการนัดประชุมครั้งแรก เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2549 นั้น ไม่ประสบผลสำเร็จ อันเนื่องมาจาก ไม่มีเยาวชนมาเข้าร่วมประชุมเลยแม้แต่คนเดียว ซึ่งทางผู้วิจัยได้ทำการติดต่อไปทางผู้ใหญ่บ้านทำให้ทราบว่ ในช่วงวันและเวลานั้นๆ เยาวชนไม่สามารถมาได้เนื่องจาก ต้องไปเรียนพิเศษ และทางผู้ใหญ่บ้านไม่ได้แจ้งให้ทางผู้วิจัยทราบ ทางผู้วิจัยจึงได้ทำการสอบถามไปว่า การ เข้าพบเยาวชนได้นั้นเวลาช่วงใดที่ เหมาะสมมากที่สุด แต่ทางผู้ใหญ่บ้านท่านได้แจ้งมาว่า อาจ ไม่มี

เยาวชนเข้าร่วมเนื่องจากไม่มีเวลาว่างในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ทำให้พื้นที่หมู่บ้านข้าวแครงจึงยังไม่มีทีมวิจัยเยาวชนในหมู่บ้าน

ทั้งนี้ การดำเนินการ โครงการจำเป็นต้องขับเคลื่อนต่อไปทางผู้วิจัยจึงได้พักในส่วนของหมู่บ้านนี้ไว้ก่อนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านที่มีความพร้อมนั้นสามารถดำเนินไปได้ และทางผู้วิจัย ได้ลองหาแนวทางในการค้นหาทีมเยาวชนในรูปแบบหรือแนวทางอื่นต่อไป

บ้านทุ่งยาวใต้ หมู่ 7

บ้านทุ่งยาวใต้นั้นแต่เดิมรวมตัวกับบ้านทุ่งยาวเหนือ ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรมากขึ้น ได้แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน การลงพื้นที่ค้นหาเยาวชนทางผู้วิจัยก็ยังคงใช้วิธีการขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้าน โดยได้เตรียมเอกสารสรุปวัตถุประสงค์ และการดำเนินการวิจัย พร้อมทั้งทำการชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจในให้ตรงกันในการดำเนินการวิจัย แต่จากการสังเกตพบว่า ผู้ใหญ่บ้านคือ นายถนัด พิงคะสัน ยังไม่ค่อยให้ความสนใจหรือสนับสนุนสักเท่าไรนัก แต่ท่านได้รับปากว่า ในการประชาสัมพันธ์ และเชิญชวนเยาวชนให้เข้าร่วมในการทำงานวิจัยก่อนกลับก็ได้ทำการนัดหมายในการพบเยาวชนในครั้งต่อไป

การประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2549 นั้น มีเยาวชนเข้าร่วม 6 คน ณ ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน ในการประชุมผู้วิจัยได้เล่าถึงตัวกิจกรรมที่ มีการดำเนินการในการทำวิจัยวัตถุประสงค์ในการวิจัย และทำการตอบข้อสงสัยในส่วนของกิจกรรมที่ดำเนินการต่อไป จากการสังเกตระหว่างการประชุมพบว่าเยาวชนยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกเท่าใดนัก ในการสอบถามข้อสงสัยยังต้องอาศัยการกระตุ้นในการตอบคำถามอยู่บ้าง และการดำเนินการประชุมในครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจากทางผู้ใหญ่บ้านเป็นอย่างดี และเยาวชนก็มีที่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมงานวิจัยอยู่พอสมควร

ตาราง 4 รายชื่อทีมวิจัยเยาวชนบ้านทุ่งยาวใต้ หมู่ 7

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
1. ค.ญ.อัญชลี ศิริกานต์	1. ค.ช.ภมร เลศักดิ์
2. ค.ญ.มูจลินทร์ ติปิน	2. ค.ญ.อัจฉราพร ปินสว่าง
3. ค.ญ.ภัสสร เลศักดิ์	3. ค.ญ.นภาพร วรรณศักดิ์
4. ค.ญ.พรพิมล พิงคะสัน	4. ค.ญ.วิกานดา นันใจศักดิ์
5. ค.ญ.ปิยะนุช จะวะนะ	

บ้านดอนแก้ว หมู่ 11

บ้านดอนแก้วเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีกลุ่มเยาวชนที่มีการรวมตัวทำกิจกรรมภายในหมู่บ้านอยู่แล้ว ในการค้นหาเยาวชนในพื้นที่บ้านจำบอนนี้ ทางผู้วิจัยได้เข้าพบผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งวันที่ลงพื้นที่นั้น ไม่พบผู้ใหญ่บ้านคือ นายสำราญ ตนพะยอม แต่อย่างไร แต่ทางผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นแกนนำเยาวชนในหมู่บ้าน ทางผู้วิจัยจึงได้เชิญชวนให้เข้าร่วมทำกิจกรรมด้วย ทางน้องได้ตอบตกลงและรับปากในการชวนเพื่อนมาเข้าร่วมเวทีชี้แจงรายละเอียดโครงการต่อไป ก่อนกลับก็ทำการนัดหมายน้องๆ เยาวชนในการพบกันครั้งต่อไป

ในการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2549 นั้น มีเยาวชนเข้าร่วม 14 คน ทางผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดให้เยาวชนทราบ และสอบถามข้อสงสัยในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงาน จากการจัดเกิดภายในเวทีพูดคุยนั้น พบว่าเยาวชนนั้นยังให้ความสนใจน้อยอยู่ โดยสังเกตจากการที่นั่งซอมนกันและมีสมาธิในการฟังน้อย แต่น้องๆ เยาวชนก็รับปากว่าพร้อมให้ความร่วมมือในการดำเนินการ แต่ว่าต้องมีการคอยกระตุ้นในการทำงานอยู่บ้าง

ตาราง 5 รายชื่อทีมวิจัยเยาวชนบ้านดอนแก้ว หมู่ 11

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
11. ค.ญ.กุลนารี ตนพะยอม	1. ค.ญ.ธาริณี พรมนา
12. ค.ญ.หนึ่งฤทัย พุทธปวน	2. ค.ญ.นัสสิรา แดงนา
13. ค.ญ.อังศุมาริน มาตะบาน	3. น.ส.ศุภษร เขียวอาสะวะ
14. ค.ญ.โสธรา แดงนา	4. ค.ญ.ศิริธานี ไชยพรมสว่าง
15. ค.ญ.ละอองทราย ปัญญาทิพย์	5. ค.ญ.วรัทยา เสนาวารี
16. ค.ญ.พนิดา เหล็กดีว	6. ค.ช.ศุภณัฐ ตนพะยอม
	7. ค.ช.กทาวุฒิ บุญเดิม
	8. ค.ญ.ธนัญญา พรมนา
	9. ค.ญ.สลิตา กำปินนา
	10. ค.ญ.ดาราทพร นันตะภาพ
	11. ค.ช.อานุภาพ หล้าโสศ
	12. ค.ช.กานุพงศ์ ปรีชากาญจนดิษฐ์

บ้านทุ่งยาวเหนือ หมู่ 12

บ้านทุ่งยาวเหนือนี้เป็นหมู่บ้านแรกที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นหาทีมวิจัยเยาวชน ซึ่งผู้วิจัยได้เตรียมเอกสารโครงการ โดยย่อและทำการนำเสนอให้ทางผู้ใหญ่บ้านคือ ร.ต.ต.สิงห์ทอง กันฟัน จากการพูดคุยในเบื้องต้นทำให้ทราบว่าในหมู่บ้านนี้ได้มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชนอยู่บ้างพอสมควรแล้ว อาทิเช่น โครงการสมุดความดี ซึ่งเยาวชนต้องทำการบันทึกความดีที่ทำในแต่ละวันแล้วส่งให้ทางภรรยาของผู้ใหญ่บ้านคือ นางสุมาลี กันฟัน ตรวจสอบทุกวัน และมีการคัดเลือกคนที่ทำได้ดีให้มารับรางวัล หรือการนั่งสมาธิ โดยในบริเวณบ้านพอหลวงได้มีการสร้างห้องเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนโดยเฉพาะ เมื่อทางผู้วิจัยได้อธิบายถึงรายละเอียดงานวิจัยท่านก็ยินดีให้การสนับสนุนในการดำเนินงานเต็มที่ ซึ่งท่านก็บอกว่าในส่วนของแม่น้ำสารท่านก็ได้มีโครงการดูแลภูมิทัศน์ริมน้ำ โดยแบ่งเยาวชนออกเป็นกลุ่มๆ เพื่อดูแลชุ่มรมน้ำที่กลุ่มตัวเองรับผิดชอบให้สวยงามและสะอาด จากนั้นผู้วิจัยได้ขออนุญาตในการพบปะแลกเปลี่ยนและอธิบายรายละเอียดกิจกรรมให้เยาวชนรับทราบต่อไป

การลงพื้นที่เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนหมู่บ้านทุ่งยาวเหนือ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2549 มีเยาวชนเข้าร่วมมากถึง 23 คน โดยในกลุ่มนี้มีเยาวชนที่อายุน้อยที่สุดคือ 7 ขวบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหนียวแน่นของกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน หลังจากที่ได้นำเสนอโครงการและแนวทางการดำเนินงานแล้ว ทางผู้วิจัยได้ร่วมทำกิจกรรมกับเยาวชนในหมู่บ้านคือ การทำกิจกรรมที่ชื่อว่า “เหรียญพูดได้” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีข้อคิดให้รู้ถึงความสำคัญในการรับฟัง ในกิจกรรมนี้แม้ไม่สามารถทำให้น้องๆ หยุดฟังเพื่อนได้ แต่ก็กลับทำให้มองเห็นวิธีคิด เพื่อให้สามารถพูดปรกติได้โดยไม่ผิดคิดที่ดั่งไว้คือ “คนที่ถือเหรียญอยู่เท่านั้นที่พูดได้” โดยที่ในบางกลุ่มก็ใช้การจับเหรียญพร้อมกันหมด หรือบางกลุ่มก็เอานิ้วแตะเวลาพูด เป็นต้น เห็นได้ว่าเยาวชนนั้นสามารถคิดพลิกแพลงและสร้างสรรค์ในการทำสิ่งใดๆ โดยที่ยังคงรักษากฎกติกาไว้ได้ แม้บางครั้งอาจไม่ถูกต้องหมดก็ตามที ก่อนกลับในวันนั้นก็ได้นำแต่ละคนพูดถึงประโยชน์ในการทำกิจกรรม แต่ละคนได้แลกเปลี่ยน และบอกถึงความประทับใจ อีกทั้งความสนใจในการเข้าร่วม หลังจากนั้นก็นัดหมายในการพบกันครั้งต่อไป

ตาราง 6 รายชื่อทีมเยาวชนบ้านทุ่งยาวเหนือ หมู่ 12

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
1. น.ส.จุฑาทิพย์ อุปเวียง	1. ด.ญ.ณัฐดาว ธนุน้อย
2. ด.ญ.จิตรลัดดา ลินตะพาน	2. ด.ญ.ช่อผกา สมศักดิ์

แกนนำเยาวชน	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
3. ค.ช.นรินทร์ อุปเวียง	3. ค.ญ.เกศศิณี พิงตะสัน
4. น.ส.สุวรรณณี จำเมืองดิ่ง	4. ค.ช.รักษิต อุปเวียง
5. ค.ญ.หนึ่งฤทัย ใจสว่าง	5. ค.ญ.สุนิตตรา พยัคฆ์สัก
6. ค.ญ.อรุโณทัย พินิจนาม	6. ค.ญ.วราภรณ์ พยัคฆ์สัก
	7. ค.ญ.เขมิกา ใจดิ่ง
	8. ค.ญ.รัตนภรณ์ นิลแสงสัก
	9. ค.ช.วีรายุทธ สิ้นตะพาน
	10. ค.ช.นุรักษ์ พิลึก
	11. ค.ช.พุทธิชัย เจตะวัน
	12. ค.ญ.ปริยานุช สวัสดิ์รักษา
	13. ค.ญ.วิไลวรรณ อุปเวียง
	14. ค.ญ.เจนจิรา ไชยศรี
	15. ค.ญ.พิยดา อุปดิ่ง
	16. ค.ญ.สุริกา แส่นซัด
	17. นายพิสันต์ ใจดิ่ง

ตำบลป่าสัก

ตำบลป่าสักนี้มีหมู่บ้านเป้าหมายทั้งหมด 4 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าดิงงาม บ้านสันคะยอม บ้านหลุก และบ้านใหม่จตุจักร รายละเอียดในการค้นหาทีมวิจัยเยาวชน มีดังนี้

เนื่องจากในพื้นที่ตำบลป่าสักนั้น หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานวิจัยแต่ละหมู่บ้านนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่เป้าหมายของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ซึ่งเป็นโครงการที่ทำศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตร ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมว่า การเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือผลกระทบใดบ้างที่เกิดขึ้นต่อวิถีการดำเนินชีวิตของตัวเยาวชนและชุมชน และเยาวชนมีวิธีการปรับตัวได้อย่างไรในการเปลี่ยนแปลงนี้ ซึ่งทำให้การลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมวิจัยนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการลงพื้นที่พร้อมกับ “หนึ่ง” น.ส.ทัศนัท บุญสวน หัวหน้าโครงการฯ เนื่องจากเป็นงานวิจัยที่ต้องการการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดำเนินการวิจัยเหมือนกัน แต่มีเนื้อหาและเนื้อหาที่แตกต่างกันไป โดยการลงพื้นที่ค้นหาและทำความเข้าใจกับเยาวชนจึงเป็นในลักษณะของการอธิบายแนวทางในการ

ดำเนินการวิจัย วัตถุประสงค์ของการทำการวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย และให้เยาวชนได้มีโอกาสเลือกเรียนรู้ในประเด็นที่เยาวชนให้ความสนใจอีกทั้งยังเป็นการไม่ให้เกิดกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนกันมากไป

โดยทางผู้วิจัย ได้ทำการชี้แจงและค้นหาเยาวชนที่เข้าร่วมในการทำงานวิจัยร่วมกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชน ได้ทำการสอดแทรกในส่วนของเนื้อหาของ การดำเนินโครงการ และทำแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรม โครงการการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารร่วมไปด้วย เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมในส่วนองงานที่ผู้วิจัยรับผิดชอบ ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมค้นหาไปได้สักระยะหนึ่งพบว่า กระบวนการดำเนินกิจกรรม โครงการแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก ในแต่ละครั้งนั้นใช้ระยะเวลาในการดำเนินการเกือบทั้งวัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารนั้น ไม่มีช่วงจังหวะและเวลาในการดำเนินการมากนัก ทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความล่าช้า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ละพื้นที่ตำบลป่าสักไว้ก่อน เพื่อไปทำการดำเนินการในพื้นที่อื่นที่สามารถดำเนินการได้สะดวกกว่า และเป็นการรอรเวลาเข้ามาดำเนินการในภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมของโครงการแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิธีการเปลี่ยนแปลงชุมชนลดน้อยลง

ในการค้นหาเยาวชนในพื้นที่ตำบลป่าสักนั้น จึงเป็นการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ และใช้วิธีพูดคุยกับเยาวชนที่มีที่ทำความสนใจและตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้ได้เยาวชนที่มีความสนใจอย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานในระยะต่อไปง่ายขึ้น ดังนั้นการค้นหาเยาวชนในพื้นที่นี้จึงแตกต่างไปจากเยาวชนในตำบลอื่น ที่ไม่มีโครงการวิจัยเข้าไปดำเนินการมากนัก

ข้อสังเกตด้านปัจจัยที่มีผลต่อการค้นหาทีมวิจัยเยาวชน

จากการลงพื้นที่ตำบลป่าสัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโครงการวิจัยเข้ามาดำเนินการเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบ้านสันตะขอม หมู่ที่ 1 ที่มีการดำเนินการเกี่ยวกับเยาวชนมาแล้ว และในปัจจุบันก็ยังมีโครงการใหม่ ๆ อยู่ นั้น พบว่า การที่เยาวชนมีการกิจกรรมในงานวิจัยให้เยาวชนทำค่อนข้างมาก จึงทำให้เยาวชนในพื้นที่ตำบลป่าสักนี้ มีพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิด และการสร้างสรรค์เป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงทำให้เยาวชนมีความกล้าแสดงออกค่อนข้างมาก แต่ว่ากลุ่มที่กล้าแสดงออกก็ยังมีอยู่เฉพาะกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัยมาแล้วเท่านั้น แต่ก็ยังมีเยาวชนที่เข้าร่วมอีกหลายคนที่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่ก็มาเข้าร่วมกิจกรรมตลอด ทำให้จำเป็นต้องค้นหาแนวคิดในการดึงความสามารถของเยาวชนที่เหลือออกมาต่อไป

ในการลงพื้นที่ค้นหาเยาวชนในพื้นที่ตำบลป่าสักนี้ ผู้วิจัยพบปัญหาสำคัญในการค้นหาที่มิ
 วิจัยเยาวชน นั่นคือ การที่ในพื้นที่มีการดำเนินการวิจัยที่หลากหลายโครงการทำให้เยาวชนมี
 กิจกรรมให้ดำเนินงานเกือบทุกอาทิตย์ และเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาในประเด็นที่หลากหลายแตกต่างกัน
 เช่น การเปลี่ยนแปลงของชุมชน การทำนา หรือการสืบค้นข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ทำ
 ให้เยาวชนค่อนข้างมีเวลาน้อยในเรื่องของการได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนี้ เกิดจากการที่
 เยาวชนมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาที่ต้องดำเนินกิจกรรมกันในวันเสาร์ หรืออาทิตย์ ทำให้ทุก
 โครงการต่างก็ใช้เวลาในวันเสาร์ หรืออาทิตย์นี้ในการขับเคลื่อนโครงการ จากสาเหตุนี้เองทำให้
 เยาวชนที่เข้าร่วมนั้น ไม่มีเวลาในการดำเนินกิจกรรมโครงการการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากร
 ธรรมชาติมากนัก แม้ผู้วิจัยใช้วิธีในการลงพื้นที่ค้นหาโดยการลงพื้นที่ร่วมกับโครงการอื่นๆ ก็ตาม
 แต่ก็ได้เพียงพูดคุยกับเยาวชนที่มีความสนใจเท่านั้น และยังไม่ได้นำกิจกรรมใดๆ เลย เนื่องจาก
 ในการดำเนินกิจกรรมโครงการในแต่ละครั้งนั้นใช้เวลาค่อนข้างมากในการดำเนินกิจกรรมอย่าง
 น้อยๆ ก็ ครึ่งวัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่มีจังหวะในการดำเนินการ จึง
 ได้ละเว้นพื้นที่นี้ เพื่อไปดำเนินการในพื้นที่อื่นๆ ก่อน แล้วค่อยกลับมาดำเนินการในพื้นที่ตำบล
 ป่าสักอีกครั้ง หลังจากที่มีการดำเนินกิจกรรมโครงการอื่นๆ ลดน้อยลง

ตำบลเวียงยอง

ตำบลเวียงยอง มีหมู่บ้านเป้าหมายทั้งหมด 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่สารป่าขาม บ้านแม่สารป่า
 แดก บ้านแม่สารบ้านตอง ในพื้นที่ของตำบลเวียงยองนี้ทางผู้วิจัยได้ทดลองเปลี่ยนแนวทางในการ
 ค้นหาตัวเยาวชน โดยขอความอนุเคราะห์จากท่านพระมหานิเวศน์ กิตติเชฎฐ์ เจ้าอาวาสวัดแม่สาร
 ป่าขาม ให้ช่วยในการติดต่อประสานเยาวชนในพื้นที่ 3 หมู่บ้านในตำบลเวียงยอง ในการเข้าร่วมเวที
 ชี้แจงและทำความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ ซึ่งท่านได้แนะนำให้ติดต่อผ่านสภาเยาวชน
 ตำบลเวียงยอง

ในการนัดพบเยาวชนในพื้นที่ตำบลเวียงยองครั้งแรก เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2549 นั้น มี
 เยาวชนเข้าร่วม 4 คนผู้วิจัยได้ชี้แจงและทำความเข้าใจในแนวทางการดำเนินการของโครงการ
 หลังจากการชี้แจงเสร็จแล้วนั้นก็ได้อสอบถามถึงความเข้าใจในรายละเอียดของโครงการ ซึ่งเยาวชน
 ทำทางกระตือรือร้นดี และรับปากในการชวนเพื่อนมาร่วมในครั้งต่อไปให้มากกว่านี้ แต่ที่น่า
 สังเกตคือเยาวชนที่เข้าร่วมนั้น ไม่มีเยาวชนจากบ้านแม่สารบ้านตองเลย ซึ่งแม่สารบ้านตองนั้นเป็น
 หมู่บ้านสุดท้ายก่อนที่แม่น้ำสารไหลลงสู่แม่น้ำกวัง และไหลลงสู่แม่น้ำปิงต่อ ทางผู้วิจัยจึงนำเอาสิ่ง
 ที่เกิดขึ้นไปปรึกษากับท่านพระมหานิเวศน์ ท่านได้ให้คำแนะนำให้เข้าไปพบกับสมาชิกสภา
 องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงยอง คือ นาย ประภาส มณีขัติ ผู้วิจัยจึงได้นัดพูดคุยกับ นาย ประภาส

มณีชาติ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงของ เพื่อขอความอนุเคราะห์ ซึ่งในวันที่เข้าพบ นั้นท่านไม่อยู่บ้าน จึงได้ฝากเรื่องไว้ที่ทางภรรยาของท่าน และติดต่อกลับในภายหลัง พร้อมทั้งเข้า พบผู้ใหญ่บ้าน เพื่อขอความอนุเคราะห์และประสานเยาวชนในการเข้าร่วม ซึ่งทางผู้ใหญ่บ้านก็ ได้รับปากในการประสานให้ แต่ในขณะนี้ก็ยังไม่สามารถค้นหาเยาวชนได้เนื่องจากไม่มีเยาวชนเข้า ร่วม และจากการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่พบว่า คนในหมู่บ้านนั้นคิดว่า ปัญหาของลำน้ำแม่สาร ในเขตหมู่บ้านนั้นอย่างไรก็ไม่มีทางแก้ปัญหาได้ จึงไม่ค่อยมีใครให้ความสนใจในการให้ความ ร่วมมือในการทำโครงการมากนัก และเยาวชนในพื้นที่ส่วนใหญ่แล้วในวันหยุดก็ไปเรียนพิเศษกัน เพราะผู้ปกครองคิดว่าสำคัญกว่า

ดังนั้น ขณะนี้จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ตำบลเวียงของนั้นขับเคลื่อนไปได้ ค่อนข้างช้า เนื่องจากกลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจนั้นยังมีน้อยทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่สามารถ ดำเนินการต่อไปได้มากนัก ทางผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องทดลองวิธีการค้นหาเยาวชนในวิธีอื่นๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดกลุ่มเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่อไป

รายชื่อทีมเยาวชนตำบลเวียงของ

1. ค.ญ.ศกามาศ คำสาร
2. ค.ญ.รวมพร ตีบตึง
3. ค.ช.พงษ์พัฒน์ อบอุ้นเซย
4. นายวีรพัฒน์ มุลยะณี

ข้อสังเกตด้านปัจจัยที่มีผลต่อการค้นหาทีมวิจัยเยาวชน

จากการลงพื้นที่ตำบลเวียงของ สังเกตได้ว่า เยาวชนในตำบลเวียงของนั้น เป็นเยาวชนที่อยู่ ในเขตพื้นที่ที่ใกล้ตัวเมืองลำพูนมากกว่าทางตำบลศรีบัวบาน และตำบลป่าสัก ซึ่งในระบบการ ปกครองแล้ว ได้ถือว่า ตำบลเวียงของนี้เป็นตำบลในเขตเมือง เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ตรงข้ามกับพื้นที่ ชุมชนในตัวเมืองลำพูน ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่ค่อนข้างไปทางชุมชนเมือง คือ ไม่ ค่อยได้มีโอกาสช่วยเหลือผู้ปกครองในการประกอบอาชีพทางการเกษตรเท่าใดนัก และสามารถ เดินทางไปเที่ยวในตัวเมืองได้ง่าย อีกทั้งยังมีกิจกรรมในเรื่องของการเรียนพิเศษ ส่งผลให้เยาวชนมี ความสนใจในการเข้าร่วมทำกิจกรรมน้อย มีเยาวชนที่สนใจก็เพียงกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมด้าน สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะหมู่บ้านแม่สารบ้าน ตองซึ่งเป็นบ้านที่อยู่ท้ายน้ำที่สุด และมีปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำมากที่สุด ทำให้ทั้งผู้ใหญ่และเด็กไม่ เห็นความสำคัญของแม่น้ำสาร เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารนั้นมีน้อยลงมากกว่า

หมู่บ้านอื่นๆ เนื่องจากการใช้น้ำทางการเกษตรสามารถผันน้ำมาจากแหล่งอื่นได้ เช่น แม่น้ำกวังซึ่งสามารถผันมาได้โดยตรง เป็นต้น ทำให้ไม่รู้สึกระคายเคืองในเรื่องของการขาดแคลนน้ำสักเท่าใดนัก อีกทั้งยังมีความคิดที่ว่า ไม่ว่าจะอย่างไรก็คงไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ท้ายน้ำแล้ว จึงทำให้ไม่สามารถค้นหาทีมวิจัยเยาวชนเพื่อเข้าร่วมงานวิจัยได้

สรุปกระบวนการค้นหาเยาวชนที่ให้ความสนใจเข้าร่วมทีมวิจัยในแต่ละหมู่บ้าน และการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน

จากการลงพื้นที่ในการค้นหาทีมวิจัยเยาวชนนั้น พบว่า ในการลงพื้นที่เพื่อค้นหาทีมวิจัยนั้น มีวิธีการในการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้เยาวชนได้เข้าร่วมทำการวิจัยจำเป็นต้องใช้วิธีการหลายๆ วิธี ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) การค้นหาโดยการติดต่อผ่านทางผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พระ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการลงพื้นที่โดยส่วนใหญ่ ได้รับผลสำเร็จในการนัดพบแกนนำเยาวชนค่อนข้างสูง เนื่องจากการติดต่อผ่านทางผู้นำชุมชนนั้น ช่วยให้ผู้วิจัยทราบว่า กลุ่มเป้าหมายของเรา มีใครเป็นแกนนำ และต้องติดต่อประสานงานที่ใครที่ให้ผลสำเร็จมากที่สุด แต่จากการลงพื้นที่ค้นหาเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านนั้น พบว่า การติดต่อกับแกนนำเยาวชนได้รับความสำเร็จเท่าไรหรือนั้นขึ้นอยู่กับความสนใจและการให้การสนับสนุนของผู้นำหมู่บ้านว่ามีมากน้อยเพียงใด ซึ่งในหมู่บ้านที่มีการให้การสนับสนุนมากก็มีเยาวชนมาเข้าร่วมเป็นจำนวนที่มาก แต่ในบางหมู่บ้านที่ผู้นำชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจหรือไม่คิดว่าเยาวชนมีศักยภาพมากพอ ทำให้มีเยาวชนมาเข้าร่วมแค่ไม่กี่คน

2) การค้นหาโดยผ่านทางโครงการเดิมที่มีกลุ่มอยู่แล้ว เป็นการค้นหาโดยอาศัยฐานของเยาวชนที่ได้เข้าร่วมในโครงการการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร ซึ่งมีกลุ่มของเยาวชนที่ได้เข้าร่วมศึกษาสภาพแม่น้ำ คุณภาพแม่น้ำ โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการดังกล่าว เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ และสังเกตการณ์ว่า มีเยาวชนคนใดที่ให้ความสนใจบ้าง และแต่ละพื้นที่ควรจะติดต่อผ่านแกนนำคนใด

3) การค้นหาโดยการติดต่อเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยตรง เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยกับเยาวชนได้ มีการสื่อสารกันโดยตรง ด้วยการติดต่อประชาสัมพันธ์โครงการฯ ที่ไม่มีการติดต่อผ่านทางตัวประสานใดๆ การติดต่อสื่อสารวิธีนี้ เป็นการติดต่อสื่อสาร โดยผู้วิจัยทำการลงพื้นที่ค้นหาทีม โดยการพูดคุยกับเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ด้วยการประชาสัมพันธ์โครงการ และสอบถามเยาวชนถึงความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ จากนั้นจึงค่อยทำการประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อได้รับทราบถึงการดำเนินงานโครงการต่อไป

4) การค้นหาพร้อมกับโครงการวิจัยอื่นๆ ที่ทำงานร่วมในพื้นที่เดียวกัน เป็นการลงพื้นที่ ค้นหาทีมวิจัยเยาวชนไปพร้อมๆ โครงการอื่นๆ ที่ทำงานในพื้นที่และมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน เพื่อเป็นการย่นระยะเวลาในการดำเนินงาน โครงการและไม่เป็นการซ้ำซ้อนกันในการปฏิบัติการตาม แผนดำเนินการ ซึ่งพบว่า การลงพื้นที่เพื่อค้นหาเยาวชนร่วมกับงานวิจัยโครงการอื่นๆ นั้น มี ข้อจำกัดในเรื่องของการจัดช่วงเวลาในการประชาสัมพันธ์ของแต่ละโครงการ ซึ่งอาจทำให้การ สื่อสารและการทำความเข้าใจกับตัวเยาวชนนั้นมีเวลาดน้อยลง เนื่องจากต้องทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมในหลากหลายวัตถุประสงค์ ทำให้ใช้เวลามากในการอธิบาย และเยาวชนให้ความสนใจลดลงในโครงการที่ชี้แจงทีหลัง

ในส่วนของการทำงานทำความเข้าใจกับชุมชนนั้น นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความ เชื่อถือและความไว้วางใจในการเข้ามาดำเนินการวิจัยในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้เน้นในการประชาสัมพันธ์ โครงการ และทำความเข้าใจกับชุมชน โดยผ่านทางผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยผ่านเสียงตามสายภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัย ได้ เข้าไปแนะนำตัวขอความอนุเคราะห์ ทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการเข้ามาศึกษาวิจัยใน เรื่องการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร โดยชี้แจง วัตถุประสงค์ และทำความเข้าใจในการดำเนินการวิจัย ให้กับผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนเป็น ตัวกลางในการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ปกครอง กลุ่มผู้ใหญ่ที่ทำงานร่วมกับเยาวชน รวมไปถึงคนใน ชุมชนได้รับทราบรายละเอียดของโครงการฯ

ก่อนลงพื้นที่ในการทำงานทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้มีการเตรียมเอกสารแนะนำ งานวิจัย อาทิ หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการประชาสัมพันธ์ การจัดทำสื่อนำเสนอ เอกสารสรุป ย่อโครงการ ให้กับผู้นำหมู่บ้านด้วย เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเป็นเอกสารให้ผู้นำ หมู่บ้านได้ศึกษารายละเอียดในการประชาสัมพันธ์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ค. การวางแผนปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มเยาวชนในการดำเนินกิจกรรม

จากการค้นหาทีมเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 13 หมู่บ้าน เพื่อเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยเยาวชน นั้น ปรากฏว่ามีเพียงเยาวชนในตำบลศรีบัวบานเพียง 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านจำจิมมด บ้านจำบอน บ้านดอนแก้ว บ้านทุ่งยาวเหนือ และบ้านทุ่งยาวใต้เท่านั้นที่มีความพร้อมในการดำเนินการวิจัยใน กระบวนการต่อไปมากกว่าในตำบลอื่นๆ ดังนั้นหลังจากที่ผู้วิจัยได้ค้นพบและมีการทำความเข้าใจ เยาวชนที่ให้ความสนใจแล้ว พบว่ามีเยาวชนจาก 5 หมู่บ้านที่สนใจ โดยมีเยาวชนที่สนใจเข้าร่วม จำนวน 69 คน ทางผู้วิจัยจึงได้จัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนในแต่ละหมู่บ้านได้เข้ามาทำความรู้จักกัน และทำความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงานวิจัย พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนการดำเนิน

กิจกรรมต่อไป โดยใช้การดำเนินกิจกรรมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนในวันที่ 26 พฤศจิกายน 2549 ณ วัดทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจกับทีมวิจัยเยาวชนในเรื่องแนวทางการดำเนินงานวิจัย รวมทั้งสร้างโอกาสให้ทีมวิจัยเยาวชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้ทำความรู้จักกัน ตลอดจนเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในส่วนของบริบทหมู่บ้าน และการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารในแต่ละหมู่บ้าน

กิจกรรม

1. กิจกรรมทำความรู้จักกัน
2. ชี้แจงและทำความเข้าใจถึงแนวทางในการดำเนินการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยเยาวชน
3. เยาวชนแต่ละหมู่บ้านแบ่งกลุ่มกัน ทำแผนที่หมู่บ้าน และปฏิทินประเพณีหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำสาร
4. กิจกรรมการนำเสนอข้อมูล
5. ร่วมวางแผนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่เดิม และวางแผนการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม รวมทั้งวิธีการเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยเยาวชน

จากเวทีเสวนาฯ สามารถสรุปข้อมูลได้ ดังนี้

1) การติดต่อประสานงาน

ในการติดต่อประสานงานนั้นทางผู้วิจัยเน้นการลงไปประชุมในแต่ละพื้นที่ โดยแจ้งกำหนดการเวทีประชุม และทำการชี้แจงพร้อมทั้งขออนุญาตผู้ปกครองเยาวชน เพื่อแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย เนื่องจากผู้ปกครองบางคนยังไม่ทราบและไม่เข้าใจในการดำเนินการวิจัยมากนัก รวมถึงกลัวบุตรหลานมั่วสุมกันในทางที่ไม่ดี นอกจากนี้ทางผู้วิจัยยังได้ทำการเชิญชวนให้ทางผู้ปกครองเข้าร่วมในการประชุมเวทีเสวนาด้วย ซึ่งช่วยให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงกิจกรรมที่เยาวชนกำลังทำกันอยู่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ เมื่อได้รับฟังคำชี้แจงแล้วอนุญาตเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ในบางหมู่บ้านได้ใช้วิธีการโทรศัพท์ติดต่อกับแกนนำเยาวชนให้ช่วยประสานกับกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านให้มาเข้าร่วม

ทางผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารแจ้งการประชุมไปยังผู้นำแต่ละหมู่บ้านให้รับทราบและเชิญมาร่วมในเวทีเสวนาฯ อีกทั้งขอความอนุเคราะห์ให้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนในหมู่บ้านที่อาจยังไม่ทราบได้เข้าร่วม โดยการประกาศเสียงตามสาย

2) การเตรียมงานเวทีเสวนาฯ

ในการเตรียมงานเวทีประชุมฯ ทางผู้วิจัยได้เลือกสถานที่คือ วัดทุ่งยาว โดยพิจารณาจากระยะทาง ซึ่งต้องไม่ไกลจากชุมชนในกลุ่มเป้าหมายมากนัก ซึ่งเยาวชนส่วนใหญ่สามารถเดินทางมาร่วมได้ด้วยตนเอง มีความสะดวกและปลอดภัยมากที่สุด แต่มีบางหมู่บ้านคือ บ้านจำขี้มด ซึ่งอยู่ค่อนข้างไกล แต่ทางผู้วิจัยก็แก้ปัญหาโดยการจัดหายานพาหนะไปรับ-ส่ง กลุ่มน้อยๆ เยาวชน ซึ่งก็ช่วยแก้ปัญหาไปได้ทางหนึ่ง

ในการเตรียมการสถานที่นั้นทางผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์สถานที่กับเจ้าอาวาสวัดทุ่งยาว ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการดำเนินกิจกรรมอยู่ในบริเวณวัดเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวางเหมาะแก่การทำกิจกรรม และยังเป็นที่สาธารณะที่ผู้ปกครองเยาวชนสามารถมาสังเกตการณ์การดำเนินกิจกรรมของเยาวชนได้สะดวก โดยผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากทางผู้ใหญ่บ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 12 คือ ร.ต.ต.สิงห์ทอง กันฟัน ในการช่วยติดต่อประสานงานด้านสถานที่ ซึ่งท่านก็ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือให้เป็นไปด้วยความสะดวกเรียบร้อย และได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มเยาวชน ในการช่วยเตรียมสถานที่ในการจัดการประชุมเวทีเสวนาฯ และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวางแผนดำเนินกิจกรรมที่เยาวชนต้องการให้มีในเวทีประชุมฯ อีกทั้งผู้ปกครองของเยาวชนที่ให้ความร่วมมือในการเตรียมการต่างๆ ซึ่งสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานการเตรียมสถานที่เวทีเสวนาฯ นั้นประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว มาจากในพื้นที่บ้านทุ่งยาวเหนือ หมู่ 12 นั้นได้มีการให้การสนับสนุนกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านให้มีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการรวมกลุ่มและพัฒนาเยาวชนให้อยู่ในแนวทางที่ดีอยู่แล้ว โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน และการให้ความสนับสนุนของผู้ปกครอง ทำให้การเข้าไปดำเนินงานสามารถทำได้ง่าย และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งจาก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ปกครอง และเยาวชน

3) ผลของการประชุมเวทีเสวนาฯ

การประชุมเวทีเสวนาฯ ครั้งนี้ ทางผู้วิจัยได้คาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นได้แก่ 1) ทีมวิจัยเยาวชนมีความเข้าใจถึงแนวทางดำเนินงานในการทำงานวิจัยเพิ่มมากขึ้น 2) ทีมวิจัยเยาวชนในโครงการได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และ 3) ทีมวิจัยเยาวชนได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองและของกลุ่มเพื่อนหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งมีเยาวชนสนใจเข้าร่วม 43 คน เป็นผู้ชาย 6 คน และผู้หญิง 37 คน อายุระหว่าง 7-16 ปี โดยเริ่มจากการลงทะเบียนในเวลาตั้งแต่ 08.30 น. จนถึงราวๆ 09.00 น. และได้เริ่มเปิดการประชุมในเวลา 09.15 น. โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12 คือ ร.ต.ต.สิงห์ทอง กันฟัน เป็นผู้กล่าวเปิดการประชุมเวทีเสวนาฯ และท่านพระมหานิเวศน์ กิตติเชฎฐโฐ ได้กล่าวทักทายทีมวิจัยเยาวชนและกล่าวถึงที่มาที่

ไปและความคาดหวังในการดำเนินกิจกรรม จากนั้นเป็นการแนะนำตัวของผู้เข้าร่วมในการประชุมทั้งหมด และผู้วิจัย กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดการประชุมและความเป็นมาของงานวิจัยชิ้นนี้

หลังจากที่ผู้วิจัยได้กล่าวที่มาของโครงการแล้วเสร็จ จึงดำเนินกิจกรรมนันทนาการ เพื่อให้เยาวชนได้รู้จักกันมากขึ้น โดยแบ่งกลุ่มให้เยาวชนตามวันเกิด และให้แต่ละคนมาเขียนข้อความคนละ 1 คำ แล้วส่งตัวแทนออกมาเล่าเป็นนิทานที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำสาร โดยใช้คำที่เพื่อนๆ เขียนมาประกอบกันเป็นเรื่องราว ซึ่งจากการสังเกตในกิจกรรมนี้ พบว่าน้องๆ ให้ความสนใจและมีความคิดสร้างสรรค์กันอยู่มากมาย และยังทำให้ลดความเขินอายระหว่างเพื่อนที่อยู่ต่างหมู่บ้านด้วย หลังจากทำกิจกรรมสนุกสนานกันพอสมควรแล้ว ผู้วิจัยก็ได้ชักชวนให้เยาวชนมาตั้งวงหารือและทำความรู้จักกับหมู่บ้านของตนเองและเพื่อนๆ โดยผู้วิจัยได้ตั้งโจทย์ให้เยาวชนแต่ละหมู่ให้เขียนแผนที่หมู่บ้านและลำน้ำสารในหมู่บ้านของตัวเอง และประเพณีเกี่ยวกับแม่น้ำและหมู่บ้าน ซึ่งเยาวชนก็กระตือรือร้นในการทำงานกันดี โดยที่แบ่งกลุ่ม โดยแยกเป็นหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ปล่อยให้เด็กเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นกันภายในกลุ่มอย่างอิสระในการทำผลงานออกมา ซึ่งน้องๆ แต่ละกลุ่มต่างก็ตั้งใจทำกันอย่างดีมาก แต่มีการแอบดูข้ามกลุ่มอยู่บ้าง เพื่อต้องการให้กลุ่มตัวเองออกมาสวยที่สุด ในแต่ละบ้านก็มีเยาวชนที่แสดงความเป็นผู้นำออกมาอยู่ประมาณ 2-3 คน โดยคนที่เหลือคอยสนับสนุน แต่ไม่ค่อยแสดงออกมากนัก เยาวชนทำกิจกรรมกันถึงประมาณเที่ยงวันก็พักรับประทานอาหารกัน

ในช่วงบ่าย มีการนำผลงานที่ได้ทำกันในตอนเช้ามานำเสนอให้เพื่อนหมู่บ้านอื่นๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน ซึ่งเยาวชนส่วนใหญ่ก็ให้ความสนใจฟังเป็นอย่างดี มีการตั้งคำถามและมีการหยอกล้อกันตามสมควร จากนั้นได้แบ่งกลุ่มอีกครั้ง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ในส่วนของคุณสมบัติที่ได้รับจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร โดยการนำเอกสารจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารมาร่วมกันทำการแยกหมวดหมู่ของข้อมูลว่ามีข้อมูลใดบ้างที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมไว้ โดยเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน และร่วมแสดงความคิดเห็นกัน ในส่วนของข้อมูลที่เยาวชนคิดว่ามีความสำคัญ และต้องการเพิ่มเติมเข้าไปในฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารของหมู่บ้านตนเอง ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ข้อมูลบางส่วนเยาวชนก็บอกว่าไม่ถูกต้อง และจำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลเพื่อเช็คความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง หรือบางหมู่บ้านยังมีข้อมูลไม่ครบในหลายๆ ประเด็น เช่น การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสาร ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น จากนั้นจึงได้รวมกลุ่มเยาวชนทั้งหมด เพื่อร่วมกันวางแผนการปฏิบัติการงานวิจัย และวิธีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เป็นการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันว่ามีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร และในแต่ละหมู่บ้านพร้อมดำเนินการในกระบวนการต่อไปเมื่อไหร่ อีกทั้งยังเป็นการเสนอความคิดเห็นในการเก็บ

ข้อมูลในส่วนที่แต่ละหมู่บ้านสนใจว่าดำเนินการเก็บข้อมูลอย่างไร ซึ่งเยาวชนได้มีการเสนอวิธีการหลายๆ วิธี เช่น การสัมภาษณ์ การสำรวจ การสอบถามจากผู้รู้ในชุมชน การจัดเวทีประชุมในหมู่บ้าน เป็นต้น จากนั้นได้มีการนัดแนะกลุ่มเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อกำหนดวันที่เข้าไปดำเนินการวางรายละเอียด หรือกรอบในการเก็บข้อมูลของแต่ละหมู่บ้าน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในช่วงบ่ายนี้ ได้รับความร่วมมือจากเยาวชนในการแลกเปลี่ยนเป็นอย่างดี แต่ก็ยังคงมีเยาวชนอีกหลายๆ ที่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเท่าไรนัก โดยแอบกระซิบกับเพื่อนที่นั่งใกล้ๆ ตนเอง เมื่อเกิดความคิดเห็นใดๆ ขึ้นมา หลังจากได้มีการแสดงความคิดเห็นมาได้ตามเวลาที่เหมาะสมแล้ว จึงได้ปิดการประชุมเวทีประมาณ 15.30 น. โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12 เป็นผู้ให้ข้อคิดแก่เยาวชนในการทำงาน ซึ่งท่านก็อยู่ช่วยสังเกตการณ์และร่วมงานตลอดทั้งวัน นอกจากนี้ยังมีผู้ปกครองของเยาวชนบางคนที่จะเวียนมาดูการทำกิจกรรมของเด็กเยาวชน

จากความคาดหวังที่ได้กำหนดไว้ในตอนต้นของการจัดเวทีเสวนาเชิงปฏิบัติการนี้ สามารถวิเคราะห์ผลการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้ ในการทำความเข้าใจกับเยาวชนถึงแนวทางในการดำเนินการวิจัย พบว่า เยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน มีความเข้าใจถึงแนวทางในการดำเนินงานวิจัยมากขึ้น โดยวัดจากการที่เยาวชนได้ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ และการวางแผนแนวทางการปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร จนได้หมวดหมู่ของข้อมูลที่มีอยู่เดิม ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ส่วนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านนั้น พบว่า การพูดคุยของเยาวชนที่อยู่ต่างหมู่บ้านกันนั้น มีมากขึ้นกว่าก่อนที่เริ่มเวทีเสวนาฯ ซึ่งในช่วงต้นของการทำกิจกรรมนั้น เยาวชนในแต่ละหมู่บ้านแยกนั่งรวมกลุ่มกันเป็นหมู่บ้านไป มีก็เพียงเยาวชนบางคนที่ย่านหนังสือในโรงเรียนเดียวกันก็มีการทักทายบ้าง และแยกกันไปนั่งตามหมู่บ้านของตน แต่หลังจากดำเนินกิจกรรมในช่วงเช้า สังเกตได้ว่าในช่วงพักรับประทานอาหารกลางวันนั้น เยาวชนได้นั่งรวมกลุ่มรับประทานอาหารในลักษณะที่มีการคละหมู่บ้านกันมากขึ้น ไม่ได้มีการนั่งแยกหมู่บ้านใครหมู่บ้านมันเหมือนในช่วงเช้า การพูดคุยก็มีความกล้าที่พูดคุยกันมากขึ้นด้วย และจากการศึกษาข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มีการเก็บรวบรวมจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติ นั้น ก็ช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชนของตนเอง อาทิเช่น หมู่บ้านของตนนั้น มีประวัติความเป็นมาอย่างไร แม่น้ำสารในอดีตของหมู่บ้านตนนั้น มีลักษณะเป็นอย่างไรและมีพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์อะไรบ้าง เป็นต้น โดยในช่วงของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นก็มียุ่งเยาวชนบางคนได้เล่าประวัติของหมู่บ้านตนเองให้เพื่อนๆ ในกลุ่มและนอกกลุ่มฟังด้วย เช่น นื่องบิท ซึ่งเป็นเยาวชนจากหมู่บ้านจำขี้มด ได้เล่าประวัติของหมู่บ้านให้เพื่อนๆ ในกลุ่มได้ฟัง โดยบอกว่าได้ยืมมาจากการเล่าของคุณยาย เป็นต้น จากการดำเนินกิจกรรมเวทีเสวนาฯ ในครั้งนี้ นับได้ว่าสามารถได้ผลการดำเนินงานที่ตรงตามความคาดหวังที่ได้ตั้งไว้ในตอนต้นเป็นอย่างดี

4) ปัญหาและอุปสรรค

- การวางแผนการดำเนินการของผู้วิจัยยังไม่รัดกุมและครอบคลุมเพียงพอ ทำให้การดำเนินเวทีไม่เป็นไปตามแผน คือในบางกิจกรรมเด็กใช้เวลาในการทำกิจกรรมน้อย ทำให้กิจกรรมเสร็จเร็วกว่าที่คาดไว้ ทำให้เด็กเยาวชนเกิดเวลาว่างและเกิดการเบื่อหน่ายในการทำกิจกรรม และกิจกรรมที่เตรียมไปทำร่วมกับเยาวชนมีน้อยไปทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการทำกิจกรรม
- การอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้น บางครั้งการสื่อสารยังทำได้ไม่ดี คือยังไม่สามารถอธิบายให้เยาวชนเข้าใจได้ว่า เราต้องการอะไรจากกิจกรรมนี้ จึงทำให้บางครั้งเยาวชนทำผลงานออกมาไม่ตรงตามที่เราต้องการ ต้องทำการอธิบายใหม่หลายๆครั้ง ซึ่งการที่มีเยาวชนในช่วงวัยที่ค่อนข้างหลากหลาย ทำให้ความเข้าใจของเยาวชนแต่ละคนไม่เหมือนกัน
- การมีส่วนร่วมของเยาวชนยังมีน้อยอยู่ เนื่องจากเยาวชนส่วนใหญ่ยังมีความอายไม่กล้าแสดงความคิดเห็นซักเท่าใดนัก ทำให้การดำเนินเวทีไม่ค่อยต่อเนื่องและเข้มข้นเท่าใดนัก

5) ข้อสังเกตด้านปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมตามแผนการปฏิบัติการ

เยาวชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกอะไรมากนัก แต่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการนำเสนอหรือทำกิจกรรมใดๆ นั้น จึงมักใช้วิธีการจับฉลากหรือคัดเลือกเอา เพราะเป็นการช่วยให้เยาวชนที่ไม่ค่อยกล้าแสดงออกได้มีโอกาสแสดงออกมากขึ้น ซึ่งน้อยๆ เยาวชนส่วนใหญ่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้ยังมีเงินอายกันอยู่บ้าง

ในเวทีประชุมฯ ครั้งนี้ การที่มีเยาวชนที่อายุแตกต่างกันคือ เยาวชนที่ยังเด็กกับเยาวชนที่เริ่มเข้าวัยรุ่นแล้ว ทำให้มีมุมมองในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และก็มีกรถกเถียงกันบ้าง แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหาใดๆ และผลงานที่ออกมาคนละมุมมองซึ่งก็ให้เห็นความคิดในมุมมองต่างๆ กันไป ซึ่งก็เป็นนับว่าผลดีต่อเวทีประชุมฯ เพราะได้เห็นทางเลือกที่มากขึ้นในแนวทางการทำงานวิจัย และเห็นมุมมองความคิดของเด็กๆ หลายมุมมอง

ในการเรียนรู้บริบทของชุมชน เด็กที่มีอายุต่างกัน หรือเรียนในสายที่แตกต่างกัน เช่น สายสามัญหรือสายอาชีวะ ก็มีมุมมองในการมองชุมชนของตนเองที่แตกต่างกันออกไป และเยาวชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้จักหมู่บ้านของตนเองเท่าใดนัก

ง. การวิเคราะห์ข้อมูล และการวางแผนเก็บข้อมูลในประเด็นสนใจเพิ่มเติม

ในการดำเนินการเก็บข้อมูลนั้น ทางผู้วิจัยได้อ้างอิงข้อมูลบางส่วนจากการเก็บรวบรวมในโครงการพัฒนากระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร อย่างมีส่วนร่วม ตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งจากการที่เยาวชนได้เข้าร่วมในเวที

เสวนาเชิงปฏิบัติการ ณ วัดทุ่งยาว เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2549 เขาชนได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่ และมีการแบ่งข้อมูลต่างๆออกเป็นหมวดหมู่ แต่พบว่า ยังมีข้อมูลบางส่วนที่ไม่ครบถ้วน อาทิเช่น ข้อมูลในเรื่องของภูมิปัญญาในการจัดการแหล่งน้ำ หรือความเชื่อต่างๆเกี่ยวกับลำน้ำ เป็นต้น ซึ่งในบางหมู่บ้านก็มีแต่ในบางหมู่บ้านก็ยังไม่มีการเก็บข้อมูลในส่วนนี้ จึงจำเป็นต้องดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในบางส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยทางผู้วิจัยได้ให้เขาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่มีประโยชน์และเขาชนให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยทางผู้วิจัยได้ร่วมกับเขาชนในการคิดค้นวิธีเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยกระบวนการต่างๆ เช่น การทำแบบสัมภาษณ์ข้อมูล (รายละเอียดตามตารางที่ 2) โดยการกำหนดกรอบของประเด็นข้อมูลต่างๆ ที่เขาชนสนใจ การลงสำรวจในพื้นที่จริง

ตาราง 7 แบบสัมภาษณ์ประกอบการสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

ลำดับ	โครงสร้างฐานข้อมูล	ชั้นข้อมูล (ประเด็นคำถาม)
1	ด้านชุมชน	<p>หมวดข้อมูลทั่วไป</p> <p>1. ประวัติหมู่บ้าน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน (ระบุ) - หมู่บ้านตั้งขึ้นเมื่อใด บรรพบุรุษอพยพมาจากไหน - เป็นชนกลุ่มใด (ระบุ) - สาเหตุสำคัญของการตั้งถิ่นฐาน (ระบุ) - จำนวนครัวเรือนที่ครัวเรือน จำนวนประชากรที่คน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน - ในสมัยเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ที่ดินมาได้อย่างไร - ที่ดินที่ใช้อาศัยอยู่และทำกินมีเอกสารสิทธิ์ใดๆ หรือไม่ (ระบุ) <p>2. ลักษณะรูปแบบที่ตั้งบ้านเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบการจัดตั้งบ้านเรือนเป็นแบบใด (แบบกลุ่ม หรือแบบกระจาย) (ระบุ) - วัสดุที่ใช้ในการจัดตั้งบ้านเรือน (ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ ใบตอง ตีง ฟาก อิฐ กระเบื้อง) (ระบุ) <p>3. เส้นทางคมนาคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - แผนที่เส้นทางคมนาคมโดยสังเขป - ระยะทางจากหมู่บ้านถึงอำเภอระยะทางกี่กิโลเมตร

ลำดับ	โครงสร้างฐานข้อมูล	ชั้นข้อมูล (ประเด็นคำถาม)
		<ul style="list-style-type: none"> - ระยะทางจากหมู่บ้านถึงจังหวัดระยะทางกี่กิโลเมตร - ลักษณะสภาพถนนเป็นแบบใด (ระบุ)
2	ด้านสังคม	<p>หมวดลักษณะประชากร</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนครัวเรือน <ul style="list-style-type: none"> - มีจำนวนทั้งหมดกี่ครัวเรือน / หลังคาเรือน - ลักษณะครอบครัวแบบใด (ระบุ) 2. จำนวนประชากร <ul style="list-style-type: none"> - มีจำนวนประชากรทั้งหมดกี่คน - เพศชาย (คน/ร้อยละ) - เพศหญิง (คน/ร้อยละ) - ช่วงอายุ (คน/ร้อยละ) 3. นับถือศาสนา <ul style="list-style-type: none"> - นับถือศาสนาใด จำนวนเท่าไร (คน) 4. ภาษาคนในชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ภาษาอะไรในการสื่อสาร (ระบุ ถ้ามีมากกว่า 1 ภาษา ระบุจำนวนเท่าใด) 5. จำนวนประชากรที่มีการอพยพเคลื่อนย้าย <ul style="list-style-type: none"> - ย้ายเข้า-ออก กี่คน (คน/ปี) 6. แรงงาน <ul style="list-style-type: none"> - จำนวนประชากรในวัยทำงานทั้งหมดกี่คน (คน/ร้อยละ) - จำนวนประชากรที่ว่างงานทั้งหมดกี่คน (คน/ร้อยละ) <p>หมวดการศึกษา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนผู้กำลังศึกษา <ul style="list-style-type: none"> - ทั้งหมดกี่คน ร้อยละเท่าใด - ระดับการศึกษาอะไร (ระบุ) จำนวนเท่าไร (คน/ร้อยละ) 2. จำนวนผู้จบการศึกษา <ul style="list-style-type: none"> - ทั้งหมดกี่คน ร้อยละเท่าใด - ระดับการศึกษาอะไร (ระบุ) จำนวนเท่าไร (คน/ร้อยละ) 3. จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ <ul style="list-style-type: none"> - ทั้งหมดกี่คน ร้อยละเท่าใด 4. จำนวนสถานศึกษาในชุมชนมีหรือไม่ <ul style="list-style-type: none"> - ถ้ามีกี่แห่ง (ระบุชื่อ)

ลำดับ	โครงสร้างฐานข้อมูล	ชั้นข้อมูล (ประเด็นคำถาม)
		<p>5. จำนวนครูผู้สอนในสถานศึกษากี่คน</p> <p>หมวดโครงสร้างองค์กรในพื้นที่</p> <p>1. กลุ่มองค์กรชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีกลุ่มองค์กรใดบ้าง (ระบุ) - จำนวนกลุ่มองค์กร (กลุ่ม) - จำนวนสมาชิก (คน) <p>2. หน่วยงานในพื้นที่</p> <p>2.1 ภาครัฐบาล</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีหน่วยงานภาครัฐบาลทั้งหมดที่หน่วยงาน มีหน่วยงานใดบ้าง (ระบุชื่อ) <p>2.2 ภาคเอกชนและองค์กรอิสระ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีหน่วยงานภาคเอกชนและองค์กรอิสระที่หน่วยงาน มีหน่วยงานใดบ้าง (ระบุชื่อ) <p>3. ผู้นำและการปกครอง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำท้องถิ่นที่ได้มาจากการเลือกตั้งมีกี่คน ชื่ออะไรบ้าง (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน) (ระบุ) - ผู้นำด้านต่าง ๆ และบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ชื่ออะไรบ้าง ด้านใด กี่คน (ระบุ) - กฎระเบียบชุมชนมีหรืออย่างไร ถ้ามีระบุด้วยว่าเป็นกฎระเบียบด้านใด มีรายละเอียดอย่างไร <p>หมวดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน</p> <p>1. เวทีประชาคมเพื่อการพัฒนาชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - แผนงานชุมชน (ระบุชื่อแผนงานและกิจกรรม) - คณะทำงานในชุมชน (ระบุชื่อ)
3	ด้านสาธารณูปโภค	<p>หมวดโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค</p> <p>1. โครงสร้างพื้นฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนมีกี่แห่ง ชื่ออะไร (ระบุ) - สถานีอนามัยมีกี่แห่ง ชื่ออะไร (ระบุ) - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีกี่แห่ง ชื่ออะไร (ระบุ) - ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนมีกี่แห่ง ชื่ออะไร (ระบุ) <p>2. สาธารณูปโภค</p> <ul style="list-style-type: none"> - ถนนเป็นแบบใด มีกี่แห่ง (ระบุ)

ลำดับ	โครงสร้างฐานข้อมูล	ชั้นข้อมูล (ประเด็นคำถาม)
		<ul style="list-style-type: none"> - ไฟฟ้ามีหรือไม่ เป็นไฟฟ้าแบบใด (ระบุ) มีใช้กี่แห่ง กี่ครัวเรือน ร้อยละเท่าใด - ประปา มีหรือไม่ เป็นประปาแบบใด (ระบุ) มีกี่แห่ง กี่ครัวเรือน ร้อยละเท่าใด <p>3. การสุขาภิบาลชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในชุมชนมีส่วนถูกสุขลักษณะใช้จำนวนกี่ครัวเรือน - ในชุมชนมีส่วนไม่ถูกสุขลักษณะใช้จำนวนกี่ครัวเรือนในชุมชนมีการกำจัดน้ำเสียหรือไม่ อย่างไร (ระบุ) - ในชุมชนมีการกำจัดขยะมูลฝอยหรือไม่อย่างไร (ระบุ) <p>4. การสาธารณสุขชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - จำนวนบุคลากรที่ให้บริการมีจำนวนกี่คน - การให้บริการทั่วถึงเพียงพอหรือไม่ อย่างไร (ระบุ)
4	ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	<p>หมวดความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี</p> <p>เอกลักษณ์ท้องถิ่น</p> <p>1. ความเชื่อ ทัศนคติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีทัศนคติอย่างไร ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ สิ่งแวดล้อม (ระบุ) <p>2. ค่านิยม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีค่านิยมวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต ในแต่ละวันอย่างไร (ระบุ) - ชุมชนมีขนบธรรมเนียมอะไรบ้าง (ระบุ) <p>3. ประเพณี เอกลักษณ์ท้องถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีประเพณีอะไรบ้าง (ระบุ) - ชุมชนมีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นอะไร (ระบุ) เช่น การทอผ้า การแต่งกาย การละเล่น <p>หมวดภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง (ระบุ) เช่น การจัดการป่า โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น รักษาโรคด้วยยาสมุนไพร ฯลฯ
5	ด้านเศรษฐกิจ	<p>หมวดปัญหาและแนวทางการแก้ไข (ระบุ)</p> <p>หมวดอาชีพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - อาชีพหลัก อาชีพรอง คือ (ระบุ)

ลำดับ	โครงสร้างฐานข้อมูล	ชั้นข้อมูล (ประเด็นคำถาม)
		<p>หมวดรายได้รายจ่าย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รายได้ <ul style="list-style-type: none"> - รายได้หลัก / รอง (บาท / คร่าวเรือน / ปี) - รายได้เฉลี่ย (บาท / คร่าวเรือน / ปี) 2. รายจ่ายและภาวะหนี้สิน (บาท / คร่าวเรือน / ปี) <p>หมวดการเพาะปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. พืชเศรษฐกิจ (ระบุ) 2. สัตว์เศรษฐกิจ (ระบุ) <p>หมวดระบบการผลิตและการตลาด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระบบการผลิต <ul style="list-style-type: none"> - ประเภทผลผลิตหลัก / รอง (ระบุ) - ปริมาณ / คุณภาพผลผลิต (ระบุ) - มีการใช้ข่าฆ่าแมลง / สารเคมี หรือไม่ และฉีดพ่นโดยวิธีใด (ระบุ) - มีการกำจัดของเสียและสารเคมีหรือไม่ อย่างไร (ระบุ) 2. การตลาด <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งจำหน่ายผลผลิต (ระบุ) - แหล่งรับซื้อผลผลิต (ระบุ) - แหล่งเงินทุน (ระบุ) - แหล่งวัตถุดิบ (ระบุ) - ลักษณะการขาย (ระบุ)
6	ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่ง ท่องเที่ยว	<p>หมวดปัญหาและแนวทางการแก้ไข (ระบุ)</p> <p>หมวดทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรป่าไม้ <ul style="list-style-type: none"> - การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ (ระบุ) - การจัดการและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฯ ของชุมชน (ระบุกิจกรรม) - กฎระเบียบในการอนุรักษ์จัดการทรัพยากรป่าไม้ และบทลงโทษ (ระบุ) - หน่วยงานที่เข้ามาให้ความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้(ระบุ) - ปัญหาความขัดแย้งและแนวทางแก้ไข (ระบุ)

ลำดับ	โครงสร้างฐานข้อมูล	ชั้นข้อมูล (ประเด็นคำถาม)
		<p>2. ทรัพยากรดิน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดการและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ฯ ของชุมชน (ระบุกิจกรรม) - ระยะเวลาของการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ปฏิทินเกษตรกรรมรอบ 1 ปี) (ระบุ) - กฎระเบียบในการอนุรักษ์จัดการ ทรัพยากรดิน และบตลงโทษ (ระบุ) - หน่วยงานที่เข้ามาให้ความรู้ด้านทรัพยากรดิน (ระบุ) - ปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางแก้ไข (ระบุ) <p>3. ทรัพยากรน้ำ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชื่อแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม (ระบุชื่อ) - ความต้องการใช้น้ำ (ระบุ) - คุณภาพน้ำ (ระบุ) - ชื่อแหล่งต้ำน้ำ/ต้ำน้ำ (ระบุชื่อ) - การจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน (ระบุกิจกรรม) - กฎระเบียบในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรน้ำ และบตลงโทษ (ระบุ) - ปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางแก้ไข (ระบุ) <p>4. สิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดการและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ของชุมชน (ระบุกิจกรรม) - ปัญหาและแนวทางแก้ไขด้านมลพิษ (ระบุ) - ปัญหาและแนวทางแก้ไขด้านน้ำเสีย (ระบุ) - ปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางการแก้ไขด้านขยะมูลฝอย (ระบุ) <p>5. แหล่งท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชื่อแหล่งท่องเที่ยว (แห่ง/ระบุชื่อ) - การจัดการและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ของชุมชน (ระบุกิจกรรม) - ผลดีของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ (ระบุ) - ผลเสีย/ผลกระทบของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ (ระบุ) - ปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางแก้ไข (ระบุ) ฯลฯ

ในการดำเนินการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จริง ได้พบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น เยาวชนยังไม่เข้าใจรูปแบบวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเยาวชนไม่รู้ว่าต้องทำการบันทึกข้อมูลที่ได้ในรูปแบบใด ทำให้การเก็บข้อมูลของเยาวชนนั้นได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน อาจเนื่องจากเยาวชนยังไม่เข้าใจเทคนิคในการสัมภาษณ์ และการบันทึกข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงร่วมหารือกับกลุ่มเยาวชนในการแก้ปัญหา และได้ข้อสรุปคือ ควรมีการกำหนดช่องสำหรับกรอกข้อมูลที่ต้องการเก็บให้สามารถกรอกข้อมูลในแบบสัมภาษณ์นั้นได้ทันที โดยออกมาในรูปแบบสำรวจหรือแบบสอบถาม เพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาข้อมูล และบันทึกข้อมูลของตัวเอง โดยเน้นข้อมูลในภาพรวมของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ที่มีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านภูมิปัญญาชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ในการติดตามผลการเก็บข้อมูลนั้น ทางผู้วิจัยได้ใช้การประชุมประจำเดือนในการติดตามผลการดำเนินงานในแต่ละหมู่บ้าน โดยเป็นการประชุมในลักษณะที่ให้เยาวชนแต่ละคนมาเล่าความรู้สึกหลังจากที่ได้ร่วมทำงานวิจัยไป และให้บอกถึงปัญหาและอุปสรรคที่แต่ละคนพบ อีกทั้งมีการสอบถามถึงข้อเสนอแนะที่คิดว่าช่วยให้การทำงานของแต่ละกลุ่มราบรื่นมากขึ้น ซึ่งช่วยให้การพัฒนาการเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้เห็นพัฒนาการของเยาวชนในการทำงานเพิ่มมากขึ้น อาทิ การแสดงความคิดเห็นที่กล้าแสดงออกมากขึ้น เช่น น้องเมย์ เยาวชนบ้านทุ่งยาวเหนือ จากช่วงแรกๆที่ไม่ค่อยแสดงบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเท่าใดนัก แต่หลังจากเข้าร่วมได้ระยะหนึ่งตอนนี้ได้ก้าวขึ้นมาเป็นหนึ่งในกลุ่มแกนนำเยาวชนของหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมต่างๆ และยังเป็นผู้เขียนโครงการเพื่อ ของบประมาณสนับสนุนในการทำโครงการห้องสมุดชุมชนอีกด้วย การทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น คือในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการที่ได้วางไว้ เยาวชนในแต่ละหมู่บ้านนั้น มีหัวหน้าทีมที่คอยทำการเรียกประชุมกลุ่มในการจัดเตรียมงานกันเองในวันที่ผู้วิจัยมิได้เข้าไปร่วม เพื่อจัดการแบ่งหน้าที่ และจัดเตรียมงานภายในหมู่บ้าน ในเวลาที่มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น ใครทำหน้าที่อะไร และต้องรับผิดชอบส่วนใดในการดำเนินกิจกรรมบ้าง แต่ปัญหาในการติดตามผลคือ เยาวชนที่มาเข้าร่วมแต่ละครั้งมีน้อย เนื่องจากเยาวชนมีกิจกรรมที่บ้าน หรือที่โรงเรียนมากขึ้น อีกทั้งมีผู้ปกครองบางคนยังไม่ให้การสนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมเท่าใดนัก เนื่องจากว่า ผู้ปกครองคิดว่าเยาวชนควรเอาเวลาไปเรียนพิเศษดีกว่ามาร่วมกิจกรรม ทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิมที่เข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องหาทางแก้ไขต่อไป

จ. การฝึกอบรมการบันทึก นำเข้า และการนำข้อมูลในระบบฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ให้กับ เยาวชน

ในการฝึกอบรมทักษะในการใช้โปรแกรมท้องถิ่น ไทย การบันทึกข้อมูล การนำเข้าข้อมูล และการนำฐานข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับตัวโปรแกรม และสามารถใช้โปรแกรมท้องถิ่น ไทยเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารได้ การฝึกทักษะการใช้โปรแกรมท้องถิ่น ไทยสำหรับทีมวิจัยนั้น ในกลุ่มของเยาวชนที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยนั้น ได้มีเยาวชนบางคนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรม โครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร และได้ร่วมกิจกรรมค่ายพัฒนาศักยภาพผู้นำเยาวชนลำน้ำแม่สาร ซึ่งจัดขึ้น ณ ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเชิงคอกยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีโอกาสที่ได้เรียนรู้และสัมผัสกับโปรแกรมท้องถิ่น ไทยมาบางส่วนแล้ว โดยในครั้งนั้นมี “อ.แต” หรือ อาจารย์ศรดา (สถาพร) ชัยบุตร อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยโยนก ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาฐานข้อมูลตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้มาอธิบายถึง องค์ประกอบและ โครงสร้างต่างๆ ของโปรแกรม วิธีการใช้งาน เช่น การบันทึก การประมวลผล การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล ว่าทำอย่างไร ซึ่งเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้เยาวชนได้มีโอกาสในการใช้งานจริง เพื่อให้เยาวชนได้เกิดความเข้าใจในวิธีการดำเนินการบันทึกข้อมูล และรูปร่างหน้าตาของโปรแกรม เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการนำข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค.) มาให้เยาวชนได้ทดลองกรอกข้อมูลของชุมชนลงในโปรแกรม เพื่อให้เห็นถึงวิธีการทำงานของโปรแกรม และเห็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการซักถามและตอบข้อสงสัย เพื่อเป็นการลดทอนปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้น เมื่อนำไปปฏิบัติในพื้นที่จริงต่อไป

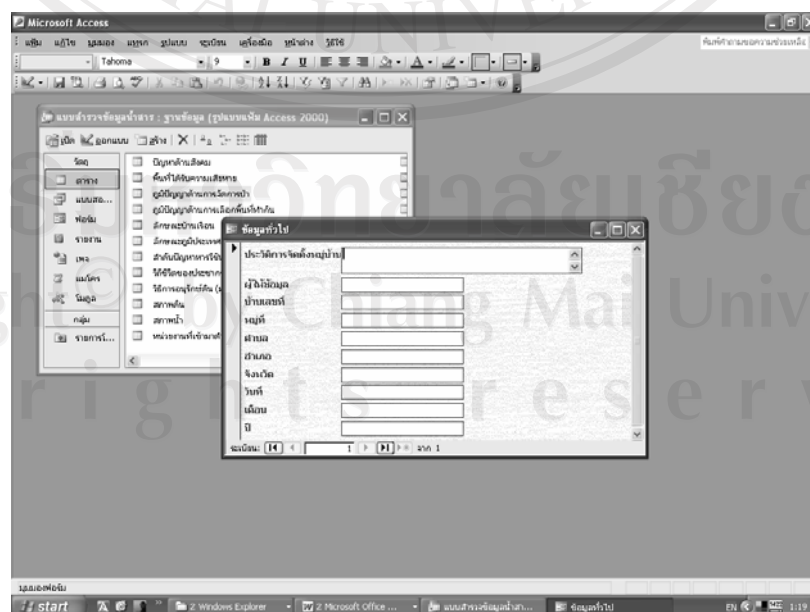
จากการดำเนินการอบรมในครั้งนั้น ทำให้เกิดทุนทางสังคมในพื้นที่ คือเกิดเยาวชนที่มีความรู้และพอเข้าใจวิธีการในการกรอกข้อมูลบ้าง แต่จากการที่ไม่ได้สัมผัสและไม่ได้ใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงได้ชวนเยาวชนไปทบทวนวิธีการใช้งานโปรแกรมท้องถิ่น ไทย ซึ่งได้มีการนำมาใส่ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำตำบลป่าสัก ในการเรียนรู้ครั้งนี้ก็เป็นการศึกษาโดยให้กลุ่มเยาวชนที่เคยเห็นและทดลองทำมาแล้วได้ช่วยอธิบายให้กับเยาวชนคนอื่นๆ ฟัง และทางผู้วิจัยก็ได้อธิบายซ้ำอีกทีในบางเรื่องที่เยาวชนไม่แน่ใจ ซึ่งเยาวชนแต่ละคนก็ให้ความสนใจ และตั้งใจในการเรียนรู้ และการทดลองปฏิบัติจริงโดยการทดลองกรอกข้อมูลสมมุติลงไปโปรแกรม ในระหว่างที่มีการทดลองนั้น ก็มีการซักถามข้อสงสัยต่างๆ เช่น ทำไมเมื่อกรอกข้อมูลแล้วไม่สามารถบันทึกข้อมูลได้ ไม่ทราบว่าเป็นที่ในการกรอกข้อมูลอยู่ตรงไหน เป็นต้น ซึ่งในจากการทดลองบันทึกข้อมูลครั้งนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดขึ้น

จากกระบวนการประมวลผลของคอมพิวเตอร์ ทำให้การดำเนินกิจกรรมดำเนิน ไปโดยมีปัญหาคัดข้องบ้าง ซึ่งเยาวชนส่วนใหญ่สามารถเข้าใจถึงระบบการทำงานของโปรแกรมท้องถิ่นได้ดีขึ้น คือ เยาวชนแต่ละคนสามารถที่กรอกข้อมูลได้ตามขั้นตอน แต่ก็ยังมีบางคนที่ยังทำไม่ได้อยู่บ้าง แต่ก็มีเพื่อนๆคอยช่วยเหลือ จากการทดลองกรอกลงในโปรแกรมท้องถิ่น นอกจากเป็นการให้เยาวชนได้มีโอกาสมาทดลองในการกรอกข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจกับโปรแกรมแล้ว ยังเป็นการสำรวจโครงสร้างของโปรแกรมท้องถิ่นว่า ในการกรอกข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และที่เก็บเพิ่มเติมมีพื้นที่ในการกรอกข้อมูลอยู่ตรงส่วนใด ซึ่งจากการสำรวจโครงสร้างแล้ว ปรากฏว่ามีข้อมูลหลายๆ อย่าง เช่น ข้อมูลเรื่องการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ทางผู้วิจัยและกลุ่มเยาวชนจึงได้มีการประชุมเพื่อหารือในการแก้ไขปัญหา ซึ่งได้ข้อสรุปคือ ทางผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการนำแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลของเยาวชนนี้ เข้าไปสอบถามกับทางผู้พัฒนาฐานข้อมูลท้องถิ่น คือ “พีแฉัส” และ “พีต้าร์” เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมพื้นที่ในการนำข้อมูลลงในโปรแกรมท้องถิ่นต่อไป

จ. การนำเข้าสู่ข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมในระบบฐานข้อมูล

ในการนำเข้าสู่ข้อมูลในฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิตนั้น หลังจากที่ทางผู้วิจัยและเยาวชนได้มีการประชุมปรึกษาหารือ และทำความเข้าใจกับโครงสร้างของโปรแกรมท้องถิ่นแล้ว และได้นำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่เดิมและที่ดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการจัดทำแบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลที่จำเป็นสำหรับฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิต (รายละเอียดตามภาคผนวก ค) ซึ่งได้พบปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทางผู้วิจัยได้รับหน้าที่ในการนำแบบสอบถามที่ได้นั้น ไปปรึกษากับทางผู้จัดทำและพัฒนาโปรแกรมท้องถิ่นคือ “พีแฉัส” นายรัฐภูมิ ใจกล้า และ “พีต้าร์” น.ส.พันธุ์ทิพย์ นนทรี ถึงแนวทางในการเพิ่มเติมพื้นที่ในการกรอกข้อมูลลงในโปรแกรมฐานข้อมูลก่อนนำโปรแกรมไปใช้ในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจากการปรึกษากับพีแฉัส และพีต้าร์แล้ว พบปัญหาสำคัญในการดำเนินการนำเข้าสู่ข้อมูลคือ ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้นั้น ไม่สามารถนำมาบันทึกลงในโปรแกรมท้องถิ่นได้ อย่างในประเด็นที่สำคัญ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาแม่น้ำนั้น ไม่มีพื้นที่ให้บันทึก และโปรแกรมท้องถิ่นไทยมีบางจุดที่ไม่สมบูรณ์เมื่อกรอกข้อมูลแล้วบันทึกแล้วไม่สามารถบันทึกได้ และบางครั้งก็ใช้ได้บางครั้งก็ไม่สามารถใช้ได้ เป็นต้น นอกจากนี้จากการสอบถามถึงวิธีการแก้ปัญหาข้างต้นแล้ว ยังพบปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งในการดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมท้องถิ่น นั่นคือ ในการบันทึกข้อมูลของโปรแกรมท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องเก็บ

ข้อมูลในรายละเอียดที่ถูกลบไปถึงระดับครัวเรือน ซึ่งทางผู้วิจัยและเยาวชนได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพียงแคในระดับภาพรวมของหมู่บ้าน ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลที่ได้นั้นบันทึกลงในโปรแกรมท้องถิ่นไทยได้ อีกทั้งในการดำเนินการแก้ไขปัญหาทางด้านเทคนิคคอมพิวเตอร์ต่างๆ จำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล ซึ่งก็คือ “พีแฉัส” เท่านั้น เนื่องจากเป็นโปรแกรมระบบฐานข้อมูลที่มีความซับซ้อน ใช้ภาษาเฉพาะ และจำเป็นต้องใช้ความเชี่ยวชาญค่อนข้างมากในการดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขในส่วนของตัวโปรแกรมเมื่อเกิดปัญหาขึ้น จากปัญหาที่ค้นพบนี้ ทางผู้วิจัยจึงได้นำปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ไปปรึกษาร่วมกับกลุ่มเยาวชน เพื่อขอรับฟังความคิดเห็นและหาทางแก้ไขต่อไป ซึ่งจากการประชุมทำให้ได้ข้อสรุปคือ การนำโปรแกรมมาใช้ในพื้นที่ หากจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินการแก้ไขนั้น อาจทำให้การดำเนินการล่าช้า เพราะถ้าเกิดปัญหาอะไรขึ้นเกี่ยวกับตัวระบบซอฟต์แวร์จำเป็นต้องรอผู้เชี่ยวชาญมาซ่อมแซมแก้ไขเท่านั้น จึงได้มีการเสนอให้หาโปรแกรมทางด้านฐานข้อมูลใหม่ที่มีความซับซ้อนของระบบที่น้อยลง และสามารถเรียนรู้และจัดการแก้ไขปัญหาได้โดยง่าย อีกทั้งยังสามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเยาวชนเอง โดยโปรแกรมที่มีการเสนอและลงความเห็นว่าเป็นเหมาะสมที่สุดคือ โปรแกรม “Microsoft Office Access” เป็นโปรแกรมหนึ่งในโปรแกรมประเภท Microsoft Office ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ใช้ในการพิมพ์งาน โดยส่วนใหญ่แล้วมีอยู่ในคอมพิวเตอร์ที่ใช้งานทั่วไปตามบ้านอยู่แล้ว จึงทำให้มีระบบการใช้งานที่ค่อนข้างไม่ซับซ้อน แต่สามารถสร้างฐานข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปรับปรุงได้ด้วยตนเอง จึงเป็นโปรแกรมที่เหมาะสมในการสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่ตรงตามความต้องการ และได้ข้อมูลครบถ้วนตามแบบสำรวจที่คิดขึ้นมาร่วมกับเยาวชน

ภาพ 1 โปรแกรม “Microsoft Office Access”

หลังจากได้ข้อตกลงกันในเรื่องของโปรแกรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารแล้ว ทางผู้วิจัยจึงได้ไปศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ โปรแกรม Microsoft Access นี้ และได้ติดต่อผู้ที่มีความชำนาญในการใช้งานโปรแกรมนี้คือ “น้องดำ” นายกิตติคุณ ปวนปิ่นคำ ซึ่งเป็นน้องชายของ “โอ” กิตติศักดิ์ ปวนปิ่นคำ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลการทำนาคับปลาค้าว โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน แต่เนื่องจากระยะเวลาในการดำเนินการมีน้อย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ขอให้น้องดำช่วยสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารจากแบบสอบถามที่เยาวชนพัฒนาขึ้น จากนั้นผู้วิจัยได้นำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่ได้นั้น มาสอนให้เยาวชนแต่ละหมู่บ้านถึงหลักการดำเนินงานเบื้องต้นของโปรแกรม เช่น วิธีการใช้งานโปรแกรม การเพิ่มพื้นที่กรอกข้อมูลลงในฐานข้อมูล วิธีแก้ไขปัญหาในระหว่างการบันทึกข้อมูลลงฐานข้อมูล เป็นต้น เพื่อเป็นการย่นระยะเวลาการดำเนินการ และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม โดยในการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลที่สร้างขึ้นใหม่จะสามารถช่วยลดปัญหาติดขัดในการบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมไปมาก เนื่องจากตัวผู้วิจัยและเยาวชนสามารถแก้ไขปัญหาเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง และโปรแกรมที่ใช้ก็มีอยู่แล้วในคอมพิวเตอร์ของแต่ละคน ทำให้สามารถจัดสรรแบ่งส่วนข้อมูลกันไปบันทึกข้อมูลได้ ทำให้เกิดความรวดเร็วในการบันทึกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมได้ หากมีข้อมูลใดที่ต้องการเพิ่มขึ้นมาในแต่ละหมู่บ้าน

ข. สรุปการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เพื่อใช้ในการดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอประเด็นปัญหาของชุมชน พร้อมทั้งทำการตรวจสอบและรับทราบข้อมูลร่วมกันกับชุมชน

หลังการดำเนินการนำเข้าสู่ข้อมูลลงในระบบฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ทางผู้วิจัยจึงได้จัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนในแต่ละพื้นที่ได้ทำการแลกเปลี่ยนวิธีการในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ว่ามีวิธีการ หรือเทคนิคในการเก็บข้อมูล การนำเข้าสู่ข้อมูลต่างๆ ในระบบฐานข้อมูลที่ทำขึ้นอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งเป็นการนำเสนอปัญหาหรือข้อค้นพบที่ได้ระหว่างการทำข้อมูล และยังเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้สู่ชุมชน เพื่อดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้การดำเนินกิจกรรมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนและคนในชุมชน เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และแลกเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอประเด็นปัญหาของชุมชน ตลอดจนการตรวจสอบและรับทราบข้อมูลร่วมกับชุมชน

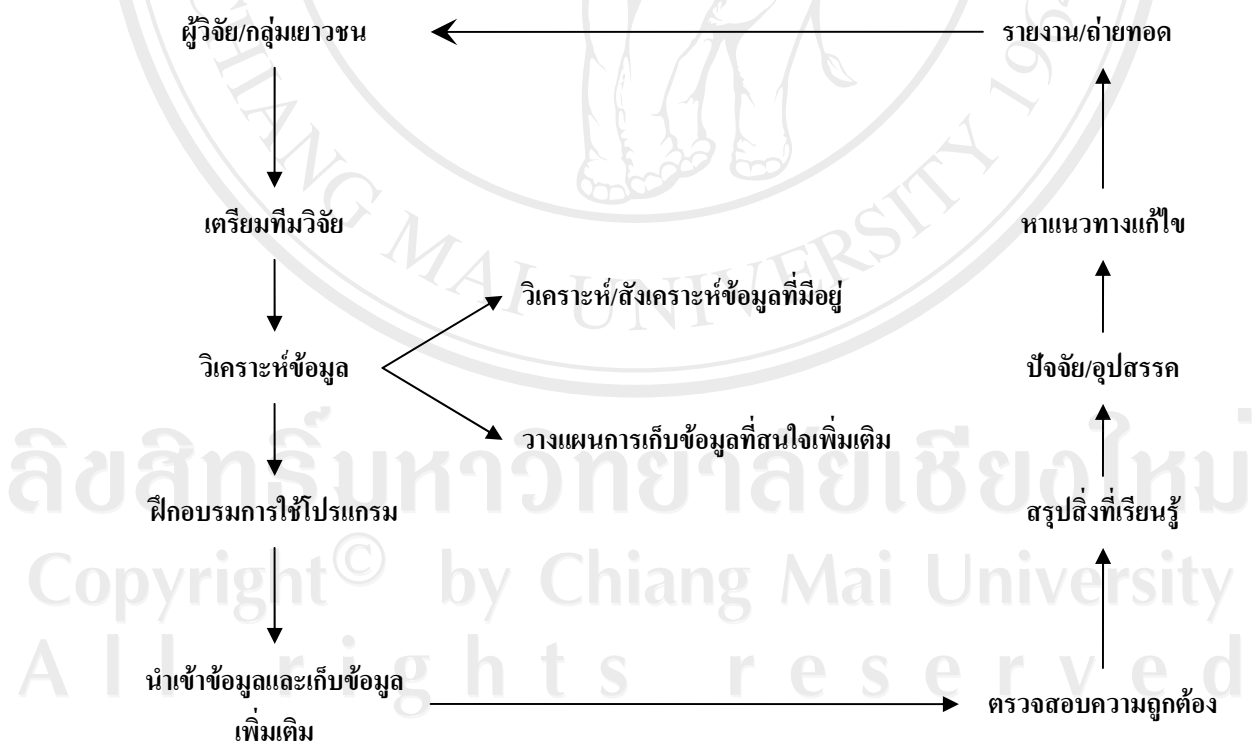
กิจกรรม

1. เยาวชนแบ่งกลุ่มตามหมู่บ้าน และร่วมกันสรุปวิธีการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารของแต่ละหมู่บ้าน
2. เยาวชนแบ่งกลุ่มตามหมู่บ้านกัน ฝึกวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำจากฐานข้อมูลของชุมชน และนำเสนอข้อมูล ประเด็นปัญหาหรือข้อค้นพบของแต่ละหมู่บ้าน
3. เยาวชนนำเสนอข้อมูลที่ได้สำรวจมาให้แก่ตัวแทนชุมชน เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

จากเวทีเสวนาฯ สามารถสรุปข้อมูลได้ ดังนี้

1) การสรุปแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

ในการสรุปแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารนั้น สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร แสดงได้ตามแผนภูมิ ได้ดังนี้

แผนภูมิ 4 ขั้นตอนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร โดยกลุ่มเยาวชน

1.1) การเตรียมทีมวิจัยในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ เป็นขั้นตอนในการทำความเข้าใจกับกลุ่มเยาวชนในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลว่า ในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลนี้ เราดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลอะไรบ้าง ซึ่งสิ่งที่มีการดำเนินการนำเข้าไปสู่ในฐานข้อมูลนั้น ต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง และเราสามารถสืบค้นข้อมูลจากแหล่งใดได้บ้าง ซึ่งจากการพูดคุยและระดมความคิดเห็นสรุปผลได้ คือ เป็นการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากร ธรรมชาติแม่น้ำสาธ โดยมียุทธศาสตร์ด้านหลักๆ ได้แก่ 1) ฐานข้อมูลด้านชุมชน 2) ฐานข้อมูลด้านสังคม 3) ฐานข้อมูลด้านสาธ 4) ฐานข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ 5) ฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ 6) ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว ส่วนแหล่งข้อมูลที่เราใช้ในการสืบค้นนั้น แหล่งข้อมูลที่เป็นหลักคือ ข้อมูลจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธ และจากการสืบค้นข้อมูลในประเด็นที่สนใจอื่นๆ ต่อไป

1.2) การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์ถึงต้นทุนในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธว่ามีอะไรบ้าง เช่น ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เรามีอยู่นั้น สามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ได้กี่หมวดหมู่ และมีข้อมูลครบตามที่ทีมวิจัยต้องการในการนำเข้าสู่ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธหรือไม่ และข้อมูลใดบ้างที่ยังมีไม่ครบถ้วนหรือยังไม่มี และเราต้องดำเนินการวางแผนในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง เป็นต้น

1.3) การวางแผนเก็บข้อมูลในประเด็นสนใจเพิ่มเติม เยาวชนในแต่ละหมู่บ้านได้มีการนำเสนอถึงวิธีการและเทคนิคในการสำรวจข้อมูล เช่น ในบางหมู่บ้านมีการแบ่งเนื้อหาข้อมูลในแบบสำรวจ เพื่อแบ่งกันไปสำรวจข้อมูลโดยในเนื้อหาข้อมูลเรื่องเดียวกันนั้น อาจมีคนที่ได้รับผิดชอบในการเก็บมากกว่า 1 กลุ่ม เพื่อเพื่อความรวดเร็วในการเก็บข้อมูล และให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด ซึ่งหลังจากมีการสำรวจข้อมูลแล้วเสร็จ มีการนำข้อมูลที่ได้นำมาเสนอในกลุ่มหมู่บ้านของตนเอง เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้มานั้นให้เป็นชุดเดียวกัน หรือในบางหมู่บ้านมีการนัดรวมกลุ่มกันไปสัมภาษณ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ที่มีความรู้ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมทักษะในการสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคลของเยาวชน

1.4) การฝึกอบรมการบันทึก นำเข้า และการนำข้อมูลในระบบฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ให้กับเยาวชน เป็นขั้นตอนในการทำความเข้าใจกับโครงสร้าง และวิธีการใช้งานของโปรแกรมฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธ

1.5) การนำเข้าข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมในระบบฐานข้อมูล ในส่วนของการนำเข้าข้อมูลนั้น มีการแบ่งให้แต่ละกลุ่มที่รับผิดชอบสำรวจข้อมูลในแต่ละเรื่องเป็นผู้ที่ทำการบันทึกข้อมูลลงในฐานข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มเด็กที่เป็นแกนนำของกลุ่มที่เป็นผู้นำเข้าข้อมูล โดยในแต่ละหมู่บ้านใช้ผู้บันทึกข้อมูลประมาณ 2-3 คนเท่านั้น จากนั้นแต่ละกลุ่มได้นำ

ข้อมูลในกลุ่มคนทำการบันทึกนั้นมารวมกันเป็นฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่สมบูรณ์ของแต่ละหมู่บ้าน

1.6) การตรวจสอบความถูกต้อง เป็นขั้นตอนในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้ทำการนำเข้าไปในโปรแกรมว่ามีกรบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมได้ถูกต้องหรือไม่

1.7) การสรุปสิ่งที่เรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรค ในกระบวนการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล เป็นการสรุปถึงสิ่งที่ได้มีการดำเนินการมาตลอดการทำกิจกรรมว่ามีอุปสรรคหรือปัญหาใดๆ บ้างที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน ซึ่งในแต่ละแนวทางนั้น มีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันไป บางวิธีก็ทำให้ได้ข้อมูลที่รวดเร็ว แต่อาจได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ หรือได้ข้อมูลทีมาก แต่จะใช้เวลานาน จากแนวทางต่างๆ ที่มีการนำเสนอของเยาวชนก็ทำให้ในแต่ละหมู่บ้าน ได้วิธีการใหม่ๆ ที่นำไปประยุกต์ในแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลของแต่ละหมู่บ้านที่เหมาะสมต่อไป

2) การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารจากฐานข้อมูล และนำเสนอประเด็นปัญหา หรือข้อค้นพบจากฐานข้อมูล

หลังจากเสร็จกิจกรรมการสรุปแนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารแล้ว เยาวชนในแต่ละหมู่บ้านได้นำข้อมูลที่ได้มีการสำรวจนั้น มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการให้แต่ละหมู่บ้านนั้นแบ่งกลุ่มกัน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตนเองว่า หลังจากที่แต่ละกลุ่มไปสำรวจมานั้น สามารถแบ่งออกเป็นเรื่องหลักๆ ได้เป็นกี่เรื่อง มีเรื่องที่เป็นจุดแข็งของชุมชนอย่างไร มีเรื่องอะไรที่เป็นปัญหา หรือได้ข้อค้นพบอะไรบ้าง อย่างเช่น เยาวชนในพื้นที่บ้านทุ่งยาวหมู่ 7 และหมู่ 12 ได้ค้นพบว่าในพื้นที่ของชุมชนบ้านของเยาวชนนั้น ได้มีการจัดทำซุ้มอยู่ตามแนวแม่น้ำ เพื่อใช้สำหรับพักผ่อนและทำกิจกรรมของชุมชน แต่ว่าในปัจจุบันได้รับการดูแลที่ลดน้อยลงจึงทำให้อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม และไม่มีคนไปใช้ประโยชน์ ส่วนเยาวชนบ้านจำจิมคพบว่า จากการได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารพบว่า แต่เดิมแม่น้ำสารในพื้นที่บ้านจำจิมคนั้นมี “วังปลา” อยู่หลายแห่ง แต่ในปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพ และการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำ ทำให้จำนวนวังปลาที่แต่เดิมมีอยู่มากลดน้อยลงไปมาก เป็นต้น จากการนำเสนอประเด็นปัญหาและข้อค้นพบของเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านพบว่า ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นการลดหายไปของทรัพยากรที่มีอยู่เดิมอย่าง อาทิเช่น ชนิดและจำนวนของพันธุ์ไม้ท้องถิ่น ชนิดและจำนวนพันธุ์สัตว์น้ำ หรือแม้กระทั่งแมลงบางชนิด ซึ่งทำให้เยาวชนส่วนใหญ่เกิดความคิดในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้เพิ่มความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นจากเดิม

3) การตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน

ในกิจกรรมการตรวจสอบข้อมูลนี้ เยาวชนนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลที่ได้จัดทำขึ้น ซึ่งเยาวชนได้เขียนสรุปสิ่งที่ค้นพบ และเยาวชนได้มีการเชิญผู้รู้ในหมู่บ้านมารับฟังการนำเสนอสิ่งที่เยาวชนได้ค้นพบ ซึ่งได้นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวว่ามาทำโครงการนี้ได้อย่างไร ทำไปแล้วได้อะไร และเกิดอะไรขึ้นมาบ้าง เพื่อขอรับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มีการดำเนินการเก็บไปแล้วว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด มีจุดใดที่ต้องดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมหรือไม่ และเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับรู้ถึงกิจกรรมที่เยาวชนในชุมชนทำกันอยู่ ซึ่งหลังจากที่เยาวชนได้มีการนำเสนอข้อมูลให้กับทางผู้ใหญ่ฟังแล้วก็มีเสียงสะท้อนถึงข้อมูลที่ได้รับมา ซึ่งก็มีทั้งเพิ่มเติมในบางจุดอย่างเช่นกรณีของประวัติหมู่บ้าน วิธีการใช้ชีวิต ภูมิปัญญาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในครั้งที่ไปเก็บรอบแรกนั้นอาจมีการหลุดประเด็นในบางเรื่องไป เนื่องจากเป็นการพัฒนาแบบเก็บข้อมูลโดยกลุ่มเยาวชนเอง เมื่อมีการนำเสนอให้กับกลุ่มผู้ใหญ่ทราบก็ช่วยให้ได้รับการเพิ่มเติมในมุมมองของผู้ใหญ่อีกส่วนหนึ่ง ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมนั้น ทางผู้ใหญ่ได้มีการสะท้อนนับว่า กิจกรรมที่เยาวชนดำเนินอยู่นี้เป็นสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่ขาดอยู่คือ ชุมชนยังไม่ค่อยทราบกันมากนักว่า ขณะนี้เยาวชนได้มีการดำเนินกิจกรรมอะไรกันอยู่บ้างซึ่งสาเหตุก็มาจากการที่ในการดำเนินกิจกรรมโครงการนั้นยังมีการประชาสัมพันธ์ที่น้อยเกินไป ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยได้รับรู้หรือเข้าใจในกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ และยังมีความเห็นว่าการดำเนินกิจกรรมควรมีมากกว่านี้ และอยากให้กิจกรรมต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ซึ่งจากการได้รับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ในชุมชน นับว่าเป็นโอกาสอันดีที่ช่วยให้ข้อมูลของฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และได้ค้นพบข้อแก้ไขในการดำเนินกิจกรรม อาทิเช่น เรื่องของการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงความเคลื่อนไหวของโครงการ เพื่อใช้ในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

4) ปัญหาและอุปสรรค

- เนื่องจากในช่วงระยะหลังได้มีการเข้ามาทำกิจกรรมของงานวิจัยในหลากหลายโครงการ แม้ว่าโครงการของผู้วิจัยไม่ได้มีการดำเนินกิจกรรมทุกอาทิตย์ แต่เยาวชนมีการดำเนินกิจกรรมเกือบทุกอาทิตย์ ทำให้เกิดเสียงสะท้อนจากเยาวชนว่า เริ่มเบื่อในการทำกิจกรรม เพราะจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมตลอดทุกอาทิตย์ ทำให้ไม่มีเวลาทำการบ้าน เพราะต้องไปเข้าร่วมแต่เช้ากลับมาก็เกือบเย็นแล้ว จึงทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ค่อนข้างน้อย ซึ่งเกิดจากการที่เยาวชนเบื่อหน่ายบางส่วน และก็มีเยาวชนบางส่วนที่ต้องแบ่งกันไปเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการอื่นๆ ด้วย เยาวชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่จึงเป็นเยาวชนที่ผู้วิจัยมีการติดต่ออยู่อย่างสม่ำเสมอ

- ในการดำเนินกิจกรรมซึ่งมีทั้งเยาวชนชาย และเยาวชนหญิงเข้าร่วม ทำให้การดำเนินกิจกรรมสันตนาการค่อนข้างแสดงอาการอึดอัด เช่น การแสดงความรู้สึกสนุกสนานแสดงออกมาได้ไม่เต็มที่ ไม่ค่อยกล้าเดินกล้าร้อง เหมือนปกติที่เคยทำกิจกรรมมา อาจเนื่องจากมีผู้ปกครองมาร่วมสังเกตการณ์ และเตรียมเข้าร่วมในส่วนของขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน ทำให้เยาวชนมีความเขินอายในการแสดงออกต่อหน้าผู้ปกครอง ทำให้เยาวชนไม่ค่อยกล้าแสดงออกมากเท่าใดนัก
- ในส่วนของการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนนั้น เยาวชนก็ยังคงมีการเกรงกลัวผู้ใหญ่อยู่บ้าง แม้มีการแสดงออกในด้านความคิดเห็น แต่ก็ยังน้อยอยู่ เมื่อเทียบกับการแสดงความคิดเห็นระหว่างประชุมกับผู้วิจัย ทำให้การแลกเปลี่ยนอาจน้อยไปจากที่คาดการณ์ไว้ แต่โดยภาพรวมก็ถือว่าบรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

5) ข้อสังเกตด้านปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาฐานข้อมูลเยาวชน

ในเวทีประชุมฯ ครั้งนี้ เยาวชนที่เข้าร่วมในครั้งนี้เป็นเด็กที่เป็นกลุ่มแกนนำของเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้ผ่านกระบวนการกิจกรรมต่างๆ มาพอสมควรแล้ว ทำให้การดำเนินกิจกรรมจึงค่อนข้างดำเนินไปได้โดยสะดวกราบรื่น เนื่องจากเป็นกลุ่มเด็กที่มีความเป็นผู้นำของกลุ่มที่ค่อนข้างสูง จึงให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี ความวุ่นวายในการเล่นหรือหยอกล้อกันระหว่างดำเนินกิจกรรมค่อนข้างมีน้อย การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งการสรุปแนวทางการพัฒนาฐานข้อมูลธรรมชาติแม่น้ำสาร การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลให้ชุมชนได้รับทราบ ทำให้กิจกรรมที่ดำเนินนั้นมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผลการดำเนินกิจกรรมได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ คือเยาวชนได้เรียนรู้และแบ่งปันกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลในกลุ่มของตน ให้กับเยาวชนในหมู่บ้านอื่นๆ ได้ทราบและเรียนรู้ร่วมกัน และได้เรียนรู้การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลที่ได้จัดทำขึ้น

ในการนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับชุมชน ก็นับได้ว่าเกิดผลดีหลายประการ นอกเหนือไปจากการที่เยาวชนได้นำเสนอข้อมูลจากการสำรวจและจากฐานข้อมูลแล้ว ผู้นำชุมชน รวมทั้งผู้ปกครองของเยาวชนก็ได้มีโอกาสสังเกตการณ์เรียนรู้ว่าเด็กเยาวชนได้มีการดำเนินกิจกรรมใดบ้าง และเห็นว่าลูกหลานของตนเองมีการพัฒนาความคิด และกระบวนการคิดอย่างไร และมีความคิดเห็นต่อชุมชนและแม่น้ำของตนเองอย่างไร ซึ่งผลพลอยได้จากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ การที่กลุ่มของผู้ใหญ่ได้มีโอกาสฟังความคิดเห็น และเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างกลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้ปกครองที่เข้าร่วมเกี่ยวกับการมาเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมกับทีมวิจัย

ข. การเลือกประเด็นปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยเยาวชนแต่ละหมู่บ้าน

ในการดำเนินการเลือกประเด็นที่เยาวชนสนใจในการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีส่วนให้เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร โดยอาศัยข้อมูลในการเลือกประเด็นจากฐานข้อมูลที่ได้มีการพัฒนาขึ้นโดยกลุ่มเยาวชน และยังเป็นการตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เพื่อดำเนินการทดสอบกระบวนการทำงานของฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เป็นการตรวจสอบว่าในการใช้ฐานข้อมูลนั้น มีปัญหาใดๆหรือไม่ เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมของเยาวชนให้ชุมชนได้รับทราบมากยิ่งขึ้น

ในการทำกิจกรรมนี้ ทางผู้วิจัยได้มีการดำเนินการในพื้นที่ตำบลศรีบัวบาน เนื่องจากเป็นพื้นที่หมู่บ้านที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเยาวชนมีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมมากที่สุด ส่วนในพื้นที่ตำบลป่าสักนั้น เยาวชนมีการดำเนินกิจกรรมในหลากหลายโครงการวิจัย ทำให้เยาวชนมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางผู้วิจัยน้อย ทำให้การดำเนินการไม่สามารถสืบหน้าและล่าช้าไปทำให้ไม่สามารถดำเนินการกระบวนการนี้ได้ และในส่วนของตำบลเวียงของนั้น เป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีปัญหาในการลงพื้นที่ดำเนินการค้นหาทีมวิจัยเยาวชนเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ปลายน้ำทำให้สภาพของแม่น้ำที่ไหลผ่านในพื้นที่หมู่บ้านมีสภาพที่ย่ำแย่กว่า พื้นที่ที่อยู่ทางต้นน้ำอย่างตำบลศรีบัวบาน ในการดำเนินการลงพื้นที่ชักชวนเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเยาวชนที่ได้มีโอกาสพูดคุยนั้น ได้ให้ความเห็นว่า ในพื้นที่นี้สภาพของแม่น้ำย่ำแย่เกินกว่าขั้นของการฟื้นฟูได้แล้ว และการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำก็มีลดน้อยลง จึงไม่คิดว่าทำให้เกิดประโยชน์ในการทำกิจกรรมนี้ ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่ไม่สนใจเข้าร่วม มีเพียงกลุ่มเด็กเยาวชนประมาณ 3-4 คนเท่านั้นที่มาเข้าร่วมประชุม ทำให้การดำเนินกิจกรรมนั้นไม่สามารถดำเนินการได้ จึงมีความเห็นกันในกลุ่มเยาวชนว่า ใช้วิธีการเข้าร่วมกิจกรรมกับเยาวชนในพื้นที่ตำบลอื่นแทน

ในพื้นที่ตำบลศรีบัวบานนั้น ผู้วิจัยได้มีการดำเนินการเลือกประเด็นปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยแบ่งพื้นที่เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านจำขี้มด กลุ่มบ้านจำบอนและบ้านดอนแก้ว และกลุ่มบ้านทุ่งยาว 2 หมู่บ้านคือ หมู่ 7 และหมู่ 12 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันและเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกันมาก่อน เยาวชนส่วนใหญ่ยังมีการติดต่อกันในกลุ่มอยู่จึงเข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมในการพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนอีกหมู่บ้านคือ บ้านข้าวแคร่ การค้นหาทีมเยาวชนก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้ปกครองของเยาวชนในพื้นที่ไม่อนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม โดยให้

เหตุผลว่าเป็นการเข้าไปมั่วสุมและเป็นช่องทางให้เยาวชนหญิงและเยาวชนชายได้มีโอกาสใกล้ชิดกัน และเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาในทางชู้สาวขึ้น จึงไม่มีเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเลย

ดังนั้น จึงเหลือกลุ่มเยาวชนเพียง 5 หมู่บ้านดังกล่าวที่เข้าร่วมทำกิจกรรมนี้ ในการดำเนินการกิจกรรมการดำเนินการเลือกประเด็นปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยเยาวชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1) **ขั้นตอนการคัดเลือกปัญหา หรือข้อค้นพบ** ในขั้นตอนนี้ทางผู้วิจัยได้ร่วมกับเยาวชนในการคัดเลือกปัญหาหรือประเด็นที่น่าสนใจ เช่น ปัญหาการลดน้อยลงหรือสูญหายของทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำสาร เป็นต้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาจากการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารจากกิจกรรมที่ผ่านมาข้างต้น และการประชุมร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งประเด็นที่เยาวชนได้มีการนำเสนอในการดำเนินกิจกรรมนั้น เป็นประเด็นที่ได้มาจากการผ่านการเข้าร่วมและศึกษาข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารจากโครงการที่ได้เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ เช่น โครงการฟื้นฟูธรรมชาติลำน้ำแม่สาร และโครงการการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งจากผลการประชุมสามารถสรุปประเด็นที่เยาวชนแต่ละหมู่บ้านให้ความสนใจ ได้ดังนี้ คือ

- **เยาวชนบ้านจำจิมด** สนใจทำกิจกรรมในประเด็น **“การคืนวังปลาสู่มแม่น้ำสาร”** จากการที่เยาวชนได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำสาร ได้แก่ ปลาที่เคยชุกชุมหายไป เนื่องจากคนในหมู่บ้านไม่เห็นประโยชน์ของแม่น้ำสาร จึงมีการทิ้งขยะลงแม่น้ำ ทำให้เกิดการตื้นเขิน และน้ำแห้งขอด ถิ่นที่อยู่ของปลาหรือที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า **“วังปลา”** ได้หายไป ซึ่งแต่เดิมนั้นแม่น้ำสารในพื้นที่บ้านจำจิมด นั้นมีจำนวนวังปลาอยู่หลายแห่ง ดังนั้นเยาวชนบ้านจำจิมด จึงมีความสนใจดำเนินการพัฒนาความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำสาร เพื่อเป็นการคืนวังปลาสู่มแม่น้ำสารต่อไป

- **เยาวชนบ้านจำบอนและบ้านดอนแก้ว** สนใจทำกิจกรรมในประเด็น **“การพัฒนาความรู้เยาวชนในการใช้ประโยชน์แม่น้ำสาร”** จากการที่เยาวชนได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในอดีตนั้นคนในหมู่บ้านมีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารหลายอย่าง เช่น การจับสัตว์ การเพาะปลูก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากฝืนป่าที่อยู่บริเวณรอบๆแม่น้ำสาร โดยการเก็บพืชที่ขึ้นอยู่ตามป่ามาใช้ในการทำอาหาร และเป็นยาสมุนไพร แต่ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำและป่าลดลง เนื่องจากมีการใช้สารเคมีในการเกษตร ส่งผลให้จำนวนของสัตว์น้ำมีลดน้อยลง ดังนั้นเยาวชนบ้านจำบอนและบ้านดอนแก้ว จึงมีความสนใจดำเนินการพัฒนาความรู้ของเยาวชนในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารที่เหมาะสมต่อไป

▪ บ้านทุ่งยาว หมู่ 7 และหมู่ 12 สนใจทำกิจกรรมในประเด็น “การปรับปรุงพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ของแม่น้ำสาร” จากการทำเยาวชนได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สภาพของแม่น้ำสารที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้มีการเสื่อมโทรมลงมาก จากการไม่ให้ความเอาใจใส่ดูแลของคนในชุมชน จำนวนพันธุ์ปลาและต้นไม้บริเวณแม่น้ำสารก็ลดลง ทำให้สภาพภูมิทัศน์ของแม่น้ำสารในหมู่บ้านไม่ค่อยน่าดู และไม่มีการใช้ประโยชน์ของศาลาริมน้ำสารที่คนในชุมชนได้ร่วมกันสร้างไว้ ดังนั้น เยาวชนบ้านทุ่งยาว หมู่ 7 และ หมู่ 12 จึงมีความสนใจในการดำเนินกิจกรรมการปรับปรุงและพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ของแม่น้ำสาร เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนต่อไป

2) ขั้นตอนการเตรียมงานและวางแผนการดำเนินกิจกรรม

ในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนนั้น ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มเยาวชนได้เป็นผู้คิดวางแผนในกระบวนการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองในทุกขั้นตอน อาทิเช่น มีกิจกรรมใดบ้าง มีขั้นตอนกำหนดการเป็นอย่างไร ต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างในการดำเนินกิจกรรม อาหารหรือของว่างเป็นอะไร และต้องสั่งที่ใคร ในวันที่ดำเนินกิจกรรมใครมีหน้าที่อะไรบ้าง เป็นต้น ในการประชุมวางแผนของแต่ละกลุ่มนั้น เยาวชนได้มีการนัดประชุมกันเองในตอนเย็นหลังจากเลิกเรียน และมีการติดตามผลโดยการนำเสนอให้ผู้วิจัยทราบในวันเสาร์อาทิตย์ที่มีการนัดหมายพบกัน ซึ่งผู้วิจัยมีหน้าที่เพียงแค่ให้ข้อเสนอแนะแก่เยาวชน ในการปรับและเพิ่มเติมขั้นตอนการดำเนินในบางส่วน เพื่อให้ขั้นตอนการดำเนินงานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นผู้ประสานติดต่อในการจัดซื้อหรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์บางอย่างที่เยาวชนต้องเดินทางไปซื้อไกลๆ ซึ่งเกินความสามารถของกลุ่มเยาวชน และเพื่อป้องกันการเกิดอันตรายที่เกิดขึ้นต่อตัวเยาวชนเท่านั้น เช่น พันธุ์ปลา ต้นไม้ต่างๆ เป็นต้น

ในการเตรียมงานก่อนการดำเนินกิจกรรมนั้น เยาวชนมีการแบ่งหน้าที่กันว่าใครต้องไปทำหน้าที่อะไรบ้าง เช่น ส่งจดหมายเชิญและประสานกับทางผู้นำหมู่บ้านในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม การทำความสะอาดสถานที่ดำเนินกิจกรรม การชักชวนน้องๆ เยาวชนในหมู่บ้านในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่าเยาวชนแกนนำที่เข้าร่วมในการดำเนินการวางแผนจัดกิจกรรมนั้น ช่วยกัน และทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีทั้งผู้ชายและผู้หญิง ไม่มีการเกี่ยงงอนกันแต่อย่างใด มีการจัดสรรแบ่งปันเวลาในการเตรียมการได้ดี เช่น ในขณะที่น้องๆ ผู้หญิงทำน้ำหวาน เพื่อใช้เป็นที่ว่างในวันที่จัดงาน น้องๆ ผู้ชายก็ไปช่วยกันจัดเตรียมสถานที่จัดงาน มีการไปตัดหญ้าที่ขึ้นสูงเกินไป การทำความสะอาดบริเวณคลองริมแม่น้ำสาร เป็นต้น

3) ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนนั้น ผู้วิจัยได้ทำการลดบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมเวทีมาเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ฝึกหัดในการดำเนินกิจกรรมเวทีเอง ตั้งแต่เริ่มต้นตั้งแต่การลงทะเบียนผู้เข้าร่วมเวที จนถึงการสรุปทบทวนในการดำเนินกิจกรรม โดยกิจกรรมในแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกันไปตามประเด็นที่เยาวชนได้เลือกต่างๆ กันไป ดังนี้

บ้านจำขี้มด มีแกนนำเยาวชนจำนวน 6 คน ได้แก่ น.ส.อำพร ปาระอูด (น้องอ้อ) ค.ญ. อรอนงค์ ธรรมแก้ว (น้องเป็ง) ค.ช.ชลวิทย์ ปิ่นสัก (น้องบีท) น.ส.พัชราพร ชันนา (น้องนุ่น) นายพลวัต อินตะทา (น้องอาร์ม) และค.ญ.นิภาพร หล้าโสศ (แอม) ได้ตกลงเลือกประเด็น การคืนวังปลาสู่แม่น้ำสาร โดยในตอนเช้าได้มีการแบ่งหน้าที่กันในการรับลงทะเบียนน้องๆ ที่มาเข้าร่วมโครงการ เมื่อได้เวลาพอสมควรคือประมาณ 8.30 น. ก็ได้มีพิธีเปิดโดยการกล่าวให้ข้อคิดแก่เยาวชนที่เข้าร่วม โดย นายไพฑูรย์ หล้าโสศ กำนันตำบลศรีบัวบาน หลังจากที่ได้รับฟังข้อคิดจากกำนันแล้ว แกนนำเยาวชนได้มีการแบ่งกลุ่มของน้องๆ ที่เข้าร่วม โดยการนับเลข เมื่อได้แบ่งกลุ่มแล้ว ก็เป็นกิจกรรมการวาดภาพจากจินตนาการของน้องๆ เยาวชนแต่ละกลุ่ม ในหัวข้อ “วังปลาบ้านจำขี้มด” ว่าอยากให้วังปลาในจินตนาการและความเข้าใจของตนเองเป็นอย่างไร โดยในระหว่างดำเนินกิจกรรมนั้น มีพี่เลี้ยงแต่ละกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยคิดของน้องๆ จากนั้นมีการส่งตัวแทนออกมาเล่าถึงวังปลาของกลุ่มตนเองว่าต้องมีอะไรเป็นองค์ประกอบบ้าง และมีรูปร่างหน้าตาอย่างไร ซึ่งในกิจกรรมนี้เห็นได้ว่าเยาวชนแต่ละคนต่างช่วยกันออกความคิดเห็นในเรื่องของวังปลาว่าต้องมีส่วนประกอบอะไรบ้าง ต้องเป็นแบบไหน แต่ยังมีบางคนที่ยังไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นเท่าไรแต่ทำหน้าที่ในการช่วยแต่งเติมรูปที่กลุ่มของตัวเองวาดขึ้น เมื่อแต่ละกลุ่มได้นำเสนอผลงานของกลุ่มตนแล้ว กลุ่มพี่แกนนำก็ทำการสรุปกิจกรรมให้น้องๆ ฟังว่ากิจกรรมที่ทำนี้ได้ประโยชน์อะไร และเพื่อพัฒนาตนเองอย่างไรบ้าง เมื่อดำเนินการสรุปกิจกรรมเสร็จก็พักรับประทานอาหารกลางวันกัน โดยหัวข้อสนทนาส่วนใหญ่ก็ยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับวังปลา

เมื่อถึงเวลาที่กำหนดนัดเริ่มกิจกรรมกันในช่วงบ่าย เยาวชนก็มารวมตัวกัน และพี่แกนนำเยาวชนก็ได้มีกิจกรรมสนทนาการเล็กน้อยเพื่อให้น้องๆ ตื่นตัว โดยกิจกรรมในช่วงบ่ายนี้เป็นกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำสารเพื่อให้เหมาะสมในการดูแลและพัฒนาเป็นวังปลาต่อไป ซึ่งกลุ่มพี่แกนนำได้ให้เยาวชนแต่ละกลุ่มแบ่งกันไปพัฒนาทำความสะอาดบริเวณริมแม่น้ำ เก็บเศษขยะ ผักตบชวา หญ้า เศษใบไม้ต่างๆ ขึ้นมาจากแม่น้ำ เพื่อไม่ให้มีเศษกิ่งไม้ใบหญ้าต่างๆ ไปปกคลุมผิวน้ำซึ่งเป็นสาเหตุของการเน่าเสียของแม่น้ำ หลังจากนั้นได้ช่วยกันปล่อยปลาที่เตรียมไว้ลงในแม่น้ำ เพื่อเป็นการเพิ่มและทดแทนปริมาณปลาในแม่น้ำ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมช่วงบ่ายนี้

เยาวชนแต่ละคนก็ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเป็นอย่างดีไม่มีเกี่ยงกันในการแบ่งหน้าที่ต่างๆ และพี่ๆ แกนนำกลุ่มก็คอยดูแลควบคุมน้องๆ ในกลุ่มของตนเองได้เป็นอย่างดี ในการเฝ้าระวังอันตรายที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการทำกิจกรรมใกล้แม่น้ำ ซึ่งอาจเกิดการพลัดตกได้ หลังจากดำเนินกิจกรรมจนถึงเวลาประมาณ 15.00 น. ก็ได้มีการเรียกรวมตัวกัน เพื่อทำการสรุปบทเรียนที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมมาตลอดวัน โดยให้น้องๆ แต่ละคนได้มีโอกาสสะท้อนความรู้สึกในการดำเนินกิจกรรมว่ามีความรู้สึกเช่นไร อีกทั้งการดำเนินกิจกรรมนั้นก็มีข้อบกพร่องและข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง จากนั้นก็มีการแบ่งเวรกันมาดูแลบริเวณที่ได้กำหนดให้เป็นวังปลา เพื่อสังเกตความก้าวหน้าของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และเลิกกิจกรรมประมาณ 16.00 น.

บ้านจำบอนและดอนแก้ว มีแกนนำเยาวชนจำนวน 8 คน ได้แก่ นายนิกร แสงศรีจันทร์ (น้องใหม่) น.ส.สุกัญญา อุประสินธุ์ (น้องออย) น.ส.วัชรินทร์พร ชัยเลิศ (น้องก๊ิบ) น.ส.อภิญญา งามสว่าง (น้องอ้อม) น.ส.ชาริณี พรหมมา (น้องกวาง) ด.ญ.กฤษณาริ ตนพะยอม (น้องฝ้าย) ด.ญ.ศิริณี ไชยพรหมสว่าง (น้องแป้ง) และ ด.ญ.นัสสิราแดงนา (น้องแป้ง) ได้เลือกประเด็นการพัฒนาความรู้การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสาร ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมนี้ เยาวชนได้มีการแบ่งหน้าที่กันในการดำเนินกิจกรรม โดยเริ่มมีการลงทะเบียนในเวลาตั้งแต่ 8.00 – 8.30 น. หลังจากที่ได้ลงทะเบียนกันไปจนถึงกำหนดเวลาแล้วได้เชิญผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านจำบอน คือ นายเดช อุดสว่าง ได้มากล่าวให้ข้อคิดแก่เยาวชนในการดำเนินกิจกรรม หลังจากนั้นกลุ่มพี่แกนนำได้แบ่งกลุ่มน้องๆ แล้ว ก็ได้เริ่มการดำเนินกิจกรรม โดยในช่วงเช้านี้ได้ทำการตั้งโจทย์ให้เยาวชนในแต่ละกลุ่มได้คิดและนำเสนอว่า ในหมู่บ้านของตนเองนั้นมีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำในด้านใดบ้าง ซึ่งเยาวชนในแต่ละคนก็ได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นต่างๆ และมีการนำเสนอที่แตกต่างกันไป บางกลุ่มก็เขียนออกมาเป็นหัวข้อ บางกลุ่มก็ทำออกมาเป็นตาราง และบางกลุ่มก็วาดเป็นรูปออกมา แล้วแต่ความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละกลุ่มว่านำเสนอในแบบไหน ซึ่งการนำเสนอในแบบที่แตกต่างกันนี้ ทำให้เยาวชนในแต่ละกลุ่มต่างให้ความสนใจในการนำเสนอของกลุ่มอื่นๆ ว่าเป็นอย่างไร และมีการซักถามบาง หลังจากที่มีการนำเสนอเสร็จแล้ว นับว่าเยาวชนแต่ละกลุ่มให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นได้ดีทีเดียว ในการดำเนินกิจกรรมภาคเช้านี้ได้ยุติลงเมื่อถึงเวลาประมาณ 11.30 น. จึงพักเพื่อรับประทานอาหารกลางวัน

ในภาคบ่ายกลุ่มพี่แกนนำได้พาน้องๆ ไปยังบริเวณริมแม่น้ำสาร เพื่อทำกิจกรรมกันต่อ โดยกิจกรรมในตอนบ่ายนี้เป็นกิจกรรมในการวาดรูปสิ่งที่ใช้ประโยชน์ได้จากบริเวณรอบๆ แม่น้ำสาร โดยให้น้องๆ แต่ละคนแยกย้ายกันไปหาสิ่งที่คิดว่าสามารถใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ จากนั้นก็ให้วาดรูปของสิ่งนั้นมา ซึ่งเป็นอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ ต้นไม้ แมลงหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต อย่างเช่น ก้อนหิน หรือขอนไม้ ที่คิดว่าสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ หลังจากพี่ๆ แกนนำให้

โจทย์กับน้องๆ เยาวชนพร้อมแจกอุปกรณ์ในการดำเนินกิจกรรมแล้ว เยาวชนแต่ละคนก็ได้แยกย้ายกันไปวาดภาพตามมุมต่างๆ ที่ตนคิดว่าพบสิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งในแต่ละกลุ่มนั้นกลุ่มที่แกนนำได้มีการกำหนดว่าให้อยู่ในบริเวณใด เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุม และดูแล เยาวชนแต่ละคนก็วาดภาพแล้วแต่ความสนใจว่าสิ่งไหนที่คิดว่าใช้ประโยชน์ได้ ส่วนใหญ่วาดรูปต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณป่า ริมน้ำ และปลาต่างๆ ที่เยาวชนคิดออก หลังจากให้เวลาในการวาดภาพประมาณ ชั่วโมงครึ่ง พี่ๆ แกนนำได้เรียกรวมตัวน้องๆ เพื่อกลับไปนำเสนอผลงานที่แต่ละคนได้วาดขึ้นมา ซึ่งจากการนำเสนอพบว่า เยาวชนหลายๆ คนยังไม่รู้จักชื่อของต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ตามป่าริมน้ำเท่าไรหรอก แต่ก็พอทราบอยู่ว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง ซึ่งทางผู้วิจัยก็ได้เสนอแนะให้เยาวชนแต่ละคนไปสืบค้นข้อมูลสิ่งๆ ที่แต่ละคนวาดนั้นเป็นการบ้านว่ามีรายละเอียดอะไรบ้าง เพื่อครั้งหน้าที่พบกันและได้นำมาแบ่งปันความรู้ให้เพื่อนๆ ได้ทราบ จากกิจกรรมนี้ก็ยังได้ช่วยให้เยาวชนได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับต้นไม้ สัตว์ต่างๆ ทั้งบนบกและในน้ำมากขึ้น รวมไปถึงแมลงอีกด้วย และได้แนวทางในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารเพิ่มขึ้น และได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปเล่าให้กับผู้ปกครองฟังต่อไป โดยกิจกรรมได้ยุติลงในเวลาประมาณ 15.30 น

บ้านทุ่งยาว หมู่ 7 และหมู่ 12 มีแกนนำเยาวชนจำนวน 12 คน ได้แก่ น.ส.จุฑาทิพย์ อุปเวียง (น้องดาว) ด.ญ.จิตรลัดดา สิ้นตะพาน (น้องแอน) ด.ญ.ศศิธร วงศรี (น้องหนึ่ง) น.ส.ชนาภรณ์ คะยอมสัก (น้องเมย์) น.ส.รัตนา กันทาเหล็ก (น้องอาย) น.ส.หนึ่งฤทัย ใจสว่าง (น้องหนึ่ง) น.ส.อัญชลี ศิริกันต์ (น้องอัญ) ด.ญ.สุธิดา แสนซัด (น้องอู๋) ด.ช.มหิดล วงศาซัก (กิว) ด.ช.วรารุช ดิสัก (น้องนัท) ด.ช.ภานุวัฒน์ ชาติสัก (น้องปาล์ม) และนายรักมิต อุปเวียง (น้องโทนี่) ได้เลือกประเด็นการปรับปรุงพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ของแม่น้ำสาร โดยกลุ่มเยาวชนได้มีการเตรียมการและแบ่งหน้าที่กันในการลงทะเบียนของน้องๆ ที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ในการดำเนินกิจกรรมนั้นเริ่มมีการลงทะเบียนในเวลาประมาณ 8.00 น. ถึง 9.00 น. เยาวชนแกนนำได้มีการมาเตรียมตัวตั้งแต่ประมาณ 7.00 น. เพื่อรอรับลงทะเบียน ในระหว่างที่มีการลงทะเบียนนั้น มีอีกกลุ่มที่ทำความสะอาดสถานที่จัดกิจกรรม เช่น การดูดฝุ่น กวาดพื้น เป็นต้น บางคนทำหน้าที่ไปชักชวนให้น้องๆ ที่ยังไม่มาให้มาเข้าร่วมกิจกรรม และประสานกับผู้ใหญ่บ้านในการประกาศเสียงตามสายเพื่อย้ำอีกครั้งในตอนเช้าของวันที่มีกิจกรรม หลังจากพี่น้องๆ เยาวชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมได้ดำเนินการลงทะเบียนแล้ว มีแกนนำเยาวชนอีกกลุ่มหนึ่งที่คอยรวมน้องๆ ทำกิจกรรมสันตนาการ เพื่อรอให้ถึงกำหนดเวลาเปิดกิจกรรมการอบรม เช่น โป้ง-หย่า ปลาโลมา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนฝึกสมาธิให้มีสติตลอดเวลา เมื่อได้เวลาสมควรแล้วก็ไปเชิญผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12 คือ ร.ต.ต. สิงห์ทอง กันพิน มากล่าวให้โอวาทเยาวชนเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรม และเมื่อกล่าวเปิดกิจกรรมแล้ว กลุ่มพี่แกนนำก็ได้ทำการแบ่งกลุ่มโดยใช้เลขที่ในการลงทะเบียน จากนั้นกลุ่มพี่แกนนำได้พาน้องๆ

เยาวชนที่เข้าร่วมไปทำการปล่อยปลาบริเวณทำนน้ำ จากนั้นกลับมาที่วัดเพื่อดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป ซึ่งกิจกรรมที่เยาวชนเลือกมานั้นเป็นกิจกรรมที่เป็นรูปแบบกิจกรรมฐานต่างๆ โดยได้มีการกำหนดไว้ 4 ฐาน คือ ตักน้ำใส่ขวด กู้ระเบิด ฟังเสียงธรรมชาติ และช่วยตัวประกัน ซึ่งกิจกรรมในแต่ละฐานก็มีข้อคิดต่างๆ กันไป เช่น ให้น้องๆ เยาวชนได้เห็นความสำคัญของความสามัคคี การวางแผน ความกล้าในการแสดงออก ความเสียสละ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้นำของเยาวชนในหลายๆ ด้าน โดยแฝงความรู้และความรักในสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนของตนเองมานั้น นั่นคือ แม่น้ำสาร ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละฐานนั้นเยาวชนแกนนำได้เลือกกิจกรรมที่เน้นความเป็นผู้นำมาใช้ในการทำกิจกรรมกับน้องๆ ซึ่งแต่ละคนก็ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี แม้บางฐานอาจทำไม่สำเร็จก็ยอมรับการลงโทษ โดยกิจกรรมในภาคเช้านี้เสร็จสิ้นประมาณ 12.30 น. จากนั้นก็พักรับประทานอาหารกัน

ในช่วงบ่ายนี้เป็นกิจกรรมในการพัฒนาภูมิทัศน์ของแม่น้ำสาร ด้วยการที่บริเวณริมแม่น้ำสารในหมู่บ้านนั้นมีการสร้างซุ้ม เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนนั้น แต่ว่าได้มีการปล่อยปลาเรื่อยๆ จึงทำให้สภาพโดยรอบเกิดต้นหญ้าขึ้นปกคลุม กลุ่มเยาวชนจึงได้คิดดำเนินกิจกรรมประเด็นการพัฒนาภูมิทัศน์ของแม่น้ำสารขึ้น โดยในตอนบ่ายหลังจากรับประทานอาหารแล้ว เยาวชนก็ได้มารวมตัวกันในวิหารวัดทุ่งยาว เพื่อพูดคุยและเตรียมตัวในการดำเนินกิจกรรมในช่วงบ่ายว่ามีกิจกรรมใดบ้าง หลังจากที่พักผ่อนได้บอกกล่าวเกี่ยวกับกิจกรรมแล้วก็ได้ให้น้องๆ แยกกันตามกลุ่มในตอนเช้า เพื่อลงไปทำกิจกรรมกับบริเวณริมแม่น้ำสาร โดยให้แต่ละกลุ่มรับผิดชอบกลุ่มละ 1 ซุ้ม โดยมีทั้งหมด 4 กลุ่ม และกลุ่มของพี่แกนนำเขานอีก 1 กลุ่ม รวมเป็น 5 กลุ่ม หลังจากที่มีการกำหนดพื้นที่ในการทำงานของแต่ละกลุ่มแล้ว เยาวชนแต่ละคนก็ได้แยกย้ายกันไปทำหน้าที่ของตนเอง บ้างก็ทำการถางหญ้า บางคนก็ขุดหลุมเตรียมสำหรับปลูกต้นไม้ที่นำมาตกแต่งบริเวณซุ้ม บางคนก็กวาดเศษใบไม้ใบหญ้ามากองรวมกัน เพื่อทำการเผา ซึ่งในการเผานี้มีผู้ใหญ่บ้านมาคอยดูแลตลอด ในระหว่างทำกิจกรรมนี้น้องๆ แต่ละคนก็ได้แสดงความคิดสร้างสรรค์เสนอแนวคิดในการตกแต่งซุ้มของตนเองอย่างสนุกสนาน แต่ก็ยังมีเยาวชนบางคนที่แอบลงไปพายแพยางเล่น ซึ่งทำให้ต้องมีการเรียกตัวขึ้นมาบ่อยๆ เนื่องจากทำให้น้องๆ ที่ตัวเล็กกว่านั้นอยากเลียนแบบ ซึ่งเกรงว่า เป็นอันตรายได้ การดำเนินกิจกรรมการปรับปรุงภูมิทัศน์ของเยาวชนนี้ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ก็ได้เรียกรวมตัวกันกลับไปวัดทุ่งยาว เพื่อทำการสรุปบทเรียนในแต่ละกิจกรรมที่ทำมาตลอดทั้งวัน ซึ่งเยาวชนแต่ละคนก็ให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเป็นอย่างดี โดยก่อนปิดกิจกรรมได้มีการแบ่งเวรกันมาดูแลซุ้มที่ได้ทำกันไว้ และทางผู้วิจัยได้ฝากการบ้านให้แต่ละกลุ่มไปค้นข้อมูลของต้นไม้ที่นำมาปลูกบริเวณซุ้มริมน้ำ และให้นำ

ป้ายชื่อต้นไม้มาติด เพื่อเป็นบริเวณการเรียนรู้ให้กับคนอื่นๆ ที่สนใจต่อไป ซึ่งกิจกรรมได้เสร็จสิ้นลงประมาณ 16.30 น.

4) ขั้นตอนการสรุปบทเรียนและประเมินผลการทำกิจกรรม

ในการสรุปบทเรียนและประเมินผลการดำเนินงาน กลุ่มเยาวชนได้มีการประชุมสรุปบทเรียนหลังจากเสร็จสิ้นการทำกิจกรรม โดยเยาวชนในแต่ละกลุ่มก็มีการนัดประชุมกันของกลุ่มแกนนำเยาวชน เพื่อสรุปถึงแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจากการประชุมสามารถสรุปบทเรียน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการของแต่ละกลุ่ม ได้ดังนี้

- บ้านจำจี้มุด เนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านจำจี้มุดนั้นอยู่ห่างออกไปจากหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบล ทำให้การติดต่อสื่อสารของเยาวชนภายในหมู่บ้านนั้นค่อนข้างรวดเร็ว และมีเยาวชนเข้าร่วมกันกิจกรรมกันเป็นจำนวนมาก จากการที่เป็นหมู่บ้านเล็กนี้เอง ทำให้การควบคุมกันเองระหว่างพี่น้องในหมู่บ้านก็สามารถทำได้โดยง่าย จึงไม่ค่อยเกิดปัญหาอะไรมากนัก ในขณะที่มีการดำเนินกิจกรรม แต่มีสิ่งทีควรระวังมากก็คือการทำกิจกรรมที่อยู่ใกล้บริเวณน้ำต้องมีความระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดอุบัติเหตุต่อตัวเยาวชน เพราะมีเยาวชนมาเข้าร่วม ตั้งแต่อายุประมาณ 7 ปีขึ้นไป ทำให้การดำเนินกิจกรรมต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ

- บ้านจำบอนและบ้านดอนแก้ว การทำกิจกรรมในหมู่บ้านนี้ เยาวชนที่เข้าร่วมค่อนข้างมีน้อยไปจากที่คาดไว้ อาจเนื่องมาจากกรณีที่เยาวชนหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่เรียนทางสาขาอาชีพทำให้มีส่วนน้อยที่สนใจเข้าร่วม และมีบางส่วนที่ไปเรียนในระดับที่สูงขึ้นไปในต่างจังหวัด ทำให้เหลือเยาวชนเป็นส่วนน้อยที่อยู่ในหมู่บ้าน แต่ในการดำเนินกิจกรรมนั้น เยาวชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี และเนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านจำบอนและดอนแก้วนั้น มีบริเวณที่ติดกับส่วนของแม่น้ำสาธไม่มากนัก กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าที่อยู่บริเวณแม่น้ำเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ต้องระวังในเรื่องของการถูกกิ่งไม้หรือหนามจากต้นไม้เกี่ยว ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมนั้น เยาวชนที่เป็นพี่ก็มีการช่วยกันดูแลน้องๆ เป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินกิจกรรมนั้นราบรื่นไปด้วยดี

- หมู่บ้านทุ่งยาว หมู่ 7 และหมู่ 12 ในการดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านทุ่งยาวนี้ ค่อนข้างมีการเตรียมพร้อมที่ดีมาก เนื่องจากเยาวชนมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม โดยก่อนการดำเนินกิจกรรมก็มีการประชุมวางแผนกันหลายครั้ง ทำให้การดำเนินกิจกรรมราบรื่นและเป็นไปตามที่ได้วางแผนไว้ แต่ก็พอมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่บ้างคือ ระวังที่มีการดำเนินกิจกรรมบริเวณแม่น้ำนั้น มีเยาวชนบางคนออกไปเล่นแพอยู่กลางน้ำ ซึ่งทำให้เยาวชนคนอื่นๆ รู้สึก

ว่าไม่ยอมช่วยกันทำกิจกรรม เมื่อมีการตัดเดือนจากพี่ๆ ก็มีการแสดงอาการไม่พอใจอยู่บ้าง แต่ก็ยอมกลับมาเข้าร่วมแต่โดยดี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้ชายซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมชะงักไปนิดหน่อย แต่ก็สามารถดำเนินการต่อไปได้

จากการสรุปบทเรียน ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการของแต่ละกลุ่มนั้น ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของการดูแลความปลอดภัยของตัวเยาวชนในการเข้าร่วมทำกิจกรรมนั้น ให้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมอย่างตั้งใจ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในประเด็นที่สนใจให้มากที่สุด และยังเป็นการป้องกันในเรื่องของการเกิดอุบัติเหตุจากการดำเนินกิจกรรม หรือการขาดการดูแลเยาวชนที่มีอายุน้อยๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ในส่วนของกระบวนการดำเนินการนั้น เยาวชนได้มีการเรียนรู้ในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การแบ่งหน้าที่กันในการดำเนินกิจกรรม การประสานงานติดต่อ การเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรม และเรียนรู้แนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในครั้งต่อไป

ณ. สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จากการดำเนินงาน โครงการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” ผู้วิจัยได้ศึกษาและลงพื้นที่เป้าหมาย ได้ทำการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา โดยที่ตัวผู้วิจัย ทีมวิจัยเยาวชน และคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติการ การเก็บข้อมูลทรัพยากร ธรรมชาติแม่น้ำสาร การสรุปประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูล การวางแผนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร การพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ที่พัฒนาขึ้นโดยเยาวชน จากกระบวนการดำเนินงานที่ผ่านมา นั้น สามารถสรุปกระบวนการการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารได้ ดังนี้

1) ศึกษาบริบทและคั่นหานักวิจัยหลัก เป็นการศึกษาบริบทชุมชนเพื่อประมวลสภาพชุมชน และกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการศึกษาข้อมูลในช่วงต้นนี้ เป็นการศึกษาจากเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เอกสารการวิจัย รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย บทความ วารสารสิ่งพิมพ์ รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หลังจากศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนแล้ว จึงทำการคัดเลือกพื้นที่ตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ทางผู้วิจัยได้ลงพื้นที่คั่นหานักวิจัยหลักเพื่อเข้าร่วมทีมวิจัย

โครงการวิจัยจากแต่ละหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานซึ่งสามารถสรุปวิธีการค้นหาทีมวิจัยหลักได้ดังนี้

1.1) การค้นหาโดยการติดต่อผ่านทางผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พระ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการลงพื้นที่โดยส่วนใหญ่ ได้รับผลสำเร็จในการนัดพบแกนนำเยาวชนค่อนข้างสูง

1.2) การค้นหาโดยผ่านทางโครงการเดิมที่มีกลุ่มอยู่แล้ว เป็นการค้นหาโดยอาศัยฐานของเยาวชนที่ได้เข้าร่วมในโครงการการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร

1.3) การค้นหาโดยการติดต่อเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยตรง เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยกับเยาวชนได้ มีการสื่อสารกันโดยตรง ด้วยการติดต่อประชาสัมพันธ์โครงการฯ ที่ไม่มีการติดต่อผ่านทางตัวประสานใดๆ

1.4) การค้นหาพร้อมกับโครงการวิจัยอื่นๆ ที่ทำงานร่วมในพื้นที่เดียวกัน เป็นการลงพื้นที่ค้นหาทีมวิจัยเยาวชนไปพร้อมๆ โครงการอื่นๆ ที่ทำงานในพื้นที่และมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน เพื่อเป็นการย่นระยะเวลาในการดำเนินงาน โครงการและไม่เป็นการซ้ำซ้อนกันในการปฏิบัติการตามแผนดำเนินการ

2) ทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับโครงการวิจัยและการร่วมเป็นทีมวิจัย เป็นการให้ข้อมูลต่างๆ ในเรื่องการดำเนินกิจกรรมการวิจัยโดยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งสามารถสรุปการทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้เสีย ดังนี้

2.1) การทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลัก เป็นการทำความเข้าใจกับทีมวิจัยเยาวชนในการดำเนินงานโครงการ ว่ามีกระบวนการทำอย่างไร เยาวชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่ใดบ้าง และอะไรบ้างที่เยาวชนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้เวทีในการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2.2) การทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง เป็นการทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการทำงานวิจัย และเหตุผลในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการอธิบายเป็นรายครอบครัว ในครอบครัวที่เยาวชนสนใจที่เข้าร่วม แต่ผู้ปกครองไม่ได้รับอนุญาต ผู้วิจัยได้เข้าพบผู้ปกครองของเยาวชน เพื่ออธิบายให้เข้าใจว่า เยาวชนมีการทำกิจกรรมที่ไหน มีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมเพื่ออะไร และพร้อมทั้งเชิญชวนผู้ปกครองเข้าร่วมในการทำกิจกรรมของเยาวชนอีกด้วย โดยส่วนมากแล้ว ผู้ปกครองที่ได้รับการอธิบายให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยผู้วิจัยแล้วก็เข้าใจและอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งผู้วิจัยใช้การนัดคุยงานหรือประชุมที่บ้านของเยาวชนแต่ละคน เพื่อเป็นการแสดงให้ผู้ปกครองได้เห็นและให้ความไว้วางใจแก่ผู้วิจัยมาก

ขึ้น ในบางครอบครัวได้ชวนให้ผู้วิจัยทานอาหารเย็นร่วมกัน ซึ่งก็เป็นอีกวิธีในการสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวเยาวชนอีกทางหนึ่ง

2.3) การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พระ เป็นต้น เป็นการทำความเข้าใจในการดำเนินงานวิจัย พร้อมทั้งขออนุญาตในการเข้ามาดำเนินกิจกรรมงานวิจัยพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสะดวกราบรื่นในการดำเนินงานวิจัย สำหรับผู้นำชุมชนนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีสร้างความเข้าใจโดยการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินวิจัยในเบื้องต้น และในการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งนั้น ผู้วิจัยร่วมกับเยาวชนมีการเชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมเสมอ เพื่อเป็นการแจ้งความคืบหน้าของงานวิจัย และเป็นการให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชนตามวิถีของสังคม ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจและให้การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนมากขึ้น เมื่อผู้นำชุมชนได้เห็นสิ่งที่เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง จากบางคนที่ไม่ค่อยสนใจในช่วงแรกๆ ได้เริ่มมีการเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในช่วงหลัง

2.4) การทำความเข้าใจกับชุมชน เป็นการทำความเข้าใจกับชุมชนถึงการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่าเป็นการดำเนินงานวิจัยจากปัญหาของคนในชุมชน โดยมีนักวิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้ที่คอยหนุนเสริม และศึกษาร่วมกันในประเด็นที่สนใจของชุมชน จากการลงพื้นที่และทำความเข้าใจกับชุมชนนั้น ชาวบ้านได้สะท้อนว่าที่ผ่านๆ มานั้น ความเข้าใจของคำว่า “การวิจัย” คือ การที่คนนอกเข้ามาเก็บข้อมูลแล้วก็จากไป ชาวบ้านไม่ได้รับประโยชน์อันใดเลยจากงานวิจัยนั้นๆ และยังคงมองอีกว่าตนเองเป็นผู้ที่เสียประโยชน์ เสียเวลา เพราะเป็นผู้ที่ต้องให้ข้อมูลนั้น

นอกจากนี้ ในการลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจกับทุกๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องนั้นนั้น ทางผู้วิจัยได้มีการเตรียมเอกสารรายละเอียดของโครงการให้กับทีมวิจัยและแกนนำ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเห็นความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น

3) ประมวล “ข้อมูลและองค์ความรู้” เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่มีอยู่เดิม เป็นการศึกษาข้อมูลและองค์ความรู้เดิมที่ได้รับจาก โครงการการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม ในการเริ่มต้นดำเนินงานวิจัยนั้น ได้เริ่มจากการมีทุนเดิมคือ ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าของโครงการดังกล่าวอยู่แล้ว เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาในการพัฒนาโจทย์วิจัย ดังนั้นในกระบวนการนี้ จึงเป็นการประมวลข้อมูลและฐานองค์ความรู้เดิม เพื่อแยกแยะข้อมูลที่ได้มีการสืบค้นให้ออกมาเป็นหมวดหมู่ และเป็นการตรวจสอบความถูกต้องในเบื้องต้น โดยให้เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารผ่านการประมวลข้อมูลที่มีอยู่เดิม และใช้วางแผนปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารต่อไป

4) ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม เป็นกระบวนการหลังจากที่ได้มีการประมวลข้อมูลและองค์ความรู้เดิม พบว่ายังมีข้อมูลในบางส่วน เช่น

ประวัติหมู่บ้าน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ยังมีไม่ครบถ้วนหรือว่ายังไม่มี จึงได้เกิดความคิดในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยประเด็นที่มีการเก็บเพิ่มเติมนี้ เป็นการรวบรวมประเด็นจากความสนใจของเยาวชนในประเด็นต่างๆ เช่น ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้ในการดูแลสุขภาพ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการประมวลผลข้อมูลและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม จากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารอย่างมีส่วนร่วม

5) ออกแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เป็นกระบวนการในการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยการสร้างเครื่องมือช่วยเก็บข้อมูล จากการประชุมแสดงความคิดเห็นของเยาวชนในช่วงแรกนั้น สรุปว่าใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล แต่จากการนำไปทดลองใช้ในการเก็บข้อมูลแล้วพบว่า ได้ค้นพบปัญหาในการดำเนินการ คือเยาวชนไม่มีความเชี่ยวชาญในการชวนคุย ทำให้ในระหว่างสัมภาษณ์นั้น มีการหลุดประเด็นไปบ้าง ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบตามที่ต้องการ และไม่สามารถข้อมูลที่เก็บมาได้นั้น ไปเรียบเรียงเป็นเอกสารเพื่อใช้ในการพัฒนาฐานข้อมูลในกระบวนการต่อไป เนื่องจากไม่แน่ใจว่าควรทำการบันทึกข้อมูลในรูปแบบใดที่ง่ายต่อการนำไปใช้วิเคราะห์ต่อ จึงทำให้ยังไม่ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

จากปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีการประชุมอีกครั้ง เพื่อทำการปรับปรุงจากแบบสัมภาษณ์ให้กลายเป็นแบบสอบถาม ซึ่งทำให้งานต่อการเก็บข้อมูลมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีพื้นที่ในการกรอกข้อมูลซึ่งทำให้เยาวชนสามารถกรอกข้อมูลได้ง่ายขึ้น และสามารถตรวจสอบว่าได้ข้อมูลตามที่ต้องการแล้วหรือไม่ จากการดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามนี้ทำให้ได้ข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไปเพิ่มเติมมากขึ้น แต่ก็ยังต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในบางส่วนต่อไป เพื่อความสมบูรณ์ของฐานข้อมูล และมีข้อมูลทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

6) วิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ และด้านกระบวนการที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเยาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร มีการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและจากกิจกรรมต่างๆที่ได้มีการดำเนินมา เพื่อค้นหากระบวนการการเข้ามามีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารในทุกๆ ระยะของการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการโดยเยาวชนได้มีการแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินแผนปฏิบัติการตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้น ระหว่างเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนากระบวนการที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต่อไป

7) ฝึกอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย เป็นขั้นตอนในการศึกษาเรียนรู้วิธีการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ใช้ในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร โดยในการอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทยนี้ ได้ใช้วิธีการคือ ในแต่ละพื้นที่นั้น มีทุนทางสังคมคือ ชาวชนที่ได้เข้าร่วมอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทยมาบ้างแล้ว ในแต่ละหมู่บ้านมีประมาณ 2-3 คน แต่ในบางหมู่บ้านที่ไม่มีนั้น ใช้วิธีการให้หมู่บ้านข้างเคียงเป็นผู้แนะนำให้ เพื่อให้ชาวชนในพื้นที่ได้ทดลองใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย อีกทั้ง

ในกระบวนการนี้ ยังเป็นการศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรมท้องถิ่นไทยว่า ในการนำเข้าข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในแต่ละหมวดนั้น ต้องบันทึกลงในส่วนใดของโปรแกรมท้องถิ่นไทย และโปรแกรมท้องถิ่นไทยมีส่วนใดที่ยังขาดพื้นที่ในการบันทึกข้อมูลที่ได้ดำเนินการเก็บมาบ้าง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า โปรแกรมท้องถิ่นไทยนั้น มีพื้นที่ไม่ครบในการบันทึกข้อมูล จึงได้นำสิ่งที่ค้นพบนี้ไปหารือกับผู้พัฒนาโปรแกรมต่อไป

8) พัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access จากการศึกษาโปรแกรมท้องถิ่นไทย และนำข้อค้นพบที่ได้ไปปรึกษากับผู้พัฒนาโปรแกรมแล้ว พบว่า สามารถที่เพิ่มเติมข้อมูลที่ต้องการในบางส่วนได้ แต่จากการหารือกับทางผู้พัฒนาโปรแกรมได้พบปัญหาใหม่ คือ การบันทึกข้อมูลในโปรแกรมท้องถิ่นไทยนั้น ต้องเป็นการบันทึกจากข้อมูลระดับครัวเรือน ซึ่งละเอียดกว่าข้อมูลที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวม ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในระดับหมู่บ้าน จากข้อค้นพบนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำมาปรึกษากับชาวชน เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งได้ข้อสรุปคือ ควรมีการหาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่มีความเหมาะสมมากขึ้น ซึ่งได้เลือกใช้โปรแกรม Microsoft Access ซึ่งเป็นโปรแกรมที่มีอยู่แล้วในเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่ละบ้าน เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งาน และการนำเข้าข้อมูลต่อไป

ในการพัฒนาฐานข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Microsoft Access นี้ ได้ใช้วิธีการโดยให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญอยู่แล้ว ทำการพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลตามแบบสอบถาม เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินกิจกรรม เพื่อไม่ให้เกิดการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการอื่นๆ ล่าช้า และให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากนั้นผู้วิจัยได้นำโปรแกรมที่พัฒนาแล้ว มาเรียนรู้ร่วมกับชาวชน และแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมในบางส่วน เพื่อให้ได้ตรงตามความต้องการของกลุ่มชาวชน และนำไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

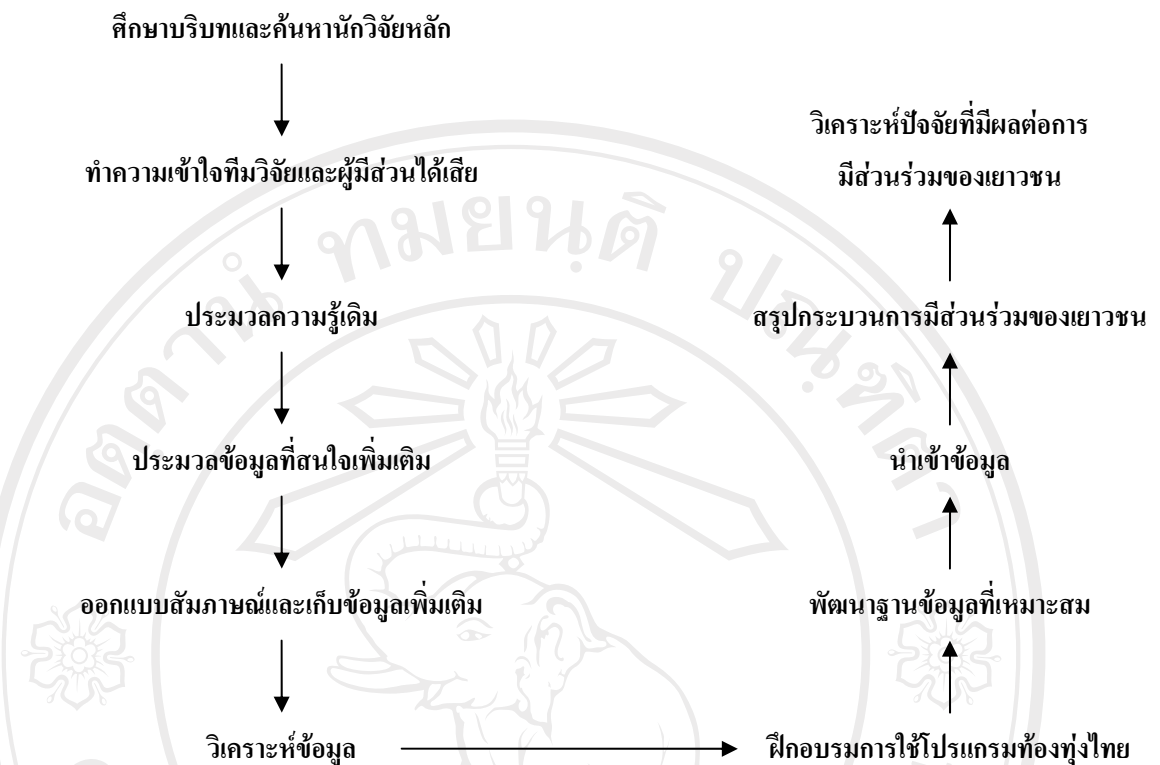
9) นำเข้าข้อมูล เป็นการนำเข้าข้อมูล ทั้งจากข้อมูลที่มีอยู่เดิมจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาร และที่ได้จากการดำเนินการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยชาวชน ในการนำเข้าข้อมูลนี้ ทีมวิจัยชาวชนได้ใช้วิธีการในการแบ่งหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อให้แกนนำแต่ละคนนำไปบันทึกลงในโปรแกรมฐานข้อมูลในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ และจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้นบันทึกไป

แล้วในแต่ละส่วนมาทำการรวมกันในเครื่องคอมพิวเตอร์ของแกนนำทีมวิจัยในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจากการนำเข้าข้อมูล โดยวิธีนี้พบว่า ช่วยให้การดำเนินการนำเข้าข้อมูลรวดเร็วขึ้น แต่ยังมีปัญหาเล็กน้อยบางอย่าง เช่น การบันทึกข้อมูลผิดพลาด หรือไม่ครบถ้วน แต่ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกันในช่วงของการนำข้อมูลมารวบรวมไว้ด้วยกัน และมีการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง แต่ว่าจากการดำเนินการนำเข้าข้อมูลนั้น ในขณะนี้ยังคงมีบางพื้นที่ที่ยังดำเนินการนำเข้าไม่สมบูรณ์ เนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ เช่น ข้อมูลที่มียังไม่สมบูรณ์ หรือยังไม่ได้ดำเนินการรวบรวมแก้ไขตรวจสอบ ซึ่งยังต้องมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกันต่อไป

10) สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารด้านเนื้อหาและกระบวนการ เป็นการสรุปขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นระบบทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ ภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และยังเป็น การตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องของข้อมูลไปด้วย หากมีข้อมูลใดที่ไม่ถูกต้องก็มีการโต้แย้งและแก้ไขให้ถูกต้องยิ่งขึ้น จากนั้นทีมวิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาหาข้อสรุปอีกครั้ง นำเสนอเป็นข้อค้นพบต่างๆ ในงานวิจัยชิ้นนี้ และมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย

11) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร โดยเยาวชนผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการมีส่วนร่วม ได้ร่วมกันวิเคราะห์จากอุปสรรค ปัญหา หรือข้อค้นพบจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาหลายๆ กิจกรรมตลอดระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้เยาวชนได้วิเคราะห์ถึง ปัญหา อุปสรรค หรือสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันทั้ง คน องค์กร สิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต่อไป

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน สามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการปฏิบัติการได้ดังแผนภูมิที่ 11

แผนภูมิที่ 5 กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชน

บทบาทของผู้วิจัย

ในการดำเนินงานวิจัยตามแผนปฏิบัติการต่างๆ ในการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชนนั้น ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่ในหลายๆ ด้าน ซึ่งสามารถแยกออกมาได้ ดังนี้

1. การกระตุ้นทีมวิจัย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การกระตุ้นในเวทีการประชุม และการกระตุ้นนอกเวทีการประชุม

1.1. การกระตุ้นในเวทีการประชุม เพื่อให้ทีมวิจัยและกลุ่มเยาวชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของเยาวชน การเก็บข้อมูลต่างๆ โดยผู้วิจัยทำการกระตุ้นโดยการตั้งคำถาม การเสนอความคิดเห็น เพื่อให้กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปร่วมกัน เช่น การวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การเชิญวิทยากรในการอบรม การตัดสินใจต่างๆ เป็นการตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยความเห็นชอบมติจากที่ประชุมเป็นสำคัญ

1.2. การกระตุ้นนอกเวทีการประชุม เป็นในลักษณะของการพูดคุยนอกรอบ สอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความรู้สึกของกลุ่มเยาวชน เป็นรายกลุ่มหรือเป็นรายตัว ซึ่งมักเกิดในระหว่างการพักรับประทานอาหารกลางวัน หรือหลังเลิกกิจกรรมต่างๆ แล้ว ซึ่งพบว่า การกระตุ้น

หรือพูดคุยในลักษณะนี้กลุ่มเยาวชนค่อนข้างกล้าพูดและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เนื่องจากบรรยากาศที่ค่อนข้างไม่ตึงเครียดเท่าใดนัก

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาศูนย์ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารตามแผนกิจกรรม ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชุม จัดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพ ในบางเวที ผู้วิจัยทำหน้าที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิทยากรนอกเวที จัดบันทึกสถานการณ์โดยรวมต่างๆ หรือบันทึกเสียงในการประชุม และอื่นๆ

3. การติดต่อประสานงาน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานนอกพื้นที่ เช่น แหล่งทุน พี่เลี้ยงโครงการวิจัย วิทยากร และอื่นๆ โดยส่วนมากผู้วิจัยเป็นผู้ติดต่อประสานงาน แล้วนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทีมวิจัยเยาวชนเพื่อหาข้อมูลสรุปในการดำเนินกิจกรรม แต่ในบางการประชุมผู้วิจัยมอบหมายให้แกนนำเยาวชนในพื้นที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดเตรียมอาหาร ของว่าง หรือการติดต่อสถานที่การประชุม เป็นต้น ซึ่งพบว่า การจัดประชุมในครั้งต่อไป มีการพัฒนาและสามารถลดอุปสรรคปัญหาได้ดีขึ้น และเยาวชนที่เข้าร่วมสม่ำเสมอสามารถดำเนินการจัดเตรียมงานประชุมได้อย่างดี และมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ทุกกิจกรรม

4. การหาข้อมูลที่เป็นและเกี่ยวข้องกับกรดำเนินกิจกรรม โดยมากเป็นในลักษณะของเอกสาร เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนความรู้กับทีมวิจัย เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับฐานข้อมูลต่างๆ ตัวอย่างแบบสำรวจที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำฐานข้อมูล ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เป็นต้น

5. การชี้แนะและการชี้แนะ ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในบางช่วงนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมในการประชุม เพื่อเสนอแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมอยู่เป็นประจำ ซึ่งในบางขั้นตอนของกระบวนการซึ่งต้องการการตัดสินใจที่รวดเร็ว เพื่อไม่ให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป ทำให้ผู้วิจัยต้องมีการเสนอแนะหรือชี้แนะแนวทางที่คาดว่าจะได้ผลที่รวดเร็วขึ้น และให้เยาวชนได้เกิดความเข้าใจ และลดข้อผิดพลาดให้น้อยลง

6. การติดตามผลการดำเนินงาน ในกิจกรรมต่างๆ ผู้วิจัยร่วมดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ โดยเข้าร่วมการประชุมกับกลุ่มเยาวชนทุกครั้ง แต่เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมกับเยาวชน ส่วนใหญ่สามารถดำเนินกิจกรรมได้เพียง วันเสาร์และวันอาทิตย์เท่านั้น โดยในระหว่างสัปดาห์คือ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ผู้วิจัยมีการประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมในช่วงอาทิตย์นั้นๆ และผู้วิจัยติดตามผลการดำเนินงานจากทีมวิจัย และสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ที่ร่วมดำเนินการ เพื่อรับทราบถึงข้อมูลสถานการณ์ของกิจกรรมกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

7. การคืนข้อมูลสู่ชุมชน เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับชุมชน โดยมีกำหนดกิจกรรมการคืนข้อมูลสู่ชุมชนภายหลังจากการดำเนินงานทุก 3-6 เดือนในแผนปฏิบัติการแต่ละระยะ ซึ่งถือเป็นการถอดบทเรียนที่ได้จากการศึกษาร่วมกันระหว่าง พี่เลี้ยงโครงการ ทีมวิจัยและชุมชน

พบว่า ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชน กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมในแต่ละพื้นที่ มีกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมเป็นหลัก ประมาณ 5-6 คน แต่ว่าการดำเนินกิจกรรมนั้นมีเยาวชนบางคนแวะเวียนมาบ้างในบางกิจกรรมที่สนใจ บางคนก็ได้รับการชักชวนจากเพื่อนที่เข้าร่วมก่อน เมื่อได้มีโอกาสเข้าร่วมก็สนใจและเข้ามาร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อๆ ไปก็มีเช่นกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วก็ยังคงเป็นผู้หญิงเสียเป็นส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้ การเชื่อมต่อกันระหว่างผู้วิจัยกับเยาวชน เริ่มราบรื่นขึ้น เนื่องจากความคุ้นเคยที่เพิ่มมากขึ้น และความไว้ใจของผู้ปกครองที่ให้ความร่วมมือในการอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วม และบางท่านยังกรุณาให้สถานที่ในการดำเนินกิจกรรมอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยอาศัยงานเทศกาลต่างๆ ของชุมชนเป็นช่วงเวลาในการทำความคุ้นเคยกับผู้ปกครองของเยาวชน ทำให้ผู้ปกครองรู้จักและไว้ใจให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนเยาวชน ในการดำเนินกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเยาวชนก็กล้าแสดงออกมากขึ้น ไม่เพียงแต่เยาวชนที่เป็นแกนนำเท่านั้น การดำเนินกิจกรรมก็มีความชำนาญในการจัดการเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาคือ กลุ่มเยาวชนก็ยังไม่แน่นอน เนื่องจากเยาวชนบางคนเลื่อนชั้น ย้ายโรงเรียน มีกิจกรรมโรงเรียนเพิ่มขึ้น ทำให้เยาวชนหลายคนหยุดการทำกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำไป แต่ก็มียุมน้องที่เข้าร่วมมาตลอดขึ้นมาทดแทน ทำให้กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนยังคงมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4.1.2 ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

จากการศึกษาวิจัยนี้ ได้มีการรวบรวมข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งเป็นการประมวลข้อมูลและองค์ความรู้เดิมจากเอกสารและโครงการต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการประมวลความสนใจของเยาวชนในการเก็บข้อมูลในประเด็นเพิ่มเติม ซึ่งจากการดำเนินการสามารถสรุปรายละเอียดของฐานข้อมูล ได้ดังนี้

ก. ข้อมูลบริบทแม่น้ำสารและบริบทชุมชนริมแม่น้ำสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย

1) บริบทแม่น้ำสาร

ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของแม่น้ำสาร

แม่น้ำสาร เป็นแม่น้ำสารหนึ่งที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำแม่สาร ซึ่งเป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำแม่กวังและลุ่มน้ำแม่ปิง ตามลำดับ หากพิจารณาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สารแล้ว สามารถแบ่งพื้นที่ออกได้เป็น 2 ส่วนหลัก กล่าวคือ 1) พื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่รองรับน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแม่สาร มีลักษณะเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำสารอยู่ในพื้นที่ตำบลศรีบัวบาน บริเวณขุนน้ำสารเป็นสันปันน้ำระหว่างอำเภอเมือง กับอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน บริเวณต้นน้ำประกอบด้วยหลายยอดดอยที่เป็นขุนห้วยหลายห้วย ได้แก่ ดอยตะคร้อไร่เดียว ซึ่งเป็นแหล่งเกิดของห้วยปง ดอยป่าคำเปียง เป็นแหล่งเกิดห้วยขุนสาร เทือกเขาดอยหลังถ้ำ เป็นต้นน้ำของห้วยจันตะ เทือกเขาห้วยเตือที่ไหลลงมาจากกลายเป็นห้วยเตือ โดยมีพื้นที่สูงสุดที่ดอยเหล่าหลวง สูง 1,025 เมตรจากระดับน้ำทะเล และมีพื้นที่ประมาณ 19,000 ไร่ และ 2) พื้นที่จากอ่างเก็บน้ำแม่สารจนกระทั่งถึงสบปากแม่น้ำกวัง ซึ่งอ่างเก็บน้ำแม่สาร มีความจุน้ำสูงสุด 16 ล้านลูกบาศก์เมตร ที่ความสูง 380 เมตรจากระดับน้ำทะเล ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรเป็นหลัก โดยมีประตูปิด-เปิดให้น้ำไหลไปตามแม่น้ำสาร ซึ่งมีความยาวจากอ่างเก็บน้ำแม่สารถึงสบปากแม่น้ำกวัง มีระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร โดยแม่น้ำสารได้ไหลผ่านหมู่บ้าน 13 หมู่บ้านใน 3 ตำบล พื้นที่ช่วงต้นแม่น้ำไหลผ่านที่ราบระหว่างหุบเขาที่ลดหลั่นกันผ่านพื้นที่หมู่บ้านจำขี้มด บ้านจำบอน และบ้านคอนแก้วในตำบลศรีบัวบาน โดยสองฝั่งแม่น้ำเป็นบ้านเรือน และสวนไม้ผล เช่น ลำไย กล้วย ซึ่งสภาพแม่น้ำบริเวณนี้มีความแคบและมีความลาดชันเล็กน้อย น้ำไหลแรงกว่าบริเวณถัดลงไปทางท้ายแม่น้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบ โดยพื้นที่ราบเริ่มจากพื้นที่บริเวณบ้านทุ่งยาวเหนือ บ้านทุ่งยาวใต้ และบ้านข้าวแคร่ ในตำบลศรีบัวบาน สภาพแม่น้ำมีความคดเคี้ยว และเริ่มมีการใช้ประโยชน์ที่ดินสองริมฝั่งแม่น้ำในการทำการเกษตรกรรมมากขึ้น อีกทั้งมีการสร้างระบบเหมืองฝาย เพื่อใช้ในการทดน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตรมาก

ขึ้น ซึ่งสภาพแม่น้ำมีความกว้างมากขึ้น และน้ำเริ่มไหลช้าลง จากนั้นแม่น้ำสารไหลเข้าสู่พื้นที่ตำบลป่าสัก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ และพื้นที่ทางการเกษตร เช่น นาข้าว หรือปศุสัตว์ โดยไหลผ่านบริเวณบ้านเรือนในพื้นที่บ้านป่าดิงงาม บ้านสันคะยอม บ้านหลุก และบ้านใหม่จตุจักรโดยสภาพแม่น้ำบางส่วนมีการดำเนินการขุดลอกแม่น้ำสาร ทำให้ต้นไม้มิริมฝั่งบางส่วนถูกทำลาย แต่พบว่าการทดแทนกันของต้นไม้มิริมฝั่งตามธรรมชาติ จากนั้นแม่น้ำสารก็ไหลเข้าสู่สวนท้ายของแม่น้ำสารในพื้นที่ตำบลเวียงของ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่สารป่าขาม บ้านแม่สารป่าแคด และบ้านแม่สารบ้านตอง ซึ่งหมู่บ้านที่แม่น้ำสารบรรจบกับแม่น้ำแม่กวัง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 277 เมตร เรียกว่า “สบแม่น้ำแม่สาร” ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านหลวย พื้นที่เขตเทศบาลเมืองลำพูน

2) บริบทชุมชนริมแม่น้ำสารในพื้นที่ ตำบลศรีบัวบาน ตำบลป่าสัก และตำบลเวียงของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2.1) ตำบล ศรีบัวบาน

ตำบลศรีบัวบาน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลำพูน ประมาณ 15 กิโลเมตร

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลศรีบัวบานมีสภาพเป็นพื้นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า และมีเขตป่าชุมชน

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบ้านกลาง และตำบลมะเขือแจ้

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอแม่ทา ตำบลทาทุ่งหลวง และตำบลทาสบเส้า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอแม่ทา ตำบลทาปลาตูก ตำบลทาสบเส้า

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 8,753 คน

ข้อมูลอาชีพของตำบล

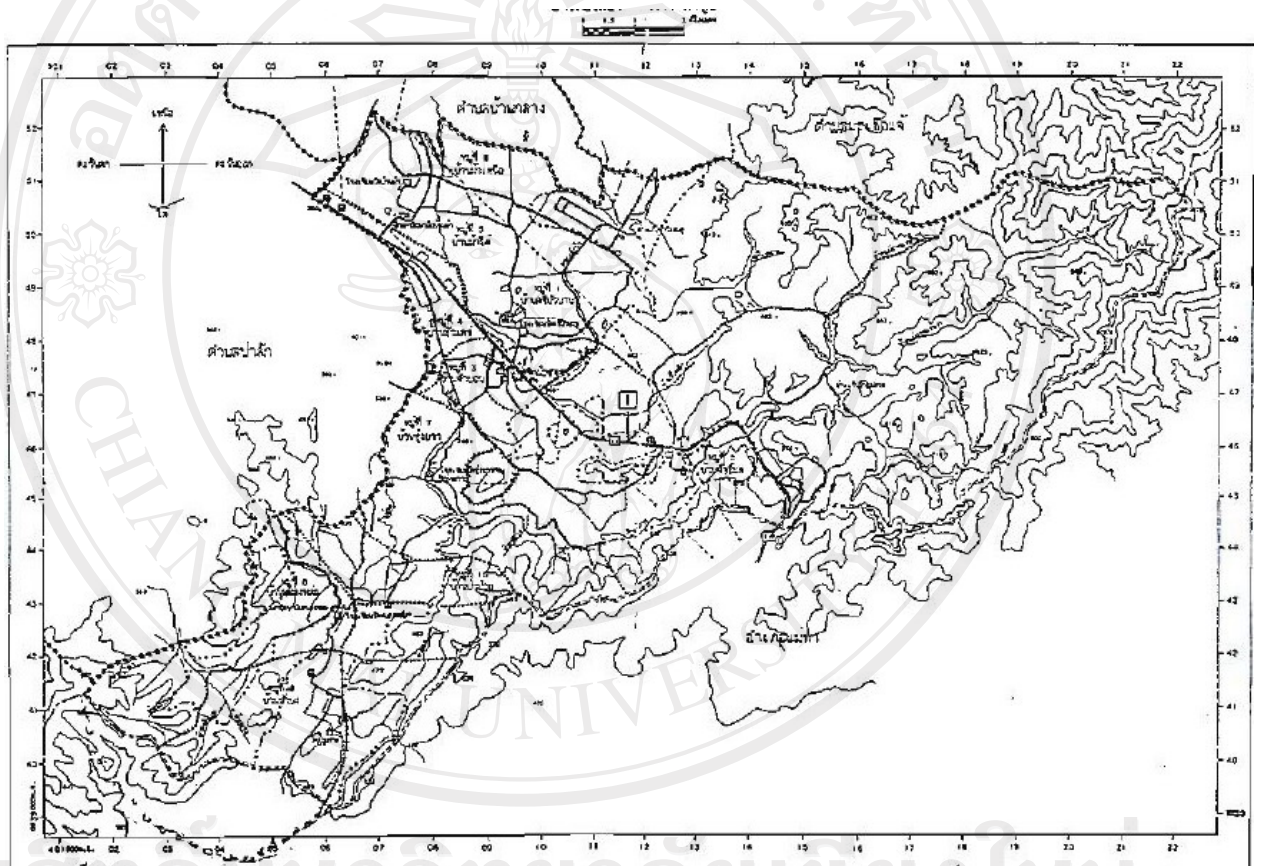
เกษตรกรรม, รับจ้างทั่วไป

การคมนาคม

เส้นทางการคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล มีถนนติดต่อกับอำเภอยาว ตามถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ ห่างจากอำเภอประมาณ 11 กิโลเมตร เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน 3 สาย ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ จำนวน 63 สาย ถนนลาดยาง จำนวน 12 สาย ถนนลูกรัง จำนวน 38 สาย

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 98.00

แผนที่ 1 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลศรีบัวบานที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำสาร มีอยู่ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านจำขี้มด บ้านดอนแก้ว บ้านจำบอน บ้านทุ่งยาวเหนือ บ้านทุ่งยาวใต้ และบ้านข้าวแคร่ ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

1.1.บ้านจำขี้มด

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านจำขี้มด หมู่ที่ 2 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 10,970 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 257 ครัวเรือน มีประชากร 673 คน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจำขี้มด

ชุมชนบ้านจำขี้มด แต่เดิมบริเวณรอบหมู่บ้านมีน้ำจำขึ้น โดยรอบ และบริเวณที่น้ำจำ เหล่านั้นผุดออกมา พบต้นผักขี้มดในบริเวณนั้นด้วย จึงได้ชื่อว่า “จำขี้มด” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยมีกลุ่มคนกลุ่มแรกที่เข้าไปถิ่นฐานคือพ่ออ้าย หล้าโสด พร้อมคณะเพื่อนบ้านในปี พ.ศ. 2445 ปัจจุบันนี้ หมู่บ้านจำขี้มดมีอายุยาวนานถึง 105 ปี โดยเป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านจำบอน เมื่อปี 2510 ซึ่งในอดีตอยู่ในเขตปกครองของบ้านจำบอน ภายหลังได้อพยพไปทำไร่ทำสวนในบริเวณ แม่น้ำสาร ต่อมาเกิดน้ำท่วม ผู้คนจึงได้พากันย้ายมาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ปัจจุบัน มีการสร้าง บ้านเรือนหนาแน่นขึ้น ประมาณ 40-50 ครัวเรือน จึงแยกตัวเองจากหมู่บ้านจำบอนมาเป็นหมู่บ้าน

สภาพทั่วไป

สภาพความเป็นอยู่ คนในชุมชนจำขี้มดประกอบอาชีพทำนาและรับจ้าง คนที่มีอายุตั้งแต่ 40-50 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับก่อสร้าง ส่วนคนหนุ่มสาวนิยมเข้าไปทำงานในโรงงาน อุตสาหกรรมที่นิคมอุตสาหกรรม รายได้รวมของชุมชนไม่แน่นอน

ระบบการศึกษา

แต่เดิมนบ้านจำขี้มดมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน 1 โรงเรียน แต่ปัจจุบันได้ ยุบไปรวมกับหมู่บ้านอื่น เนื่องจากจำนวนนักเรียนน้อยเกินไป เป็นผลมาจากการวางแผน ครอบครัวยุคใหม่จะส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนที่โรงเรียนจำบอน

1.2.บ้านจำบอนดอนแก้ว

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านจำบอน หมู่ที่ 3 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 2,969 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 267 ครัวเรือน มีประชากรชาย-หญิง 711 คน

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมในพื้นที่บ้านจำบอน มีบึงน้ำหรือร่องน้ำ ซึ่งมีต้นบอนขึ้นเป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดการอพยพเข้าตั้งถิ่นฐาน จึงนำลักษณะเด่นคือ พื้นที่ที่มีน้ำและต้นบอนมาเป็นชื่อหมู่บ้าน และเรียกกันว่า “บ้านจำบอน” แต่นั้นเป็นต้นมา

หมู่บ้านจำบอนคอนแก้ว เป็นหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากน้ำสาร ต่อจากหมู่บ้านจำซิมค หมู่บ้านจำบอนคอนแก้ว เดิมชื่อหมู่บ้านจำบอน ส่วนคอนแก้วเป็นชื่อของวัดคอนแก้ว ต่อมาภายหลังได้แยกเป็น 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านจำบอน และหมู่บ้านคอนแก้ว

ในสมัยก่อนประมาณปี พ.ศ. 2488 หมู่บ้านจำบอน-คอนแก้ว มี 100 หลังคาเรือน ที่อยู่อาศัยในสมัยนั้นสร้างด้วยไม้ที่นำมาจากป่า ซึ่งในสมัยนั้นไม่ต้องการขออนุญาต ส่วนหลังคามุงด้วยกระเบื้อง ฟาง และใบตอง ในการขนไม้มาสร้างบ้านใช้ล้อเกวียน ซึ่งมีทางล้อเกวียนจากหมู่บ้านเข้าสู่ป่า ผู้คนสมัยนั้นจึงใช้ล้อเกวียนเป็นพาหนะเข้าไปในป่า ส่วนการปกครองหมู่บ้านได้มีผู้ใหญ่บ้านปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488

ต่อมา เนื่องจากมีจำนวนประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ของชุมชนเริ่มห่างเหินกันมากขึ้น เนื่องจากคนในหมู่บ้านเข้าไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม และแต่งงานมีครอบครัวกับคนต่างถิ่น ทำให้วิถีชีวิตเป็นวิถีชีวิตของคนเมืองมากขึ้น การมีส่วนร่วมในชุมชนเริ่มลดน้อยลง เพราะต้องประกอบอาชีพ การแสดงความคิดเห็นเริ่มแตกต่าง เพราะความรักในท้องถิ่นเริ่มถดถอย ทำให้ยากในการปกครองชาวบ้าน บางส่วนมีการแยกตั้งหมู่บ้านใหม่เป็น “หมู่บ้านคอนแก้ว” เมื่อปี พ.ศ. 2538 มีเนื้อที่ประมาณ 6,155 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 286 ครัวเรือน มีประชากร 817 คน

1.3.บ้านทุ่งยาว

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 7 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 5,216 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 193 ครัวเรือน มีประชากรชาย-หญิง 592 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านทุ่งยาว คำว่า “ทุ่งยาว” ก็คือทุ่งนาที่มีขนาดยาวซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบระหว่างภูเขา 2 ลูก คือ ดอยเคียน และดอยม่อนกุมาร มีแม่น้ำ 2 สายไหลเป็นทางขนานไปยังหมู่บ้านคือ แม่น้ำสาร และแม่น้ำสาม ที่ตั้งหมู่บ้านและท้องทุ่งนาเป็นป่าไม้ใหญ่ขึ้นอยู่มากมายโดยเฉพาะต้นสักที่เรียงรายตามริมฝั่งแม่น้ำสาร และพื้นที่นาของชาวบ้านจนมีชื่อเรียกตามป่าที่คนทำการแผ้วถางให้เป็นพื้นที่

นา เช่น นาป่าสักโยง นากอข่อย (ต้นข่อย) นาป่าตึง (พลวง) นาป่าเหียง นาทุ่งเลี้ยว (ขงโค) นาป่าตัน (พุทรา) นาแก้วชาวมเน็ง นาป่าเปา และทุ่งช่อล่อ น้ำที่ใช้ในการทำนานั้น แต่เดิมอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “น่าน้ำฝน” ต่อมาจึงมีการขุดเหมืองจากแม่น้ำสารเข้าสู่ทุ่งนาทำให้การทำนาได้ผลผลิตที่ดีขึ้น

ในปี พ.ศ. 2458 ชาวบ้านบ้านสันคะยอม ตำบลป่าสัก ได้อพยพหนีภัยแล้งข้ามภูเขาเสาะหาพื้นที่เพื่อลงหลักปักฐานใหม่ ได้พื้นที่ป่ามีสายน้ำแม่สารไหลผ่าน เป็นผืนดินอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งก็คือ บ้านทุ่งยาวในปัจจุบัน เมื่อเริ่มลงหลักปักฐานญาติพี่น้องของชาวบ้านที่อพยพมาก่อนก็ตามมาอยู่จนกลายเป็นชุมชนขึ้น จนต่อมาได้ตั้งเป็นหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2464 มีประชากร 30 ครัวเรือน อยู่ในเขตการปกครองของตำบลป่าสัก ต่อมาใน พ.ศ. 2527 ได้ย้ายเขตการปกครองมาอยู่ในตำบลศรีบัวบาน ในสมัยที่เริ่มตั้งหมู่บ้านพื้นที่มากมายยังไม่ใครจับจอง เนื่องจากเป็นป่าดงพงทึบและที่ดินในจังหวัดลำพูนแต่เดิมถือว่าเป็นที่ของเจ้านายฝ่ายเหนือ พื้นที่ที่เป็นดงหนาทึบของหมู่บ้านนั้นได้ถูกใช้ให้เป็นที่ตั้งเลี้ยงช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งริมฝั่งน้ำแม่สม มีป่าไผ่ขึ้นอยู่เป็นดงหนาทึบตลอดริมฝั่งน้ำ ชาวบ้านได้อาศัยช้างเหล่านี้ช่วยโค่นล้มต้นไม้ใหญ่ชักลากไปไว้ริมฝั่งน้ำ เช่น ไม้สัก ซึ่งไม่สามารถนำออกมาใช้ได้เลยเพราะเป็น ไม้ที่ทางราชการถือว่าเป็นไม้หวงห้าม จึงถูกปล่อยให้ไว้ริมฝั่งน้ำแม่สมานเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ไม้สักทั้งหมดจึงถูกสายน้ำพัดพาไหลไปเกือบหมด บางส่วนได้ถูกทรายทับถมไว้เวลานับสิบๆ ปีภายหลังจึงสามารถขุดขึ้นมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ช้างที่ถูกนำมาเลี้ยงไว้ยังบริเวณพื้นที่ดังกล่าวยังก่อความเสียหายแก่แปลงเกษตรของชาวบ้านไม่น้อยจนกลายเป็นความเดือดร้อนอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งถึงแม้ว่าช้างเหล่านี้ได้ทำลายแปลงเกษตรของชาวบ้านไปบ้าง ชาวบ้านเองก็ยังสามารถใช้ประโยชน์จากช้างอย่างมากมายเช่นกัน เช่น การปรับพื้นที่ให้โล่งเตียนเพื่อสร้างบ้าน สร้างที่นา ที่สวน โดยควาญช้างชื่อ “ปู่มุลออง” ควาญช้างชาวบ้านจำบอน คนเลี้ยงช้างอีกผู้หนึ่งในสมัยนั้น ยังมีโอกาสนำช้างเข้ามาช่วยงานของชาวบ้านในหมู่บ้านทุ่งยาว โดยไม่มีค่าจ้าง มีแต่คำตอบแทนที่เป็นหมาก เมียง บุหรี่ ตามมีตามเกิด

ในอดีต เมื่อแรกที่มีหมู่บ้านเกิดขึ้นพื้นที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก ดังนั้นจึงมีคนเข้ามาจับจอง โดยมาปลูกกระต๊อบไว้ตามที่นาที่ตนเองจับจองไว้ ต่อมาได้มีครอบครัวที่เป็นตระกูลใหญ่เข้ามาปลูกบ้าน ได้แก่ ตระกูลกันชัยศักดิ์ พิงคะสัน และตระกูลพยัคฆ์ศักดิ์ ซึ่งมีประมาณ 60 ครัวเรือน สำหรับประวัติการใช้น้ำ แม่น้ำสารในอดีตมีความกว้างประมาณ 10 กว่าเมตร การใช้ น้ำและใช้วิธีการกั้นฝาย ชื่อว่า ฝายจะเข้ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 มีการปันน้ำไปใช้ในนาข้าว ซึ่งเพียงพอต่อการใช้ทั้งหมู่บ้าน ส่วนน้ำที่ใช้ในครัวเรือนใช้น้ำจากบ่อที่ขุดไว้จากการบอกล่าของพ่อผอง พิงคะสัน เป็นผู้ที่ย้ายมาจากหมู่บ้านสันคะยอม ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการทำมาหากินของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ในอดีตว่า นาที่ทำนั้นไม่ใช่เป็นที่นาของตนเอง แต่เช่าเขาทำ เจ้าของที่นาเป็น

เจ้าหลวง (เจ้าเมือง) ชื่อเจ้าสินใจ พ่อทอง พิงคะสันยังเล่าต่อไปอีกว่า สภาพพื้นที่ทั่วไปนอกจากเป็นที่นาแล้ว ในบริเวณริมแม่น้ำสารยังเป็นพื้นที่ ป่าไผ่สีสุก ไผ่ตง ไม้จำจ่า เป็นที่อาศัยของแก๊ง หมู กระต่าย และเสือ ส่วนในแม่น้ำสารเป็นที่อาศัยของเต่า ตะพาน้ำ และเขียด เป็นจำนวนมาก

ในบ้านทุ่งยวนนั้น มีป่าทุ่งยวนซึ่งภายในป่ามีน้ำจืด เป็นน้ำใต้ดินที่ผุดขึ้นมาบนผิวดินตลอดปี ในช่วงที่ยังไม่มีระบบชลประทาน ชาวบ้านจึงเริ่มขุดลำเหมืองเพื่อดึงน้ำมาใช้ในการทำนาที่นับวัน ยิ่งขยายพื้นที่การทำมากขึ้น พร้อมกันนั้นชาวบ้านได้กันพื้นที่ป่าที่พาดผ่านลำเหมืองไว้เป็นเนื้อที่ 60 ไร่ เรียกว่า “ป่าน้ำจืด” หลังจากการขุดลำเหมืองแล้วเสร็จ พ่อหลวงเครื่อง พยัคฆ์ศักดิ์ ได้ทำการแบ่งที่นาให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในการขุดลำเหมือง คนละ 10 ไร่ ต่อมาได้มีการขยายที่นาไปตามแนวเขาออกไปเรื่อยตามแนวเขา ลำเหมืองก็ขุดข่อยย่อยหลายสายมากขึ้นเพื่อดึงน้ำเข้าสู่ที่นา มีการตั้งแก้มืองแก้มืองเพื่อดูแลเรื่องการจัดสรรทรัพยากรน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม ต่อมาการส่งเสริมการเกษตรเชิงพาณิชย์ของภาครัฐเข้ามาในหมู่บ้าน พื้นที่ป่ามากมายกลายมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เมื่อพื้นที่ป่าลดลงเรื่อยๆ ทำให้น้ำในแม่น้ำสารไม่เพียงพอ สภาพแม่น้ำเสื่อมโทรม ชาวบ้านเก็บหินในลำน้ำไปขายแก่พ่อค้ารับเหมาก่อสร้าง ทำให้ตลิ่งสองข้างลำน้ำเกิดการทรุดพังทลาย และเมื่อระบบชลประทานเข้ามามีบทบาทในการทำการเกษตรแทนระบบธรรมชาติ การเพิกถอนซีเมนต์จากหน้าผิวดินทำให้แหล่งผิวดินไม่สามารถซึมลงใต้ผิวดินได้ ทำให้แหล่งน้ำใต้ดินไม่มีน้ำกักเก็บไว้ ระบบการกระจายน้ำของชลประทานก็ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน ที่นาหลายผืนต้องถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะขาดน้ำในการทำนา

ในช่วงหนึ่งบ้านทุ่งยวนมีบริษัททำอุตสาหกรรมป่าไม้ของชาวต่างชาติเข้ามาทำสัมปทานไม้ในเขตป่าทุ่งยวน นอกจากนี้ชาวบ้านยังประกอบอาชีพเผาถ่านขาย ต้น ไม้ในป่าทุ่งยวาลดจำนวนลงอย่างมากจนเข้าสู่ภาวะวิกฤต พ.ศ. 2512 ชาวบ้านเริ่มได้รับผลจากการที่ป่าลดจำนวนลง จึงเริ่มมีการพูดถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหา เริ่มเกิดการอนุรักษ์ป่าชุมชน ชาวบ้านเริ่มมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้รายได้ของชาวบ้านไม่ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่ชาวบ้านมีอาหาร และได้รับปัจจัยในการดำรงชีวิตจากป่าที่ช่วยกันรักษาไว้ นับว่าเป็นคุณค่าที่มากมายและคุ้มกับการช่วยกันอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ จนกระทั่ง พ.ศ. 2517 มีนักการเมืองต้องการยกพื้นที่ของชาวบ้านทุ่งยวนให้แก่ชาวบ้านถิ่นอื่นที่ขาดที่ดินทำกิน แต่ชาวบ้านทุ่งยวนช่วยกันต่อสู้เนื่องจากที่ดินที่จัดสรรนั้นเป็นพื้นที่ป่าและลำเหมืองที่สำคัญ จนฝ่ายตรงข้ามต้องยอมทำความเข้าใจความต้องการของชาวบ้านทุ่งยวน โดยมีนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยพัฒนาเข้ามาช่วยการจัดการดูแลรักษาป่าชุมชนและช่วยในการพัฒนาหมู่บ้าน จนกระทั่งปัจจุบันกลายเป็นป่าชุมชนที่มีผู้คนเข้ามาศึกษาการบริหารจัดการมากมาย

สำหรับชุมชนทุ่งยาวแล้ว วิถีชีวิตคงไม่ต่างไปจากหมู่บ้านจำบอนดอนแก้วเท่าใดนัก ที่มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติที่เริ่มห่างเหิน เนื่องจากจำนวนประชากรมากขึ้น วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นย่อมแตกต่างกัน เวลาในการร่วมกิจกรรมมีน้อยลง ทำให้การปกครองต้องใช้วิธีที่ต่างไปจากเดิม จึงเกิดการแยกตัวออกเป็นหมู่บ้านใหม่ ชื่อว่า “หมู่บ้านทุ่งยาวเหนือ” หมู่ที่ 12 ซึ่งได้แยกตัวออกมา ในปี พ.ศ. 2542 มีเนื้อที่ประมาณ 3,588 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 151 ครัวเรือน มีประชากร 444 คน

ชาวบ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 12 ส่วนใหญ่แล้ว ประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนการทำเกษตรมีอยู่บ้าง แต่ไม่ได้ทำแบบเข้มข้น อย่างการทำนา จุดประสงค์หลักในการทำนาก็คือเพื่อให้ได้ข้าวเอาไว้กิน หากเหลือจากที่ต้องกักตุนไว้ใช้ในครอบครัวแล้วจึงนำไปขาย การทำสวนลำไยก็มีบ้างแต่ไม่มาก

1.4.บ้านข้าวแคร่

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านข้าวแคร่ หมู่ที่ 4 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 4,163 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 447 ครัวเรือน มีประชากร 1,374 คน

ประวัติความเป็นมา

คำว่า “ข้าว” ในภาษาเมืองของทางเหนือ แปลว่า “สะพาน” ในอดีตมีเรื่องเล่าอยู่ว่า ชาวบ้านคนใดเข้าไปในเมืองต้องเดินทางแต่เช้าตรู่ ซึ่งเป็นเวลาที่ฟ้ายังมีดมืด แต่ละคนต้องถือ “ไม้” ส่องนำทาง เมื่อมาถึงสะพานไม้ไผ่ก่อนข้ามทางน้ำไปขึ้นรถก็ขามสว่างพอดี ชาวบ้านเอาไม้จุ่มน้ำมันดับไฟก่อน แล้วจึงไปขึ้นรถในเมือง ส่วนคำว่า “แคร่” คงหมายถึง การนำเอาไม้ขางมาสับเรียกว่า “แคร่” แล้วจุดไฟที่หัวสะพาน คำว่าสะพาน ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าว” เลยกลายเป็นคำว่าข้าวแคร่

ส่วนความเป็นมาในรูปแบบประวัติศาสตร์ มีเรื่องเล่าว่า มีฤๅษีอยู่ที่คอยติ (บ้านข้าวแคร่ติดกับคอยติ ปัจจุบันคือคอยศรีวิชัย) เป็นที่อยู่ของพระฤๅษีที่เป็นคนเลี้ยงพระนางจามเทวี ตอนที่พระองค์ยังเยาว์วัย มีฤๅษีองค์อื่นสงสัยว่าทำไมฤๅษีคอยติไม่จุดไฟ ฤๅษีองค์อื่นจึงจุดแคร่มาดู และแคร่ก็มาดับที่บ้านข้าวแคร่ จึงทำให้ได้ชื่อว่า บ้านข้าวแคร่

การประกอบอาชีพ

บ้านข้าวแคร่ มีสภาพความเป็นอยู่เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นในตำบลศรีบัวบาน คนหนุ่มสาวไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม ส่วนที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านเป็นผู้สูงอายุและเด็ก บ้านข้าวแคร่ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน มีการทำการเกษตรเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย ในอดีตการทำนาไม่ได้ผลผลิตที่ดีเท่าที่ควร เพราะไม่มีการบำรุงรักษา การทำมาหากินก็มีบ้างตามริมฝั่งแม่น้ำสาร มีการออกไปหา กบ เขียด ปลา หอย สัตว์น้ำที่เจอในลำน้ำสารมี ปลาตุ๊ก ปลาชิว ปลาขาวปึกแดง กบ เขียด ปลาแกดงู ปลากด ปลาหมอ ปลาไหล พืชที่พบอยู่ตามริมแม่น้ำสารที่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ใบสาบเสือ ส่วนการหาของป่า เช่น หน่อไม้ ผักจากป่า มักหาของป่ามากินเอง เพราะไม่มีตลาดในหมู่บ้าน ส่วนน้ำดื่มก็ได้จากน้ำบ่อ และน้ำตามทุ่งนา ส่วนในปัจจุบัน อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ รับจ้างเป็นช่างก่อสร้าง สร้างบ้าน รับจ้างทำเฟอร์นิเจอร์ ทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม

วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมประเพณีของบ้านข้าวแคร่เหมือนกับวัฒนธรรมของหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลศรีบัวบาน อย่างเช่น ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี นอกจากนี้ ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับลำน้ำสาร มีการเลี้ยงผีสายฟ้าธรรม

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

บ้านข้าวแคร่ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดถนนทางหลวงสายสำคัญ คือ ถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ทำให้เกิดมลพิษทางเสียง โดยเฉพาะช่วงที่มีการสัญจรอย่างเช่น ช่วงเช้าและช่วงเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้คนต่างเดินทางไปทำงานและเดินทางกลับบ้านในเวลาเลิกงาน ปัญหาเรื่องเสียงส่งผลกระทบต่อโรงเรียนมากที่สุด เนื่องจากโรงเรียนบ้านข้าวแคร่ตั้งอยู่ติดกับทางหลวง

นอกจากนี้บ้านข้าวแคร่ยังตั้งอยู่ใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งทำให้ได้รับผลกระทบเรื่องกลิ่นบ้างเล็กน้อย ปัจจุบันแม่น้ำสารมีปัญหา เนื่องจากมีฟาร์มหมูปล่อยขี้หมูลงในแม่น้ำสาร

2.2) ตำบล ป่าสัก

ตำบลป่าสัก ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน ประกอบไปด้วย 18 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันตะยอม บ้านหนองบัว บ้านป่าดิงงาม บ้านหลุก บ้านหนองปลาขอ บ้านสันป่าสัก บ้านน้ำพุ บ้านห้วยม้าโค้ง บ้านกอเปา บ้านหนองหลุม บ้านหนองท่า บ้านสันหลวง บ้านหนองชีว บ้านหนองไซ บ้านน้ำบ่อเหลือง บ้านทรายทอง บ้านใหม่ และบ้านใหม่จตุจักร

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลป่าสัก มีสภาพเป็นที่ราบ และบางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขา สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา คือ บ้านทรายทอง, ห้วยม้าโค้ง, บ้านน้ำพุ, บ้านหนองไช, บ้านป่าดิงงาม และบ้านสันคะยอม และสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบคือ หมู่ที่ บ้านหนองบัว, บ้านหลุก, บ้านหนองปลาขอ, บ้านสันป่าสัก, บ้านกอกเปา, บ้านหนองหลุม, บ้านหนองท่า, บ้านสันหลวง, บ้านหนองชีว, บ้านน้ำบ่อเหลือง, ใหม່ร่องแกลบ และบ้านใหม่จตุจักร

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลเวียงของ และตำบลบ้านกลาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลเหมืองจี้, หนองหนาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลศรีบัวบาน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลเวียงของ

จำนวนประชากรของตำบล :

จำนวนประชากรในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 11,634 คน และจำนวนหลังคาเรือน 5,434 หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของตำบล :

อาชีพหลัก เกษตรกรรม

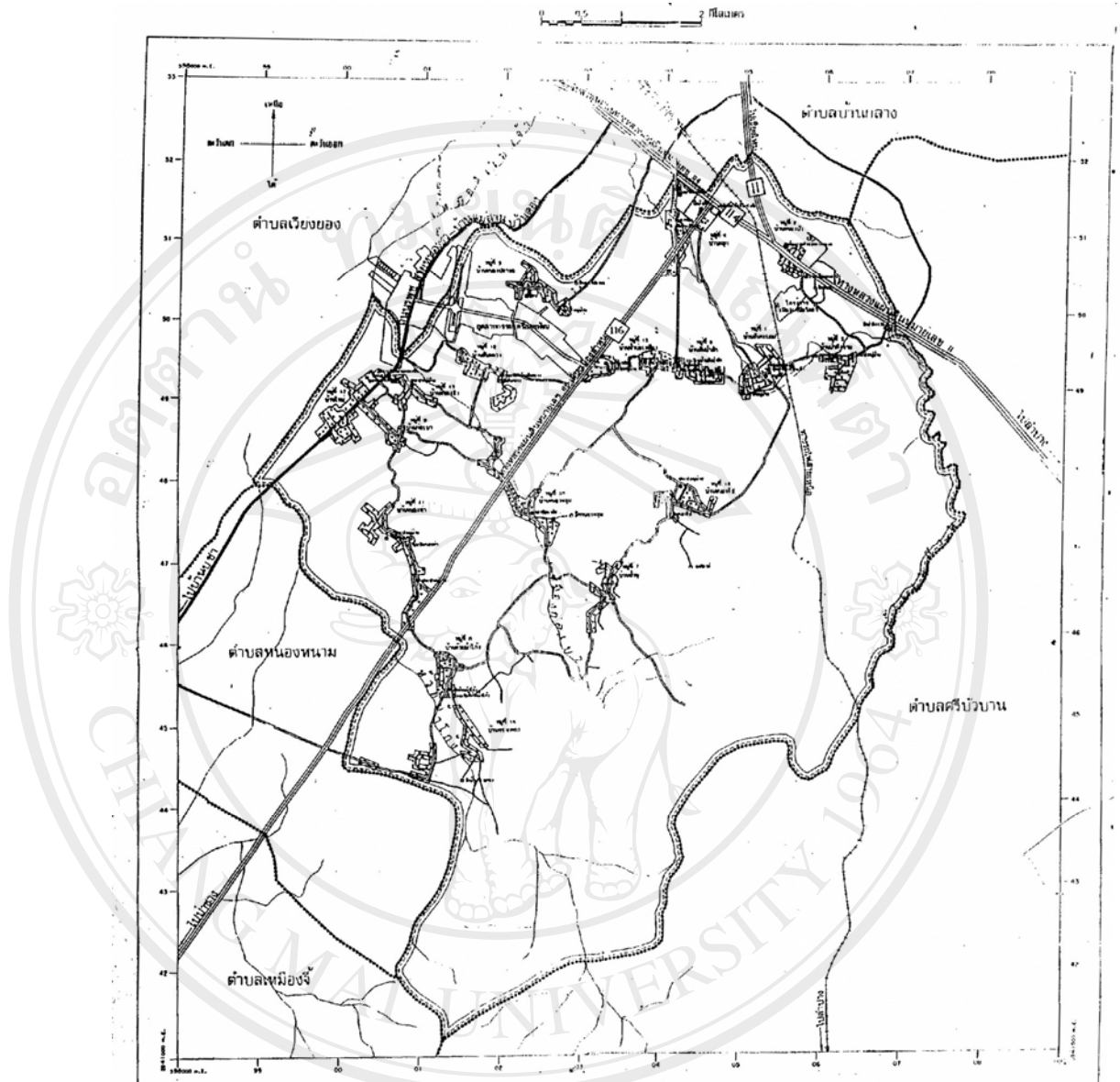
อาชีพเสริม รับจ้าง เช่น ถักเปียไม้ไผ่ เย็บหมวกจากไม้ไผ่ เย็บรองเท้า

การคมนาคม

เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล : เดินทางจากอำเภอเมืองลำพูน ใช้ทางหลวงสายลำพูน-ดอยติ เส้นทางหมายเลข 114 แล้วแยกไปตามถนนอ้อมเมือง สายลำพูน-ป่าซาง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร จึงเดินทางเข้าสู่ตำบล หมู่บ้าน ซึ่งถนนภายในหมู่บ้านของตำบลป่าสักเป็นถนนคอนกรีต และลูกรัง

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 5,434 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00

แผนที่ 2 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านในพื้นที่ตำบล ป่าสักที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำสาร มีอยู่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าดิงงาม บ้านสันคะยอม บ้านหลุก และบ้านใหม่จตุจักร ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

2.1.บ้านป่าดิงงาม

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านป่าดิงงาม หมู่ที่ 3 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อประมาณ 2,200 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 72 ครัวเรือน มีประชากร 337 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านป่าดิงงาม เดิมมีชื่อเรียกว่า บ้านป่าดิง เนื่องจากบริเวณนี้มีต้นไม้ดิงขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากเมื่อประมาณ 77 ปีที่แล้ว พ่ออุ้ยเขียวได้เล่าว่า บ้านป่าดิงงามมีความรื่นเริงมาก โดยเฉพาะช่วงหน้าแล้งนั้น มีความแห้งแล้งมาก การทำมาหากินก็ยากลำบาก เพราะขาดแคลนน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยหลัก จึงย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เช่น ไปอยู่ตาม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตอนนั้นเหลือคนที่อาศัยอยู่บ้านป่าดิงอยู่ประมาณ 3 หลังคาเรือน คือ บ้านพ่อหลวงทม แม่หลวงใจ พ่อหนานดี พวกที่ย้ายออกไปได้ขายที่ดินให้คนที่อาศัยอยู่ต่อ โดยเอาที่ดินแลกกับยาสูบ หลังจากเหลือเพียง 3 หลังคาเรือน ก็ได้ประคับประคองกันมา ก็ได้ตกลงกันว่าหน้าแล้งไม่มีน้ำใช้ ควรมีการสร้างเขื่อนหรือฝายผันน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้งก็ได้ เกณฑ์ชาวบ้านอื่นมาช่วยสร้างเขื่อนกั้นน้ำ เขื่อนแรกที่สร้างคือ “เขื่อนมหาโชค” เมื่อก่อนเป็นเขื่อนไม้แม่น้ำสารสมัยก่อนมีความกว้างประมาณ 20 เมตร สภาพน้ำใส ใช้ดื่มได้ โดยการขุดบ่อทรายและสานไม้ไผ่เป็นวง เอามาครอบกั้นทรายไม่ให้ถล่มลงมา เรียกว่า เสวียนกั้นทราย คำว่า “แม่สาร” ของบ้านป่าดิงงามเขียนว่า “แม่สาน” ซึ่งสะกดด้วย “น” เนื่องจากคาดว่าเกิดจากวัฒนธรรมการจักสาน

ทรัพยากรธรรมชาติริมฝั่งลำน้ำแม่สาร

สภาพริมฝั่งลำน้ำแม่สารในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์นานาชนิด ปัจจุบันมีการสร้างฝาย ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

ข้อดี

1. ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น
2. มีน้ำใช้ในการอุปโภคในครัวเรือน
3. มีน้ำใช้ในการเกษตร สามารถปลูกพืชอื่นๆ ได้ เช่น กระเทียม

ข้อเสีย

1. น้ำนิ่ง มีการหมักหมมของเศษใบไม้
2. หาจับสัตว์น้ำยากขึ้น
3. ขุดลอกลำน้ำทำให้หาปลายากขึ้น
4. การขุดลอกลำน้ำทำให้พืชบางชนิดหายไป

2.2.บ้านสันคะยอม

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านสันคะยอม หมู่ที่ 1 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ 35 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 280 ครัวเรือน มีประชากร 868 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านสันคะยอม ชื่อคงมาจากการนำเอาต้นไม้ใหญ่ ที่ชื่อว่าต้นพะยอม และชื่อเดิมของบ้านที่เรียกว่าสัน นามารวมกัน เลยกลายเป็นสันคะยอม บ้านสันคะยอม เป็นหมู่บ้านที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ในอดีตเริ่มตั้งหมู่บ้าน 20 หลังคาเรือน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ดอนของป่าสันคะยอม มีอาชีพทำนา ในสมัยนั้นนิยมมีลูกมาก จนมีการผูกเด็กเล็กไว้กับไม้หลัก การรักษาพยาบาลใช้หมอเมืองใช้สมุนไพร ใช้กระดาษสาเขียนคาถาเผาไฟดื่ม มีการใช้ต้นนมแมว (รางจืด) ใช้ในการแก้พิษ หนุ่ยาคดหมา ใช้ในการแก้ซางท้องอืด ใช้ไม้เอ็ง (หมามู๋) ไม้สีเสื่อ ไม้กระดุก

แม่น้ำสารแต่ก่อนมีความกว้างประมาณ 20 เมตร ปัจจุบันแคบลง ซึ่งสาเหตุมาจากการบุกรุกลำน้ำมากขึ้น มีการสร้างฝายไม้ชื่อ “มหานิล” หรือ “มหาโชค” สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2515 ได้รับงบประมาณสนับสนุน 3 ล้าน 5 แสนบาท เป็นฝายที่มีอายุมากที่สุด สมัยก่อนมีฝาย 3 ฝาย คือ ฝายมหานิล ฝายป่าสัก และฝายทุ่งยาว โดย “ฝายป่าสัก” ถือได้ว่าเป็นฝายหลักในอดีตของบ้านสันคะยอม ปัจจุบันเหลือเพียงฝายมหานิล (มหาโชค)

สภาพพื้นที่ทั่วไปพบว่าบริเวณริมน้ำเป็นป่าไม้ไผ่สีสุก ไม้บง ไม้ซาง ต้นไคร้ ไม้แฉะ ไม้ปอ ไม้เต็ง กลางลำน้ำบางจุดมีต้นไคร้ มีวังปลา คือ วังกอม่วง วังสีเสียด วังหอหน้า วังแดงผาหิด วังปลา เกิดจากการโน้มตัวของไม้ยืนต้นจนเกิดวังปลาด้านล่าง วังกอม่วงมีปลาเยอะที่สุด ชาวบ้านนำวัสดุที่ได้จากแม่น้ำสารมาทำเครื่องมือหาปลา ในอดีตมีแก้มือง แก่ฝาย คุมเหมืองฝาย ใช้การปันน้ำ โดยคิดจากจำนวนผู้ใช้ การวัดใช้ “ช้อนนิ้วโป้ง” วัดตามจำนวนคน ถ้า 8 คน ก็ใช้ช้อนนิ้ว 8 ช้อนต่อกัน แล้วปล่อยน้ำตามระดับนั้น

2.3.บ้านแม่สารบ้านหลุก

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารบ้านหลุก หมู่ที่ 4 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 586 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 655 ครัวเรือน มีประชากร 947 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านหลุก หรือที่เรียกว่าบ้านท่าหลุก “หลุก” คือรหัสวิดน้ำ รหัสนี้ทำมาจากไม้ชนิดหนึ่ง เพื่อวิดน้ำเข้ามา ปี พ.ศ. 2473 เริ่มตั้งหมู่บ้านครั้งแรก มี 5-6 หลัง ซึ่งตระกูลรัตนะเป็นตระกูลแรกที่อพยพมาจากบ้านหลุก (ประตูป่า) เห็นว่าหมู่บ้านนี้มีแม่น้ำสารไหลผ่าน เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “แม่สารบ้านหลุก” ส่วนวัดมีการสร้างมากกว่า 400 ปีที่แล้ว สภาพบ้านเรือนแต่ก่อนใช้คา หรือตองในการมุงเป็นหลังคา ส่วนตัวบ้านใช้ไม้ ซึ่งลากมาจากแม่ทาใช้ล้อยากมาเดินทางประมาณ 1 วันก็ถึงการสร้างบ้าน ถ้าบ้านหลังไหนเลียงวัว เลียงควาย ก็ทำให้สูงขึ้น เพื่อที่ใช้ได้ถุนบ้านเป็นสถานที่ในการเลียงวัว

วิถีชีวิตของคนบ้านแม่สารบ้านหลุกสมัยก่อน แต่เดิมมีความแร้นแค้น ไม่มีตลาด ถ้าซื้อของต้องไปซื้อที่ตลาดหนองดอก เด็กเลียงง่าย ช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน รู้จักคบหากันในหมู่บ้าน หนุ่มสาวมีโอกาสพบเจอกันตามประเพณีของหมู่บ้าน

ส่วน แม่สารนั้น สาร สะกดด้วย ร เรือ เพราะน้ำแม่สารนั้น ย่อมาจาก สารนที คือ มีประโยชน์ แม่น้ำสารที่ไหลผ่านบ้านหลุกนั้น ก็มีวัง แต่ละวังซึ่งชาวบ้านมักมาจับปลาเพราะบริเวณวังน้ำนั้นมีปลาชุมมาก แต่ละวังก็มีชื่อวัง ซึ่งตั้งชื่อวังตามลักษณะที่พบ เริ่มวังแรกตั้งแต่ฝายสามัคคีจากบ้านสันคะยอมลงมา ซึ่งฝายสามัคคีนี้เป็นฝายที่เชื่อมต่อระหว่างบ้านสันคะยอมกับบ้านแม่สารบ้านหลุก

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ

1. ความเชื่อของชาวบ้าน เดือน 6 เบ็ง มีการนำข้าวตอกดอกไม้ไปกราบไหว้อธิษฐานที่ต้นขี้เหล็ก เพื่อช่วยให้หายจากโรคต่าง ๆ
2. เดือน 9 เมือง มีการใส่บาตรฟังธรรมที่ฝายสามัคคี (เลียงสี่ฝาย) แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว หายไปประมาณ 30 ปี
3. เดือนยี่เป็งลอยกระทง
4. เดือน 7 มีการทำความสะอาดน้ำสาร เพราะเดือน 7 น้ำแห้ง
5. ประเพณีขนทรายเข้าวัด แต่หายไปแล้วกว่า 30 ปี

2.4.บ้านใหม่จตุจักร

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านใหม่จตุจักร ตั้งอยู่ที่ หมู่ 8 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 240 ไร่ 36 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 165 ครัวเรือน มีประชากรชายหญิง 517 คน

ประวัติความเป็นมา

เป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจากบ้านแม่สารบ้านหลุก หมู่ที่ 4 เมื่อปี พ.ศ. 2445 เดิมที่ชื่อบ้านใหม่เฉย ๆ แต่ได้มีการสร้างตลาดจตุจักรขึ้นมา จึงตั้งชื่อบ้านใหม่ว่า บ้านใหม่จตุจักร นามสกุลแรกๆ ที่เข้ามาอยู่ในบ้านใหม่จตุจักร คือ นามสกุลจินมัยชา และชุมมัยชา แต่ก่อนการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยไม้ไผ่ดีที่สุดในการสร้างบ้าน ส่วน ไม้ไผ่ที่นำมาใช้นั้นเป็นไม้ไผ่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาร

การเปลี่ยนแปลงและสภาพปัญหา

ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนแออัดมีประชากรแฝงอยู่มาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านจัดสรร ซึ่งคนในหมู่บ้านจัดสรรหาความร่วมมือยาก เวลาทำงานต่างๆ ซึ่งหมู่บ้านจัดสรรไม่ค่อยมีคนมาช่วยงาน เกิดการถูกลักขโมยของบ้านจัดสรร หอพัก และ โรงโม่ปูน ซึ่งปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำสาร

การประกอบอาชีพ

อาชีพรับจ้างรื้อบ้านเจ้าเมืองเก่า (สมัยก่อน) อาชีพปลูกผักสวนครัว เพื่อการบริโภคเหลือก็ขาย อาชีพทำนา ไร่ข้าว - กล้วยไถนา ปัจจุบันการทำนาไม่ทำที่บ้านใหม่แต่ไปทำที่อื่น เพราะบริเวณนี้ไม่มีที่นาแล้ว มีแต่บ้านคน อาชีพทำนาเดี๋ยวนี้อาศัยเพียง 3 ราย ปัจจุบันส่วนมาก มีอาชีพรับจ้าง อาชีพหาปลา จับปลาตามแม่น้ำสาร เครื่องมือหาปลาที่ใช้ก็คือ แห ไซ ซอ ล้อ แหลม หน้าไม้

2.3) ตำบล เวียงยอง

ตำบลเวียงยอง เป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอเมือง ซึ่งประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านพระยืน, หมู่ที่ 2 บ้านแม่สารป่าแดด, หมู่ที่ 3 บ้านเวียงยอง, หมู่ที่ 4 บ้านแม่สารบ้านดอง, หมู่ที่ 5 บ้านแม่สารป่าขาม, หมู่ที่ 6 บ้านศรีบุญชู, หมู่ที่ 7 บ้านวังโฮ

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลเวียงยองตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเมืองลำพูน ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองประมาณ 500 เมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดลำพูน ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ราบตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำกวังเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำกวังกับแม่น้ำสาร เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบเชิงใหม่-ลำพูน หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ในฤดูน้ำหลากในพื้นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปี ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร ปลูกข้าว และใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 7,361 ไร่

อาณาเขตตำบล

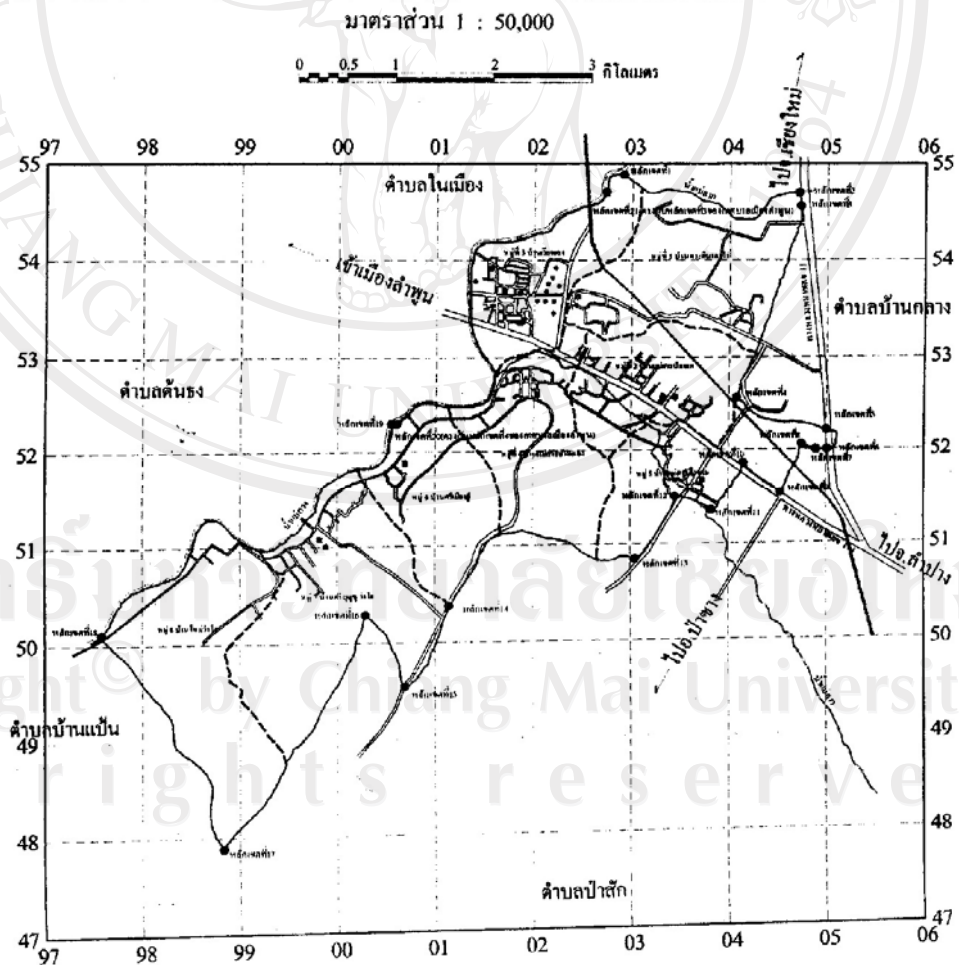
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ต.เหมืองง่า, ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.ลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ต.ป่าสัก อ.เมือง จ.ลำพูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.ลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.ในเมือง, ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 7,808 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,413 หลังคาเรือน

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค:

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล 1,413 ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 1,100 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ของจำนวนหลังคาเรือน

แผนที่ 3 ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

หมู่บ้านในพื้นที่ตำบล เวียงของที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำสาร มีอยู่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่สารป่าขาม บ้านแม่สารป่าแคด และบ้านแม่สารบ้านตอง ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

3.1.บ้านแม่สารป่าขาม

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารป่าขาม หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 970 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 292 ครัวเรือน มีประชากร 684 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านแม่สารป่าขาม คำว่า “แม่สาร” นั้น หมายถึงแม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้าน คือ แม่น้ำสาร ส่วน “ป่าขาม” นั้นมีที่มาอยู่ 2 ประการ คือประการที่ 1 มาจากการที่บริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านแม่สารป่าขาม มีต้นมะขามขึ้นมากมาย จนเป็นป่ามะขาม จึงเรียกว่า “ป่าขาม” ประการที่ 2 ในอดีตชาวบ้านมีอาชีพหล่อใบไถที่ใช้ในการไถนา ซึ่งต้องใช้แร่ชนิดหนึ่งคล้ายแร่เหล็ก ชาวบ้านเรียกว่า “ขาง” ซึ่งมีอยู่มากบริเวณศาลเสื่อบ้านลิกกลงไปได้พื้นดินประมาณ 2 เมตร ถ้าเอาตรงนี้เป็นข้อสันนิษฐานว่าเป็น “ป่าขาง” ต่อมาเพี้ยนเป็น “ป่าขาม” อาจเป็นไปได้ทั้ง 2 ประการ

ถนนสายลำพูน- คอยติ ในขณะนั้น ก่อน พ.ศ. 2500 เป็นถนนลูกรัง เป็นทางเกวียนมากกว่า ทางรถยนต์ มีเลนเดียว หน้าแล้งมีฝุ่น หน้าฝนก็มีโคลนเลน ซึ่งเป็นปกติโดยทั่วไปของยุคหรือสมัยนั้น เพิ่งเปลี่ยนแปลงในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นี้เอง จากถนนหลวงเข้าสู่หมู่บ้านแม่สารป่าขาม เรียกกันว่าปากทางแม่สารป่าขามสะลิ่งอั้งแอ้ง เพราะที่ต้นสะลิ่ง (ต้นโพธิ์) ปากทางเข้าหมู่บ้าน มีอิแรงมาทำรังอยู่เป็นจำนวนมาก สองปากทางเข้ามาก็แคบพอล้อเกวียนเดินได้เท่านั้นเอง ทั้งสองปากทางเข้าสู่หมู่บ้านเป็นทั้งสวนและทุ่งนา

แม่น้ำสารในอดีต

สายโลหิตเส้นนี้ได้หล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่ชาวบ้านแม่สารป่าขาม และหมู่บ้านใกล้เคียงมานานหลายชั่วคน ประโยชน์ที่สำคัญและชัดเจนที่สุดคือ ด้านเกษตรกรรม ทำนา ปลุกผักสวนครัว หรือแม้กระทั่ง จับสัตว์น้ำมาบริโภค ในอดีตสัตว์น้ำที่มีอยู่มากมายเป็นปลาหลากหลายชนิด เช่น ปลาสะเด็ด (ปลาหมอ) ปลาคว้อ, ปลาเป็ด, ปลาจระ, ปลาแกดจี๋ปุม, ปลาขาวปึกแดง, ปลาชีว และปลากด ฯลฯ

การจับปลาของคนสมัยก่อน ก็มีหลายแบบหลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น “การทำร้วปลา” ซึ่งในปัจจุบันไม่สามารถหาชมได้แล้ว เป็นการดักจับปลาของคนสมัยก่อน หน้าน้ำหรือฤดูน้ำหลาก น้ำ

ไหลผ่านแม่น้ำสารประมาณ 4 วัน ก่อนหน้าน้ำมา 2 วัน คนสมัยก่อนบอกเล่ากันว่า ได้ยินเสียง “ผีตามอย” ร้องไห้ (ผีตามอย มันเป็นเสียงก่อนที่น้ำหลากมา) ปัจจุบันนี้ไม่มีใครได้ยินแล้ว ในอดีตฝายกั้นน้ำเป็นฝายไม้ พอเวลาน้ำไหลเชี่ยวฝายก็พังลง และลอยตามน้ำไป ในช่วงหน้าแล้ง หรือฤดูร้อน ประมาณเดือน 6-8 (นับตามปฏิทินของทางเหนือ) แม่น้ำสาร ไม่มีน้ำไหลผ่านแต่สามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารยามแห้งขอดได้อีกหลายอย่าง เช่น เก็บผักจืดโขง เก็บเขียดมารับประทาน หรือแม้กระทั่ง การชูดบ่อทรายไว้ใช้กิน ใช้อาบ การชูดบ่อทราย ใช้น้ำคูหรือถังน้ำในปัจจุบัน ชูดักทรายขึ้นมา ก็มีน้ำซึมออกมาบ่อทรายที่สามารถนำมาดื่มดื่มน้ำได้นั้น คนในสมัยนั้นรู้ดีว่าควรชูดตรงไหนไม่ให้มีน้ำมีกลิ่นคาว ดื่มได้สะอาด แม่น้ำสารในสมัยก่อนเคยเป็นได้ทั้งประปาหมู่บ้าน มีการนำทรายจากแม่น้ำสารมา สร้างบ้าน ขนทรายขายบ้างรับจ้างขนหินบ้าง ประโยชน์มีมากมายนักในสมัยนั้น

3.2.บ้านแม่สารป่าแดด

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารป่าแดด หมู่ที่ 2 ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 883 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 378 ครัวเรือน มีประชากร 874 คน

ประวัติความเป็นมา

บ้านแม่สารป่าแดด เป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางทุ่งนา บ้านแม่สารป่าแดดตั้งชื่อตามวัด เพราะที่ตั้งของวัดไม่มีที่ร่ม เป็นที่โล่งๆ ท่ามกลางแสงแดด

บ้านแม่สารป่าแดดสร้างมาไม่ต่ำกว่า 300 ปี เดิมเป็นพื้นที่ทำนา มีการแบ่งเขตบ้านเป็นกลุ่ม ๆ เริ่มก่อตั้งแต่เดิมนั้นอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลป่าสัก หลังจากนั้นจึงได้แยกออกมาเป็นตำบลเวียงของ ประมาณ พ.ศ. 2486 การทำมาหากินนั้นประกอบอาชีพค้าขาย ทอผ้า หาบหินทรายขาย ทำนา การทำนาดลง พ.ศ. 2530 ปัจจุบันเหลือเพียง 1 รายเท่านั้น เป็นเพราะบ้านแม่สารป่าแดดไม่มีฝายสำหรับกักเก็บน้ำ การทำนาอาศัยเพียงน้ำฝนเท่านั้น

สภาพพื้นที่ทั่วไปพบว่าบริเวณริมแม่น้ำสารเป็นป่าไม้ไผ่สีสุกไม้ซาง ไม้บง ต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นฉำฉา ต้นข่อย ต้นไทร มะม่วงป่า พันธุ์พืชที่พบตามชายฝั่งแม่น้ำสาร คือ ต้นตับเต่า นมแมว นมวัว นมควาย พุทรา ต้นไทร ต้นข่อย มะม่วงจี่ยา สัตว์ที่พบคือ ปลาช่อน ปลาชิว ปลาสร้อย ปลาไหล งูสิงห์ หอยขม หอยเจดีย์ เขียดจิ้งหาลาง ฯลฯ แม่น้ำสารของบ้านแม่สารป่าแดดเมื่อครั้งสมัยก่อนนั้น กว้างประมาณ 10 เมตร ลึก 1.5 เมตร มีทรายจำนวนมาก แต่ปัจจุบันมีจำนวนลดลง

เพราะชาวบ้านขุดเอาไปขาย ระบบเหมืองฝายใช้ร่วมกับฝายที่บ้านแม่สารป่าขาม แม่น้ำสารบางแห่ง มีความลึกมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัง ซึ่งฤดูน้ำฝนหลากมีปลาชุกชุมมาก

ประเพณีความเชื่อที่ทำร่วมกันคือ การขนทรายเข้าวัด พิธีสะเดาะเคราะห์ปีใหม่ สืบชะตา หมู่บ้านเดือน 9 เป็ง (เหนือ) แห่งพระอุปคุต วันที่ 12 เมษายน ทำความสะอาดแม่น้ำสารเป็นประจำ ทุกปี

3.3.บ้านแม่สารบ้านตอง

อาณาเขตที่ตั้ง

บ้านแม่สารบ้านตอง หมู่ที่ 4 ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 1,278 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 374 ครัวเรือน มีประชากรชาย-หญิง 1,109 คน

ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมานั้น หาหลักฐานไม่ค่อยได้แต่ก็พอค้นคว้าตามตำนานเก่าซึ่งจารึกเป็น ภาษาลานนาเข้ามาประกอบการพิจารณาสันนิษฐาน เช่น ตำนานเมืองของ ซึ่งเขียนเป็นภาษาลานนา (ตัวเมือง) ทั้งหมดแล้วนำมาเทียบเคียงกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระ บิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทยในหนังสือ “ไทยรบกับพม่า” ยกเอาตอนที่ไทยไปตีหัวเมืองสิบสองปี นนาก็พอเป็นแนวทางหลักฐานได้ว่า

ย้อนหลังไปประมาณปี พ.ศ. 2345 พระยาภาววิละ ผู้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นเจ้าผู้ ครองนครที่มีความสามารถในทางรบทัพจับศึกเป็นที่เกรงขามแก่บรรดาหัวเมืองฝายเหนือเป็น อย่างยิ่ง พระองค์ท่านมีความตั้งใจที่รวบรวมหัวเมืองฝายเมือง และหัวเมืองในแคว้นสิบสองปี นนา เข้าด้วยกันจึงได้โปรดให้พระยาอุปราชาและพระยาบุรุษรัตนผู้เป็นน้องชายควบคุมกำลังส่วนหนึ่ง ไปปราบปรามบรรดาหัวเมืองต่างๆ ในสิบสองปี นนาอันมีเมืองเชียงรุ่ง มหิยังขรัล เมืองของ เมืองหลาย เมืองยู เมืองวะ เมืองลวง เมืองพาน และเมืองวังเป็นต้น การยกทัพไปในครั้งนี้ปรากฏว่าเจ้าผู้ครอง นครมหิยังขรัล เมืองของ (ปัจจุบันเมืองของเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในความปกครอง ของประเทศสหภาพพม่า ห่างจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทางด้านทิศเหนือประมาณ 153 กิโลเมตร) และเมืองยูไม่สามารถที่สู้รบกับกองทัพไทยได้จึงยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี เมื่อพระยา อุปราชาและพระยาบุรุษรัตนได้มหิยังขรัล เมืองของและเมืองยูแล้วจึงได้ยกกองทัพไปตีหัวเมืองต่างๆ ต่อไป เช่น เมืองหลาย เมืองวะ เมืองลวง เมืองสาด เมืองพาน และพวกข้าต่างๆ ปรากฏว่าหัวเมือง ทางสิบสองปี นนaxyอมอ่อนน้อมทั้งหมด พระยาอุปราชาและพระยาบุรุษรัตน จึงได้ถือโอกาสกวาด ต้อนครัวเรือน เมืองของและหัวเมืองต่างๆ เป็นเชลยศึกด่อนลงมายังเมืองเชียงใหม่ ความได้ทราบถึง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้พระราชทานความคิดความชอบเลื่อนยศให้เป็นพระยาอุปราช เป็นเจ้ามหาอุปราชแห่งเมืองเชียงใหม่ ให้พระยาบุรีรัตน์ เป็นเจ้าผู้ครองนครลำพูน และให้นายศรีบุญมาแห่งเมืองลำปางเป็นอุปราชแห่งเมืองลำพูน

ในลำดับต่อมา พระเจ้ากาวิละจึงได้นำเจ้าบุรีรัตน์ ผู้ร้องขายพร้อมด้วยบริวาร 500 คนและเจ้าศรีบุญมา เมืองลำปางและบริวาร 500 คนกับทั้งพระยาเมืองยองและเมืองมเหยงขจรไพร่พลเมืองของทั้งปวงเข้าสู่เมืองหริภุญชัยนครลำพูนซึ่งตรงกับปีชวด จุลศักราช 1167 พุทธศักราช 2348 พระเจ้ากาวิละโปรดให้พระยาเมืองยองและไพร่พลเมืองของทั้งปวงไปตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำวง ฟากตรงกันข้ามกับเมืองลำพูน พระยาเมืองยองพร้อมด้วยผู้คนที่มาจากเมืองของจึงได้สร้างเมืองขึ้น สร้างวัดวาอาราม วางแบบแปลนแผนผังให้เหมือนลักษณะเมืองที่อยู่เดิมทุกประการ และพร้อมกันนั้นการเรียกชื่อบ้านชื่อเมืองก็ขอเรียกจามเหมือนเดิม เมื่อสร้างเรียบร้อยแล้วจึงให้ชื่อว่า “เมืองยอง” ปัจจุบันนี้ เป็นตำบลเวียงของเป็นหมู่บ้านต้นแก้ว หมู่บ้านห้วยข้าว ชาวบ้านทั่วไปยังเรียกชื่อเดิมคือหมู่บ้านเมืองยอง บ้านตอง บ้านยู (ปัจจุบันเพี้ยนมาเรียกว่าบ้านยู) เมืองหลวง (ปัจจุบันเรียกว่า บ้านหลวง) พระยาเมืองยองนับถือพระพุทธศาสนาได้สร้างวัดวาอารามร่วมกับไพร่พลขึ้นเมืองยองและได้อาราธนาเทพบุตรหลวงลงมาจากเมืองยอง เพื่อปกป้องรักษาชาวของทั้งหลายได้อยู่เป็นสุขกัน คุ่มครองปกป้องภัยอันตราย

บ้านแม่สารบ้านตองยังใช้ชื่อตามหมู่บ้านเดิมอยู่ เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านมี 37 หลังคาเรือน หลังจากนั้นก็เพิ่มเป็น 70 หลังคาเรือน ปัจจุบันมี 282 หลังคาเรือน เดิมนิยมใช้ไม้ไผ่สร้างบ้าน ใช้คามุงหลังคา ต่อมาพัฒนาเป็นหลังคาดินขอ มาถึงปัจจุบัน

การประกอบอาชีพ

การทำมาหากินส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา (ปลูกเพื่อเอาไว้กิน) ปลูกยาสูบ ปลูกถั่วลิสง ทดผ้า ปั่นดินขอ สมัยก่อนมีการจ้างงานแต่เอามือกัน (เอาแรงกัน) เช่น การสร้างบ้าน การทำนา ปัจจุบันเกือบไม่มีการทำนา เพราะส่วนใหญ่หันไปทำสวนลำไย สวนมะม่วง การปลูกข้าวสมัยก่อนใช้ระบบความเชื่อที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

ประเพณีความเชื่อก็มีการไหว้เจ้าที่ เพื่อไล่แมลงที่มาทำลายกัดกินพืชที่ปลูกไว้ ถ้าช่วงไหนเกิดน้ำท่วมข้าว หลังน้ำลดมีแมลงกัดกินพืชไร่ข้าวบ้า ก็นิมนต์พระไปเทศน์ เดือนเมษายนมีประเพณีสงกรานต์ ทำความสะอาดริมฝั่งแม่น้ำสารและในแม่น้ำสาร เพื่อขอให้ผีช่วยในการดูแล

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

การใช้น้ำของคนในหมู่บ้าน ใช้น้ำจากน้ำบ่อ น้ำบ่อทรายในน้ำสาร เริ่มมีการใช้น้ำประปา เมื่อ พ.ศ. 2527-2528 และเริ่มมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ประมาณ พ.ศ. 2525

สภาพแม่น้ำสารในอดีตแม่น้ำสารฤดูฝนมีความอุดมสมบูรณ์ ถ้าในช่วงหน้าแล้ง (ฤดูร้อน) น้ำแห้งเหลือแต่หาดทราย สองฝั่งแม่น้ำสารพบไม้ไผ่สีสุก ไม้ซาง ไม้ไผ่โดน ไม้สีเสียด ผักกัญชง (ผักกันตรง) ไม้มะเดื่อเกลี้ยง ฯลฯ สัตว์ที่พบในแม่น้ำสาร คือ ปลาช่อน ปลาชิว ปลาสร้อย เม่น กิ้งก่า ฯลฯ

ข. ข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่มีอยู่เดิม

จากการศึกษาข้อมูลจากคำเนิการของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารอย่างมีส่วนร่วม” สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมแม่น้ำสารได้ ดังนี้

1) สถานภาพปัจจุบัน

ลำน้ำแม่สารมีความยาวประมาณ 28 กิโลเมตรจากอ่างเก็บน้ำแม่สารถึงสบปากแม่น้ำสาร-แม่น้ำกวง มีความกว้างและความลึก สภาพริมพรณพืชทั้งริมน้ำ ฝั่งน้ำแตกต่างกันไปในแต่ละจุด เนื่องจากสาเหตุหลายประการ อาทิ บางจุดยังคงรักษาภาพธรรมชาติ บางจุดมีการปรับสภาพทั้งการขุดลอก การปรับตลิ่งริมฝั่ง บางแห่งมีการบุกรุกลำน้ำโดยการถมที่รุกแม่น้ำ โดยพบว่ามีความกว้างตั้งแต่ 3-5 เมตร โดยในช่วงต้นของแม่น้ำนั้น แคนและคดเคี้ยวไม่มาก เนื่องจากมีความลาดชันของลำน้ำมาก กว้าง และคดเคี้ยวขึ้นเมื่อดำน้ำไหลลงสู่ที่ราบ ตั้งแต่บริเวณท้ายหมู่บ้านจำขี้มด บ้านทุ่งยาว ถึงปากแม่น้ำ แม่สารไหลผ่าน 13 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล ซึ่งผ่านรูปแบบการใช้ที่ดินหลากหลายในพื้นที่ตอนบนผ่านพื้นที่เกษตร คือ ทุ่งนา สวนลำไย ในส่วนตอนกลางตั้งแต่บ้านแม่สารป่าขามลงมาผ่านกลางหมู่บ้าน แต่ยังคงมีการทำเหมืองฝายใช้ในการทำนาทำสวน ใช้ในพื้นที่หมู่บ้าน และรูปแบบการใช้ประโยชน์แม่น้ำของชาวบ้านในหมู่บ้าน ยังเป็นการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในการทำนาทำสวนเป็นหลัก รองลงมาคือ การจับหาสัตว์น้ำ การใช้น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยง และเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน

สภาพโดยรอบตลอดความยาวของแม่น้ำสารพบว่า มีการสร้างฝายกั้น ซึ่งมีทั้งฝายกึ่งถาวรที่ชาวบ้านสร้างกันขึ้นเองโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น กระจอบดิน หิน ไม้ เพื่อเป็นการทดน้ำและนำน้ำไปใช้ระดับปัจเจกแต่ละคน และมีฝายถาวรที่สร้างด้วยคอนกรีต โดยกรมชลประทานกันเป็นระยะๆ ทำให้ระบบนิเวศแม่น้ำที่เคยเป็นแม่น้ำไหลหลากในฤดูฝน และไหลเอื่อยๆ ชั่งตามวัง เกิดระบบนิเวศวังปลา ซึ่งเกิดกระบวนการเติมอากาศตามธรรมชาติ ปลา สัตว์สามารถเคลื่อนย้ายได้ตาม

ธรรมชาติ แต่เมื่อมีการสร้างฝายกั้นซึ่งสามารถเก็บกักปริมาณน้ำไว้ในลำน้ำไม่ให้ไหลออกจากพื้นที่
แม่น้ำในฤดูแล้ง และในฤดูฝน เมื่อน้ำมากไหลล้นฝายเป็นระบบน้ำไหลซึ่งไหลเฉพาะช่วงบนฝาย
น้ำแต่ท้องน้ำยังนิ่ง เมื่อฤดูแล้ง เกิดสภาพน้ำนิ่งหน้าตามฝายต่างๆ ซึ่งเป็นระบบนิเวศน้ำนิ่งกึ่งไหล

จากการศึกษาข้อมูลการสำรวจสภาพแม่น้ำสารพบว่า มีสภาพทั้งความสมบูรณ์ ความเสื่อม
โทรม ประเด็นปัญหาที่แตกต่างกัน โดยพบว่าความกว้างลำน้ำตั้งแต่ 3 เมตร บริเวณถัดจากสะพานหลัง
บ้านพืหนานเสริฐซึ่งเป็นสภาพธรรมชาติ และกว้างที่สุด 50 เมตร บริเวณหน้าฝายมหาโชค และ
พบว่าในช่วงแม่น้ำตอนกลางบางจุดถูกรุกทับถมจากสภาพธรรมชาติ ทำให้ความกว้างลดลงจากเดิม
ความลึกตั้งแต่ 0.2-3 เมตร แตกต่างกันไปตามสภาพธรรมชาติ การขุดลอก จากการลงสำรวจ 18
จุด พบว่าสภาพพรรณไม้ริมฝั่งมีความแตกต่าง บางจุดที่ถูกเปลี่ยนสภาพแม่น้ำก็พบต้นไม้เล็ก แต่มี
การทดแทนตามธรรมชาติ โดยพบต้นไม้ตามแม่น้ำอย่างน้อย 51 ชนิด ซึ่งเป็นไม้ที่เกิดเองตาม
ธรรมชาติ 38 ชนิด และชุมชนปลูกขึ้น 13 ชนิด ซึ่งมีคุณค่าต่อระบบนิเวศช่วยยึดริมฝั่งแม่น้ำปก
คลุมเป็นร่มเงาที่ช่วยลดการระเหยของน้ำโดยตรง บางชนิดเป็นอาหารสมุนไพรแก่ชาวบ้าน ที่อยู่
อาศัย และอาหารสัตว์ นก หนูต่างๆ พบพืชน้ำ พืชริมน้ำอย่างน้อย 16 ชนิด ได้แก่ บอน ผักหนาม
ผักออกก้อย ตะขามน้ำ ผักคิเอี้ยน ผักไซนก ผักสันตะวา ไพรน้ำ เปลวน้ำ หญ้าขน บัวสาย กก หญ้าหัว
ขุ่น ผักบู่ ผักตบชวา และไมยราบ โดยมีทั้งที่เป็นอาหาร สมุนไพร พืชอาหารสัตว์ ไร่ก็ก็ตามก็
พบว่าไม้พันธุ์พืชต่างถิ่น 2 ชนิด ได้แก่ ผักตบชวา และไมยราบ

2) สภาพความเปลี่ยนแปลง

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าลำน้ำแม่สารมีการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้าน
นิเวศวิทยาของแม่น้ำสาร ด้านความสัมพันธ์ของชุมชนกับแม่น้ำสาร และด้านรูปแบบการจัดการ
แม่น้ำสารของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1) ด้านนิเวศวิทยาของแม่น้ำสาร

นิเวศวิทยาของแม่น้ำสารนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงคือ 1) ช่วงก่อนการสร้าง
อ่างเก็บน้ำแม่สาร และฝายที่กั้นในแต่ละจุดของแม่น้ำสาร นั้นมีสภาพเป็นระบบนิเวศน้ำไหลในช่วง
ฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม ไหลหลากในบางเดือนที่ฝนตกชุกในรอบปี สัตว์น้ำ
สามารถอพยพขึ้นลงได้ระหว่างน้ำแม่กวังและแม่น้ำสาร ในฤดูแล้งมีน้ำไหลน้อยลง บางจุดน้ำไหล
ลอดพื้นทราย มีระบบนิเวศย่อย เช่น ลานหรือสันดอนทราย วังน้ำที่เป็นจุดที่มีความลึกยังมีน้ำขังใน
ฤดูแล้ง ซึ่งเรียกว่า “วัง” โดยมีชื่อแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชน มีพรรณพืชขึ้นริมฝั่งตาม
ธรรมชาติ เช่น ต้นไคร้ น้ำ ไทร มะเคื่อ มะกอกป่า ฯลฯ และ 2) ช่วงหลังจากมีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่
สาร ฝายต่างๆ และขุดคลองบางจุดของแม่น้ำ ทำให้สภาพนิเวศวิทยาแม่น้ำสารจากที่มีระบบนิเวศ

แบบน้ำไหลกลายเป็นระบบนิเวศน้ำนิ่งกึ่งไหล โดยน้ำไหลหลากในช่วงปริมาณน้ำฝนที่มีมากทำให้ ล้นออกบริเวณสันฝาย ซึ่งน้ำไหลเฉพาะบริเวณฝายด้านบน แต่บริเวณด้านล่างของท้องน้ำนั้น เป็น ระบบนิเวศแบบน้ำนิ่ง ในช่วงฤดูแล้ง มีการเก็บกักน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ตามฝายต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ แล้วเป็นการใช้ประโยชน์ในการเกษตร แต่พบประเด็นปัญหาบ้าง เช่น น้ำเน่าเสียจากการหมักของ ใบไม้ที่ร่วงลงมาทับถมบริเวณฝายน้ำ หรือจากการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือน ฟาร์มสัตว์เลี้ยง ทำให้ ระบบนิเวศน้ำมีความเสื่อมโทรม อีกทั้งฝายบางตัวมีความต่างระดับระหว่างบริเวณหน้าฝาย และ บริเวณท้ายฝายมาก ทำให้เกิดผลกระทบต่อการอพยพเคลื่อนย้ายของสัตว์น้ำบางชนิด

2.2) ด้านความสัมพันธ์ชุมชนกับแม่น้ำสาร

ในอดีตที่ชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนาข้าว ทำสวนลำไย ไม้ผล ได้พึ่งพาอาศัยน้ำ จากแม่น้ำสารในการทำมาหากินทั้งใช้น้ำในการเกษตร โดยใช้การจัดการน้ำผ่านระบบเหมืองฝายที่มี แก่เหมือนแก่ฝาย นอกจากนี้ชุมชนยังได้อาศัยหาอยู่หากิน โดยการจับสัตว์น้ำ เก็บผักป่า และผัก ริมน้ำ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ทำให้แต่ละชุมชนชุมชนมีความเชื่อ ประเพณีที่เคารพ มีการดูแล รักษาแม่น้ำผ่านการสืบทอดประเพณีและความเชื่อต่างๆ ต่อมาเมื่อการสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลง ไปสู่ภาคอุตสาหกรรม การทำการเกษตรลดลง ก็ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวลดลง การพึ่งพิงและใช้ ประโยชน์จากแม่น้ำสาร และการสืบทอดความรู้ ด้านการหาอยู่หากินสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา การเก็บผักน้ำ พรรณพืชริมน้ำ ในภาพรวมทั้งสายน้ำนั้นลดลง จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่อยู่เหนือ บ้านใหม่จตุจักรขึ้นไปยังมีการพึ่งพิง และถ่ายทอดองค์ความรู้มากกว่าชุมชนที่ตั้งอยู่ท้ายบ้านใหม่ จตุจักรลงไป รวมทั้งรูปแบบการใช้น้ำเองก็เปลี่ยนแปลงไปจากที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคใน ครัวเรือน และการเกษตร ก็มีการใช้จากแหล่งอื่นๆ แทน เช่น น้ำดื่มจากโรงน้ำดื่ม น้ำประปา แต่ยังมี การใช้น้ำเพื่อการเกษตรบ้าง เช่น ทำนา ทำสวน ส่วนพืชผักป่า พืชผักริมน้ำ และสัตว์น้ำนั้น มีระดับ การพึ่งพิงที่ลดลงมาก

2.3) ด้านรูปแบบการจัดการแม่น้ำสารของชุมชน

รูปแบบการจัดการเดิมนั้นใช้การจัดการบนพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ใช้ ระบบเหมืองฝายในการจัดการน้ำอย่างเป็นธรรมชาติ มีกิจกรรมในการรักษาพื้นที่ร่วมกัน มีประเพณี ต่างๆ ในการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมร้อยคนในสายน้ำเดียวกัน เช่น การทำบุญ การเลี้ยงผีฝาย การพึ่งพิงธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนรูปแบบการจัดการในปัจจุบันที่มีระบบชลประทานมาเกี่ยวข้องได้ ปรับเปลี่ยนการจัดการผ่านกลไกคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในหลาย ฝายควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำให้เกิดความสอดคล้องตามสภาพของ

ระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป และมีความยุติธรรมต่อคนที่อาศัยหากิน และใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารตลอดทั้งสายน้ำ ทั้งชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ หรือปลายน้ำอย่างเท่าเทียมกัน

ค. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม

จากการศึกษาข้อมูลจากคำเนิการประมวลผลและเก็บรวบรวมข้อมูลของเยาวชนในประเด็นที่สนใจเพิ่มเติม ได้มีการดำเนินการเก็บในพื้นที่ 3 กลุ่มคือ 1) พื้นที่บ้านจำจิมด 2) พื้นที่บ้านจำบอนดอนแก้ว และ 3) พื้นที่บ้านทุ่งยาว เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องนั้น สามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่เยาวชนสนใจได้ ดังนี้

1) บ้านจำจิมด

วัฒนธรรมประเพณี

ชีวิตของคนในหมู่บ้านจำจิมดในอดีต และผู้ที่สูงอายุในปัจจุบัน มีความผูกพันกับสายน้ำแห่งนี้ จึงเกิดมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำสาร เช่น ห้ามถ่ายอุจจาระและปัสสาวะลงในแม่น้ำสาร และมีประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาของชาวจำจิมด ได้แก่ ประเพณีเลี้ยง ผีฝาย ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำสาร ประเพณีแห่ไม้กำศรี เป็นต้น และชาวจำจิมดก็เหมือนกับหมู่บ้านอื่นในแถบภาคเหนือทั่วไป ที่ต้องมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นั่นคือ “เสื่อบ้าน” ที่เชื่อกันว่าเป็นพระภูมิเจ้าที่ที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน จึงต้องมีการเลี้ยงเสื่อบ้าน เพื่อแสดงความเคารพ

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

เมื่อ ปี พ.ศ. 2515 พื้นที่ของหมู่บ้านจำจิมดถูกทำลายเป็นอย่างมาก จากการที่ชาวบ้านประกอบอาชีพเผาถ่านขาย ทำให้ป่าลดลงเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2530 พ่อหลวงไพฑูรย์ และคุณจรูญ คำปันนา ได้นำโครงการพัฒนาชนบทเข้ามา เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของชาวบ้านในขณะนั้น ให้สร้างอาชีพใหม่ที่ไม่ทำลายป่า ทำให้ผืนป่าของหมู่บ้านกลับมามีสภาพสมบูรณ์ดังเดิม ปัจจุบันเกิดเป็นป่าชุมชนแม่สารที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลซึ่งมีแหล่งน้ำสำคัญอยู่ด้วยคือ “แม่น้ำสาร”

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำสารในปัจจุบัน ได้แก่ ปลาที่เคยชุกชุมหายไป เนื่องจากคนในหมู่บ้านไม่เห็นประโยชน์ของแม่น้ำสาร จึงทิ้งขยะลงแม่น้ำ เกิดการตื้นเขิน น้ำแห้งขอด ถิ่นที่อยู่ของปลาหรือที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า “วังปลา” ได้หายไป เมื่อสภาพเป็นเช่นนี้ ผู้ที่ยังเห็นความสำคัญของแม่น้ำสารอยู่จึงได้ร่วมกันแก้ปัญหาโดยการขุดลอกแม่น้ำสาร แต่น้ำในแม่น้ำสารยังไหลเป็นช่วงๆ ซึ่งไม่เพียงพอต่อการทำไร่ทำนา จึงได้มีการแบ่งน้ำจากชลประทาน สำหรับแนวทางใน

อนาคต มืองค์กรของท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน ได้มีการจัดงบประมาณทำฝายประชาอาสา

แนวความคิดของชุมชนจำขี้มด

ชุมชนต้องการพัฒนาป่าชุมชนแม่น้ำสารให้คืออย่างป่าชุมชนทุ่งยาวและอยากให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนมีสำนักและหน่วยงานพร้อมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและมีความตื่นตัวในเรื่องของการขยายตัวของอุตสาหกรรม

2) บ้านจำบอนคอนแก้ว

วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำสาร ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงผีฝาย และฟังเทศน์ จุดประสงค์ของการประกอบพิธีนี้ ก็เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ และสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำสารมีน้อยลงเนื่องจากลำน้ำตื้นเขิน และน้ำในแม่น้ำเริ่มเน่าเสีย ประเพณีบุญบั้งไฟ จัดขึ้นเมื่อมีงานประเพณีอื่นเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งยังมีความหมายในการขอฝน เพื่อการเกษตรอีกด้วย

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

ประวัติการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสาร เนื่องจากในสมัยก่อน สภาพของลำน้ำสารกว้างและลึกกว่าในปัจจุบัน คือ กว้าง 3-5 เมตร และมีน้ำเต็มฝั่ง จึงเป็นที่อาศัยของปลา เรียกว่าวังปลา ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น วังน้ำบ่อ วังน้ำเย็น วังน้ำปาง วังต้นไคร้ และวังยาว ในแต่ละวังมีสัตว์น้ำอาศัยชุกชุมมาก เช่น ปลาช่อน ปลาดุก และปลาชิว จึงทำให้คนในหมู่บ้านจับสัตว์น้ำในแม่น้ำสารไปเป็นอาหาร นอกจากการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสารแล้ว คนในชุมชนยังหาประโยชน์จากผืนป่าที่อยู่ในบริเวณแม่น้ำสาร โดยการนำพืชที่ขึ้นในบริเวณป่ามาใช้เป็นอาหาร และนำมาเป็นสมุนไพร เช่น รากจืด ใช้ล้างพิษสุรา ต้นจี่เหล็ก ใช้แก้ไข้แก้ร้อนใน และกวาวเครือ แก้วร้อนใน สำหรับการเพาะปลูกของคนในหมู่บ้าน ปลูกข้าวเป็นหลัก ส่วนพืชชนิดอื่นที่ปลูกกัน ได้แก่ ลำไย ถั่วลิสง มะเขือ และมะม่วง ส่วนศัตรูพืชในสมัยนั้นมีไม่มาก เนื่องจากคนในหมู่บ้านได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช เช่น การใช้ใบเป่าปลงในนาเพื่อใช้ไล่แมลงที่เป็นศัตรูข้าว เป็นต้น ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 คนในหมู่บ้านเริ่มนำสารเคมีมาใช้กำจัดศัตรูพืช ทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมาคือ จำนวนสัตว์น้ำลดลง ดังนั้น การหาปลาของคนในหมู่บ้านก็ลดลง ในด้านการเกษตร ก็ยังใช้น้ำจากแม่น้ำสาร มีการทำเหมืองฝาย เพื่อแบ่งปันน้ำไปใช้ในนาข้าวและสวนผลไม้ ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการน้ำ ได้แก่ แก่เหมือง แก่ฝาย ซึ่งมีหน้าที่จัดสรรน้ำให้กับคนใน

หมู่บ้าน แต่ปัจจุบันพอมีปัญหาจากการเกิดคลื่นจากฟาร์มเลี้ยงหมู จากโรงงานอุตสาหกรรม แต่คลื่นจากทั้งสองแหล่งเกิดแต่เพียงเล็กน้อย ไม่ถึงความขัดแย้งมากมายได้

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของบ้านจำบอนนั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน ได้เข้ามาดำเนินการจัดเก็บขยะมูลฝอยให้ โดยเก็บค่าบริการ 20 บาท/เดือน/หลังคาเรือน ส่วนเป็นร้านค้าคิดในอัตรา 40 บาท/เดือน

3) บ้านทุ่งยาว

วัฒนธรรมประเพณี

ชาวบ้านทุ่งยาวมีประเพณีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงฝ้ายฝีมือง เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อทรัพยากรน้ำ การไหว้เจ้าพ่ออยู่คำที่เชื่อกันว่ามีหน้าที่รักษาป่าน้ำจำและป่าทุ่งยาว สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวบ้านทำสืบต่อกันมานาน เพื่อแสดงความเคารพต่อทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ชีวิต

ในด้านพิธีกรรมมีการเลี้ยงฝ้ายบริเวณต้นน้ำ และอีกบริเวณหนึ่งที่เลี้ยงฝ้าย คือบริเวณ ขุนน้ำ เรียกว่าเลี้ยงฝ้ายขุนน้ำ ซึ่งกระทำกันในช่วงเดือนมิถุนายน ตรงกับเดือน 9 เหนือ ขึ้น 9 ค่ำ และมีความเชื่ออีกเรื่องหนึ่งคือ ถ้ามีใครคนใดคนหนึ่งหมู่บ้าน นำของที่อยู่ในป่าไปเป็นของส่วนตัวทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับตัว คือทำให้เป็นไปต่างๆ นานา เช่น ไม่สบาย ปวดท้อง เป็นต้น จึงทำให้คนในหมู่บ้านไม่มีใครกล้านำของออกจากป่าไปเป็นของตนเอง นอกจากนี้ยังมีประเพณีอื่นๆ ที่คนในหมู่บ้านร่วมกันในสมัยก่อนได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการทำนา เช่น พิธีแรกนาขวัญกระทำตอนที่เริ่มทำนา และประเพณีทำขวัญข้าว กระทำเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าว พอหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว ก็มีการทำพิธีการเลี้ยงฝ้ายแสด และพิธีขอมาว่าวควายที่เคยใช้ไถนา (ปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวไม่ปรากฏให้เห็นแล้วเพราะในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการนำรถไถนาเข้ามาใช้แทนควาย) ส่วนประเพณีอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการทำนา ได้แก่ ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว หรือที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า การเอาแรงเอามือ คือการแลกเปลี่ยนแรงงานการทำงาน โดยการผลัดกันไปช่วยดำนา เวียนกันไปจนแล้วเสร็จทั้งหมู่บ้าน (ปัจจุบันวัฒนธรรมการเอาแรงเอามือนี้ปรากฏแต่ในเฉพาะเครือญาติพี่น้องที่สนิทกันเท่านั้น นอกจากนั้นเป็นการจ้างแรงงานเหมาจ่ายจากพื้นที่จังหวัดเชียงราย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียงซึ่งเดินทางมาครั้งละประมาณ 20-30 คน ทำการเข้าบ้านพักอาศัยอยู่ทำเสร็จก็กลับไปยังบ้านเกิด) นอกจากประเพณีที่กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านทุ่งยาวยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติเหมือนกับหมู่บ้านอื่นๆ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

สำหรับคำว่า “แม่” มีความหมายลึกซึ้งสำหรับคนในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นคำที่ต้องเคารพยกย่องนับถือ ส่วนคำว่าน้ำนั้น ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความใสสะอาด ช่วยชำระความสกปรกออก

จากทุกๆ สิ่ง ดังนั้น แม่น้ำจึงถือได้ว่าเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ให้แก่ชีวิตของทุกคนในหมู่บ้าน ให้ความสะดวก แก่ความหิวกระหาย ทุกคนจึงหวงแหนเคารพนับถือแม่น้ำสาร ในปัจจุบันคนในชุมชนยังให้ความสำคัญกับแม่น้ำสารอยู่ และเพื่อเป็นการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดของคนในสมัยก่อน จึงได้มีการจัดทำหลักสูตรป่าชุมชนของบ้านทุ่งยาวขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ และสืบสานความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับแม่น้ำสาร

ทรัพยากรธรรมชาติ

- ป่า ทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นของบ้านทุ่งยาว คือทรัพยากรป่าไม้ ที่ชาวบ้านร่วมกันรักษามาเป็นระยะเวลายาวนาน จนกลายมาเป็นป่าชุมชนที่มีคนรู้จักเป็นวงกว้าง ผืนที่มีเนื้อที่กว่า 3000 ไร่ เป็นแหล่งให้อาหาร ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความอุดมสมบูรณ์ ในการรักษาป่าทุ่งยาวผืนนี้ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างกฎกติกาในการจัดการป่าให้มีความยั่งยืน กติกาของหมู่บ้านไม่ได้อิงหลักของตัวบทกฎหมายของรัฐ หากแต่ใช้วิถีชุมชนเป็นควบคุมบังคับซึ่งได้ผลที่ดีต่อการรักษาป่า

- น้ำ ทรัพยากรน้ำที่สำคัญของบ้านทุ่งยาวคือ แม่น้ำสาร ซึ่งเป็นแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงผู้คนทั้งหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันกำลังประสบกับภาวะขาดแคลน

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมบ้านทุ่งยาวที่ปรากฏให้เห็นส่วนมากเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากแหล่งน้ำหรือป่าถูกระบบภายนอกเข้ามารบกวน ระบบการจัดการเดิมจึงเสื่อมคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเน่า ปลาตายอันเกิดจากการที่ฟาร์มเลี้ยงหมูของภาคเอกชนได้ทำการปล่อยน้ำเสียลงไปในลำน้ำ แม่น้ำสารแต่เดิมนั้นมีสภาพที่แห้งขอดในฤดูแล้งมีน้ำขังอยู่บ้างก็เฉพาะที่เป็นพื้นที่น้ำลึกที่ชาวบ้านเรียกว่า “วังปลา” เช่น วังป่าผา (หิน) วังน้ำขาว วังห้วยบอน ปัจจุบันได้ถูกเก็บกักไว้ด้วยระบบชลประทานจึงมีปลาในแหล่งน้ำให้จับกินได้ตลอดทั้งปี บางส่วนของลำน้ำได้มีการประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลาประมาณ 20 % จากการที่กรมชลประทานเข้ามาส่งเสริมระบบกรมชลประทานระบบท่อ ทำให้มีการสร้างฝายถาวรเพื่อกักเก็บน้ำจากแม่น้ำสาร ทั้งสองสิ่งนั้นได้ส่งผลกระทบต่อระบบส่งน้ำจากภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ระบบเหมืองฝาย เส้นทางไหลของแม่น้ำเปลี่ยนทิศทางไป ทำให้ไม่มีน้ำสู่ระบบเหมืองฝาย เกิดการขาดแคลนน้ำ และข้อสังเกตที่ไม่ควรมองข้ามก็เป็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่ขายหิน ขายทราย อาศัยที่ลำน้ำแห้งขอดที่สามารถขุดนำหิน ทรายไปร่อนแล้วนำไปรวมกันไว้เป็นกอง ๆ ขายให้นายทุน และริมตลิ่งฝายลำน้ำ

ยังเป็นที่พักอาศัยของชาวบ้านอีกด้วยโดยการหาเชียดทรายที่ฝังตัวอยู่ในทราย บริเวณพื้นที่เชียดทราย
อยู่นั้นชาวบ้านเรียกว่า “เกาะทราย”

ทางด้านป่าชุมชนในปัจจุบัน การรักษาแม้มีระเบียบกฎเกณฑ์เดิมแน่ชัด แต่จากการที่
หมู่บ้านทุ่งยาวถูกแยกไปสองหมู่บ้านทำให้เกิดการเก็งกันดูแล ซึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากความรู้สึกในการ
เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ

แนวคิดของชุมชน

ชาวบ้านทุ่งยาวทุกคน ไม่ว่าจะเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนแก่ล้วน แต่มีจิตสำนึกที่ดีในการรักษาและ
จัดการป่า เนื่องจากการถูกปลูกฝังให้มีความใกล้ชิดกับป่า และการสืบทอดแนวความคิดจากอีกรุ่น
หนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งมีอยู่ตลอด และช่องว่างระหว่างคนในชุมชนมีน้อย บ้านทุ่งยาวจึงมีพร้อมไปด้วย
ทรัพยากรด้านบุคคลที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ รวมทั้งในด้านของการ
จัดการสิ่งแวดล้อม

4.1.3 การเรียนรู้ของเยาวชน

สำหรับกลุ่มเยาวชนทั้งแกนนำและกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว บนเส้นทางการ
เรียนรู้ในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาตินั้น เยาวชนได้เรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของ
ชุมชน และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เช่น การใช้ประโยชน์จาก
แม่น้ำสาร การตรวจวัดคุณภาพน้ำ ก็ได้จากการเข้าร่วมในงานวิจัยโครงการกระบวนการฟื้นฟู
ทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วมที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่อยู่บ้างบางส่วน แต่
ข้อมูลเหล่านี้อยู่กระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ ผู้วิจัยร่วมกับเยาวชนจึงใช้โอกาสนี้ในการสำรวจ
ข้อมูลทรัพยากร ธรรมชาติแม่น้ำสาร และเพิ่มเติมข้อมูลเหล่านั้นลงในข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว และทำ
การวิเคราะห์สังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ในฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ได้เป็น
ฐานข้อมูลทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่ 6 ด้านหลักๆ คือ 1) ฐานข้อมูลด้านชุมชน 2) ฐานข้อมูลด้าน
สังคม 3) ฐานข้อมูลด้านสาธารณสุข 4) ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติ 5) ฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ 6) ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและ
การจัดการ โดยในตอนท้ายของการดำเนินกิจกรรม ที่วิจัยจัดให้มีเวทีการนำเสนอและตรวจสอบ
ข้อมูลจากฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ทั้ง 6 ด้านนี้ ซึ่งผู้เข้าร่วมมีทั้ง ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ปกครอง และ
ผู้รู้ของชุมชน เป็นโอกาสให้เยาวชนได้นำบันทึกของตน แบบสำรวจ และฐานข้อมูลทรัพยากร
ธรรมชาติแม่น้ำสาร ที่ได้จาก กิจกรรมการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และฐานกิจกรรม
ฐานความรู้ มาทบทวนและตรวจสอบไปพร้อมๆ กับผู้ใหญ่ จากเยาวชนที่แต่เดิมไม่ค่อยให้ความสำคัญ

สนใจในสภาพของแม่น้ำสารสักเท่าไร มาเป็นเยาวชนที่มุ่งมั่น ปกป้องและดูแลผืนน้ำอันเป็นสิ่งทีหล่อเลี้ยง ตนเอง ครอบครัว และชุมชนมานานแสนนาน ให้อยู่ต่อไปตราบชั่วลูกชั่วหลาน

จากการเข้าร่วมในโครงการวิจัย “การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” พบว่า การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน นอกจากผ่านการทดลองปฏิบัติจริงแล้ว การส่งเสริมและความรู้ในการจัดเวทีการประชุมต่างๆ ยังเป็นอีกแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนได้อีกด้วย ซึ่งกิจกรรมของโครงการต่างๆ กิจกรรมเน้นให้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเยาวชนที่ให้ความสำคัญ สนุกสนาน ความตื่นตัว ไปพร้อมๆ กับสาระความรู้ เช่น การเล่นเกม การแข่งขัน การให้ความรู้ และฝึกฝนไหวพริบเกี่ยวกับเรื่องราวของแม่น้ำสารผ่านการเล่านิทาน หรือกิจกรรมเชิงศิลปะ ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ เช่น การวาดรูปแม่น้ำสารในจินตนาการ

นอกจากนี้ การสรุปงานหลังสิ้นสุดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ยังเป็นโอกาสฝึกเด็กและเยาวชนให้กล้าแสดงออก เช่น นางสาวกัญญา อุปเวียง แม่ของน้องดาว บ้านทุ่งยาวเหนือได้สะท้อนถึงพัฒนาการของเยาวชนที่เติบโตจากโครงการว่า “พูดเก่งกันหลายคน จากแต่ก่อนขี้อายไม่กล้าพูดนี่ ขี้อายนี่” จากคำพูดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนในชุมชน และพร้อมยื่นมือเข้ามาสนับสนุน เป็นการให้คุณค่าของเด็กจากภายนอก แต่ภายในตัวเยาวชนพวกเขาพบคุณค่าใหม่ในตัวอย่างไรบ้าง

เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ สามารถชี้ให้เห็นพัฒนาการของเยาวชนที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนเกษตรในตำบลป่าสัก ยกตัวอย่างเช่น นิกิต แสงศรีจันทร์ น้องใหม่ ซึ่งเป็นเยาวชนแกนนำบ้านจำบอน ตำบลศรีบัวบาน ผู้วิจัยได้ค้นพบน้องใหม่ครั้งแรกในการดำเนินกิจกรรมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ วัดทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน ซึ่งน้องใหม่ในครั้งแรกๆ นั้นเห็นได้ว่าเป็นคนที่กล้าแสดงออก แต่การเรียบเรียงคำพูดหรือความคิดนั้นอาจยังไม่ค่อยเป็นระบบเท่าใดนัก พอน้องใหม่ได้เริ่มเข้าร่วมกระบวนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ทำให้น้องใหม่มีการไตร่ตรองข้อมูลในการแสดงออกหรือนำเสนอที่ดีมากยิ่งขึ้น สามารถวิเคราะห์กระบวนการหรือข้อมูลต่างๆ ได้ และสามารถเขียนแผน โครงการวิจัยต่าง ๆ ได้ และสามารถเข้าใจถึงกระบวนการของงานวิจัยเพิ่มขึ้น

ส่วน น้องดาว- จุฑาทิพย์ อุปเวียง ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว หมู่ 12 ได้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านมาก่อน และมีความเป็นผู้นำ ได้เข้าร่วมโครงการในหลายโครงการ ซึ่งเป็นการขัดเกลาศักยภาพในตัวที่มีอยู่แล้วให้มีโดดเด่นมากขึ้นมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ และวางแผนการทำงานได้ดียิ่งขึ้น ทำให้มีโอกาสได้เข้าเป็นแกนนำของกลุ่มกิจกรรมชุมนุมของโรงเรียน และเป็นคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียน ซึ่งน้องดาวได้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเอง

และกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านว่า “...พวกเราเปลี่ยนแปลงไป การเข้าร่วมโครงการจัดเกล้าให้เราเป็นคนดี รักในสิ่งที่หล่อเลี้ยงชุมชนของเรา ภาพต่างๆ ที่ไม่ดีในชุมชนมันลดลงไป ภูมิในตรงนี้ ที่พวกเรามีความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ที่ควรจะเป็น และทำให้พ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วง...”

เด็กหลายคนยามอยู่บ้านกับพ่อแม่ นั่นไม่ค่อยกล้าแสดงออก ทำให้พ่อแม่ต้องคอยช่วยตัดสินใจ แต่พอออกมาจากพ่อแม่ ทำให้เขามีความสามารถที่ไม่แตกต่างจากเด็กคนอื่นๆ แต่พ่อแม่ไม่ค่อยเชื่อ เป็นห่วง ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมผู้วิจัยแนะนำให้เยาวชนเชิญชวนพ่อแม่มาดู หรือพ่อแม่บางคนก็คอยมาติดตามลูก แต่ลูกไม่อยากให้มา เพราะอายเพื่อน ซึ่งเด็กบางคนพ่อแม่เป็นห่วงกลัวว่าลูกไปลำบาก หรือทำสิ่งที่ไม่ดี กลัวว่าเสียคน แต่ปัจจุบันนี้ เมื่อได้มาเห็นและรู้ว่าเยาวชนได้ไปทำอะไรที่ดีๆ ที่พวกเขาไม่เคยทำ ไม่เคยเห็น ก็ทำให้พ่อแม่สบายใจขึ้น และปล่อยให้เยาวชนมาเข้าร่วมมากขึ้น

น้องนุ่น หรือ น.ส. พัชราพร ชันนา แกนนำเยาวชนบ้านจำขี้มด สาวน้อยที่ดูห้าวๆ คล้ายผู้ชาย วิจัย ซึ่งในครั้งแรกที่พบกันนั้นน้องนุ่นไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ไม่ค่อยพูด เวลาผู้วิจัยถามน้องมีอาการเฉยๆ รอให้เพื่อนตอบก่อนแล้วก็ตอบตามเพื่อน แต่ในปัจจุบันหลังจากเข้าร่วมโครงการ น้องนุ่นได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้แต่ละเวทีที่น้องนุ่นเข้าร่วมส่งผลให้เริ่มกล้าแสดงออกมากขึ้น จากที่เป็นสมาชิกกลุ่ม น้องนุ่นเริ่มมีบทบาทภายในกลุ่มมากขึ้น กลายมาเป็นหัวหน้ากลุ่ม น้องนุ่นมีความเป็นผู้นำมากขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น และมีกระบวนการในการเรียบเรียงและวางแผนโครงการได้ดีขึ้น ซึ่งเห็นจากการที่น้องนุ่นเป็นผู้เขียนโครงการในการขอรับทุนจากแหล่งสนับสนุนต่างๆ ในพื้นที่

จากเยาวชนที่ไม่รู้จักชุมชนของตนเอง หรืออย่างมาก็รับรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ นิดหน่อย จากเยาวชนที่มีหน้าที่ในการเรียนหนังสือ ใช้เวลาว่างไปกับการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ การรวมกลุ่มเล่นกันไปวันๆ จากเยาวชนที่แทบไม่รู้จักกันในชุมชนใกล้เคียง เพราะไม่มีกิจกรรมใดๆ ให้ต้องมาเกี่ยวข้องกัน นอกจากเยาวชนที่เรียนหนังสือห้องเดียวกัน มาเป็น เยาวชนที่พบคุณค่าและความสามารถในตัวเอง ผ่านการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร การเปลี่ยนแปลงในตัวของเยาวชนนั้น พวกเขา รู้สึกได้ด้วยตนเอง ก่อนที่คนภายนอกมาบอก และผ่านการยกย่องใดๆ ศักยภาพที่เพิ่มขึ้นของเยาวชนเหล่านี้ กล่าวได้ว่า เป็นการรับ-ส่ง ไม้ อย่างเหมาะสมกันระหว่างทีมวิจัยเยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างพื้นที่ในการแสดงออก และการนำใช้ “ทุน” ทางทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชน ได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 8 สรุปการเรียนรู้ของเยาวชนจากการเข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มแกนนำเยาวชน	กลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วม
1) ความกล้าคิดกล้าแสดงออกที่มากขึ้น	1) มีความรู้เกี่ยวกับชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติในด้านต่างๆ ของตนเองมากยิ่งขึ้น
2) มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น	2) เรียนรู้ทักษะในการเก็บข้อมูล
3) การคิดวิเคราะห์ให้ใคร่ครวญได้ดีขึ้น	3) เรียนรู้ทักษะการนำเข้าสู่ข้อมูล
4) มีการวางแผนงานที่รัดกุมมากขึ้น	4) กล้าคิดและกล้าทำมากขึ้น
5) มีการทำงานเป็นทีมและเป็นระบบมากขึ้น	5) มีความรักความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านตนเองมากขึ้น
6) มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ที่ตนเองได้รับมากขึ้น	6) ได้ความรู้เกี่ยวกับการใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์
7) เรียนรู้ทักษะในการเก็บข้อมูล และการใช้ประโยชน์ข้อมูล	7) ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
8) ได้เรียนรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการ	
9) เรียนรู้การใช้และพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลเบื้องต้น	
10) ได้รับความรู้และได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง	
11) ได้เรียนรู้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	
12) เรียนรู้วิธีการเขียนโครงการในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อขอรับทุนสนับสนุนได้	

4.1.4 การเรียนรู้ของผู้วิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการทำความคุ้นเคยกับพื้นที่ รวมถึงการทำงานในพื้นที่เป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี 8 เดือน จากการที่โครงการวิจัยนี้ได้เข้าไปกระตุ้นและดำเนินการ ทั้งที่เกิดโดยตรงจากโครงการ คือ กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ฐานข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและนำเข้าสู่ของเยาวชน และที่เกิดต่อเนื่องตามมา ทั้งที่เกี่ยวกับแม่น้ำ เกี่ยวกับเยาวชน ตลอดไปถึงเรื่องการค้าเนินกิจกรรมประเพณีต่างๆ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกันในพื้นที่ สามารถสรุปได้ ดังนี้

หลังจากผ่านประสบการณ์ในการดำเนินงานต่างๆ ทั้ง ในเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหลายๆ เวที การลงปฏิบัติในพื้นที่จริง และการพูดคุยกับพี่เลี้ยงโครงการวิจัย ไม่ว่าจะเป็น การสร้างความสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับชุมชน การประสานงานกันชุมชน การทำงานร่วมกับชุมชน การเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ ทักษะในการลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ชุมชน ทักษะในการจับประเด็นสำคัญๆ ในการจัดประชุม หรือในวงการศึกษา ทักษะการเขียนแผนที่ทางความคิด ทักษะในการพูดต่อหน้าชุมชน ทักษะการจัดกระบวนการต่างๆ รวมทั้งทักษะที่เรียนรู้พร้อมๆ กับกลุ่มเยาวชน เช่น การพัฒนาแบบสอบถาม การสร้างฐานข้อมูล เป็นต้น จากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่ผ่านเข้ามา ทำให้ตัวผู้วิจัยพบการเปลี่ยนแปลงในตัวเองว่า “สามารถเข้าใจคำถามได้มากขึ้น ตอบตรงคำถามมากขึ้น จับประเด็นได้ดีขึ้น รู้จักการคิดต่อและคิดเชื่อมโยงได้ ทั้งยังสามารถคิดและพูดอย่างเป็นระบบมากขึ้น เมื่อมองย้อนกลับไป ทำให้สามารถเข้าใจได้มากขึ้นว่าระยะเวลาในการพัฒนาโจทย์วิจัยนั้นทำไมถึงต้องใช้เวลานานมากๆ เนื่องจากทั้งความเข้าใจและความสามารถในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของผู้วิจัยในตอนนั้น ไม่ได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และไม่สามารถสื่อสาร หรือคิดได้อย่างเป็นระบบเช่นทุกวันนี้” ซึ่งจากประสบการณ์ในครั้งนี้ยังสอนให้ตัวผู้วิจัยต้องทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น “การเรียนรู้การทำงานวิจัยจริงๆ ทำให้รู้วิชาการได้แนวทางในการเคลื่อนไหวงาน ไม่ทำงานแบบมั่วๆ รู้จักการบันทึก การเรียบเรียงประสบการณ์ การถอดบทเรียน และรู้จักการประเมินผลการทำงาน ทั้งของตนเองและผู้ร่วมงาน” นอกจากนี้ในการทำงานร่วมกับชุมชนนั้น ยอมรับว่า “ต้องใช้ความอดทน ต้องใจกว้าง ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ต้องร่วมมือกัน จัดการคน แบ่งงานกัน ต้องรู้จักศึกษาคนอื่น ว่าเขานัดในสิ่งไหน แล้วเราสามารถแบ่งงานแบบใดให้ ต้องรู้จักเชื่อใจคนอื่นในการทำงาน ไม่เช่นนั้นจะเกิดการกังวล”

นอกจากนี้การทำงานร่วมกับกับผู้ใหญ่ที่ค่อนข้างแตกต่างกับเยาวชนที่สามารถเรียนรู้และเข้าถึงได้ง่ายกว่า เนื่องจากพบว่า ผู้ใหญ่แต่ละคนไม่เหมือนกัน ต้องรู้จักจังหวะในการเข้าและจังหวะในการถอย ในการเข้าหาผู้ใหญ่ในบางคนนั้น บางคนเมื่อเห็นครั้งแรกดูน่ากลัวและไม่กล้าเข้ามาติดต่อ แต่เมื่อได้เข้ามาทำงานด้วยกันก็ทำให้เห็นในอีกหลายๆ แง่มุมของผู้ใหญ่มากขึ้น และรู้ว่าควรใช้วิธีการใดที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในพื้นที่

จากการเรียนรู้จากการทำงานวิจัยทั้งหมดนี้ นับเป็นประสบการณ์ที่ทำให้การศึกษาในระดับปริญญาโทเกิดประโยชน์ คุณค่า และความภาคภูมิใจต่อตัวผู้วิจัยมาก เนื่องจากการทำวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง คือ ชุมชนได้รับประโยชน์จากผลการดำเนินงานวิจัย อีกทั้งผู้วิจัยยังสร้างความตระหนักต่อความสำคัญของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน และความรู้สึกลึกซึ้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

จากการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการนั้น ได้มีการสรุปบทเรียน และวิเคราะห์ปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ภายหลังจากมีการดำเนินกิจกรรมในทุกๆ ครั้ง พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารนั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

4.2.1. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ได้แก่

ก. ความเข้าใจของเยาวชนต่อความสำคัญของการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งในการพัฒนาข้อมูลของกลุ่มเยาวชน ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองมีมาประยุกต์ บวกกับการดำเนินกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น การฝึกการวางแผนการดำเนินการ การฝึกการเก็บข้อมูล การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำมาใช้ในการประยุกต์ในการพัฒนาฐานข้อมูลต่อไป

ข. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการตัดสินใจ พบว่า การประชุมแลกเปลี่ยนกันในแต่ละเวที มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเสมอตามความเหมาะสม และยังสามารถดึงความสนใจของเยาวชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชน และยังทำให้เยาวชนได้รู้สึกว่าการนี้ เป็นสิ่งที่พวกเขามีส่วนร่วมในการคิดค้น การพัฒนา และการตัดสินใจในการดำเนินการด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดการกระตือรือร้นในการเข้าร่วมดำเนินงานมากขึ้น ซึ่งในบางเวทีมีผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมมาเข้าร่วมเพิ่มเติมก็มี ก็ทำให้ได้แนวคิดและมุมมองเพิ่มอีกทาง และยังเป็นการเพิ่มสมาชิกของทีมวิจัยอีกด้วย

ค. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการปฏิบัติตามบทบาทที่สมัครใจทำ เป็นอีกวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้เยาวชนเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น และยังมี การแลกเปลี่ยนหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของเยาวชนในหน้าที่ที่แตกต่างกัน ไปเพิ่มขึ้นอีก นอกจากนี้ในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล จำเป็นต้องมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้จำเป็นต้องการความร่วมมือของกลุ่มเยาวชน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเยาวชนเป็นอย่างดี เพียงแต่ในบางครั้งอาจติดขัดบางครั้ง ในเรื่องของระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งหากตรงกับวันที่มีกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรม โรงเรียน กิจกรรมหมู่บ้าน กิจกรรมโครงการอื่นๆ หรือการเรียนพิเศษ ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรม

ง. การพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนในการทำการวิจัย เนื่องจากเยาวชนบางคนมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมจากทั้งภายในหมู่บ้านและภายในโรงเรียนที่มากกว่าคนอื่นๆ การได้ไปเข้าร่วมในกิจกรรมร่วมกับโครงการหรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น การฝึกอบรม การทัศนศึกษา ก็มีการนำความรู้และประสบการณ์มาแบ่งปันให้เพื่อนๆ ในกลุ่ม และนำมาปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มของตน เพื่อเป็นการกระจายความรู้แก่ทีมวิจัยคนอื่นๆ ด้วย

จ. ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยเยาวชน นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งถ้าความสัมพันธ์ของทีมวิจัยเยาวชนมีความสามัคคีกันดี การขับเคลื่อนงานต่างๆ ก็เป็นไปได้ด้วยดี แต่หากเกิดความขัดแย้งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของเยาวชนที่อยู่ต่างหมู่บ้าน หรือแม้แต่เยาวชนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน บางครั้งเกิดปัญหาการกระทบกระทั่งกันมาก่อน ซึ่งทำให้มีผลในการดำเนินกิจกรรมในบางช่วง ทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าหรือเสียหายได้ โดยผู้วิจัยต้องคอยทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยบ้าง แต่ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ค่อยเกิดปัญหาเท่าใดนัก เนื่องจาก กลุ่มเยาวชนมีความเกรงใจต่อตัวผู้วิจัยเอง และมีข้อตกลงกันว่าภายในเวทีการประชุมหรือการดำเนินกิจกรรมไม่ให้เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันเกิดขึ้น ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมเยาวชนก็ให้ความร่วมมือดี แต่ก็อาจมีการกระทบกระทั่งกันบ้างเล็กน้อย

ฉ. ความสนใจของเยาวชน ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมพบว่า เยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง โดยมีผู้ชายเสียเป็นส่วนน้อย และผู้ชายที่เข้าร่วมค่อนข้างมีบุคลิกที่เรียบร้อย ซึ่งทำให้เกิดข้อสงสัยว่า เพราะเหตุใดเยาวชนผู้ชายส่วนใหญ่จึงไม่สนใจเข้าร่วมในการทำกิจกรรมนี้ แม้ว่าในการจัดกิจกรรมบางครั้งมีเยาวชนชายเข้าร่วม แต่ยังเป็นส่วนน้อย และไม่ให้ความสนใจเท่าใดนัก ทำให้การดำเนินกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมนั้น มีแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง

ช. อายุ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากการทำกิจกรรม พบว่า อายุของเยาวชนในช่วงวัยที่แตกต่างกันนั้น มีความสนใจและเข้าใจในกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยนี้เน้นเยาวชนตั้งแต่อายุ 13 -18 ปี แต่ในบางกิจกรรมมีเด็กที่อายุ 7-8 ปี มาเข้าร่วมด้วย ทำให้การดำเนินกิจกรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่ทำให้เสียวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมไป ซึ่งเยาวชนที่มีอายุมากกว่าก็คอยดูแลและทำความเข้าใจกับเด็กเล็กด้วย ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมนั้นมีสีสันขึ้นบ้างจากความคิดของเยาวชนตัวน้อยทั้งหลาย ซึ่งเด็กบางคนก็กล้าแสดงออกและมีความคิดที่เกินตัวเหมือนกัน ทำให้เวทีได้ความคิดและแนวทางแปลกใหม่เพิ่มขึ้น

4.2.2. นักศึกษา ซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชน เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดย

นักวิจัยจากภายนอก คือ ตัวผู้วิจัย ซึ่งเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมร่วมกับทีมวิจัย และกลุ่มเยาวชน ระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับร่วมปฏิบัติ ผู้วิจัยร่วมเป็นทีมวิจัย ได้แก่ ในช่วงเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในการดำเนินกิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และ 2) ระดับสังเกตการณ์ ได้แก่ ในช่วงการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน เช่น การดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมต่างๆ การนำเข้าข้อมูล หรือการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ทางผู้วิจัยได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา ติดตามผล และเข้าร่วมกิจกรรมของงานวิจัยนอกพื้นที่จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนนั้น ในช่วงที่ผู้วิจัยมีระดับของการมีส่วนร่วมคือ ช่วงการเตรียมความพร้อมในการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การประชุมวางแผนในการปฏิบัติการ การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างเยาวชนแต่ละคน โดยการตั้งคำถาม ผู้วิจัยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมในประเด็นเสนอแนะ และกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ที่ตัดสินใจในการเลือกประเด็นหรือกระบวนการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ยังมีการค้นหาเอกสารที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรม ส่วนในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในช่วงที่ผู้วิจัยมีระดับของการสังเกตการณ์นั้น โดยการลดบทบาทตนเองลงจากทีมวิจัย เป็นเพียงที่ปรึกษานั้น โดยผู้วิจัยเข้าร่วมประชุม แต่ให้แกนนำของกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการประชุม คอยติดตามความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง เช่น การดำเนินกิจกรรมการเก็บข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การดำเนินงานในช่วงนี้เป็นการดำเนินงานโดยกลุ่มเยาวชนทั้งหมด โดยผู้วิจัยอาจเป็นเพียงส่วนที่ช่วยหนุนเสริมให้การดำเนินงานสามารถก้าวหน้าโดยง่ายขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังคงต้องทำการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มอยู่บ้าง เนื่องจาก กลุ่มเยาวชนยังมีสมาธิในการทำงานที่ค่อนข้างสั้นและกิจกรรมของโรงเรียนที่มีหลากหลาย อีกทั้งโครงการต่างๆ ที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ทำให้เยาวชนมีเวลาในการดำเนินกิจกรรมลดลง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องทำการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวของกระบวนการดำเนินกิจกรรมในบางโอกาส

4.2.3. งบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรม สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องมีส่วนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งนับได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนเป็นไปได้ อย่างราบรื่น อีกทั้งการหนุนเสริมของพี่เลี้ยงโครงการวิจัย จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่คอยติดตามการดำเนินงานวิจัย และให้คำแนะนำแก่นักวิจัยในด้านเทคนิค

หรือกระบวนการสืบค้นข้อมูลต่างๆ และเทคนิคการกระตุ้น ซึ่งให้ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้กระตุ้นกลุ่มเยาวชน ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนมีความตื่นตัวในการดำเนินกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

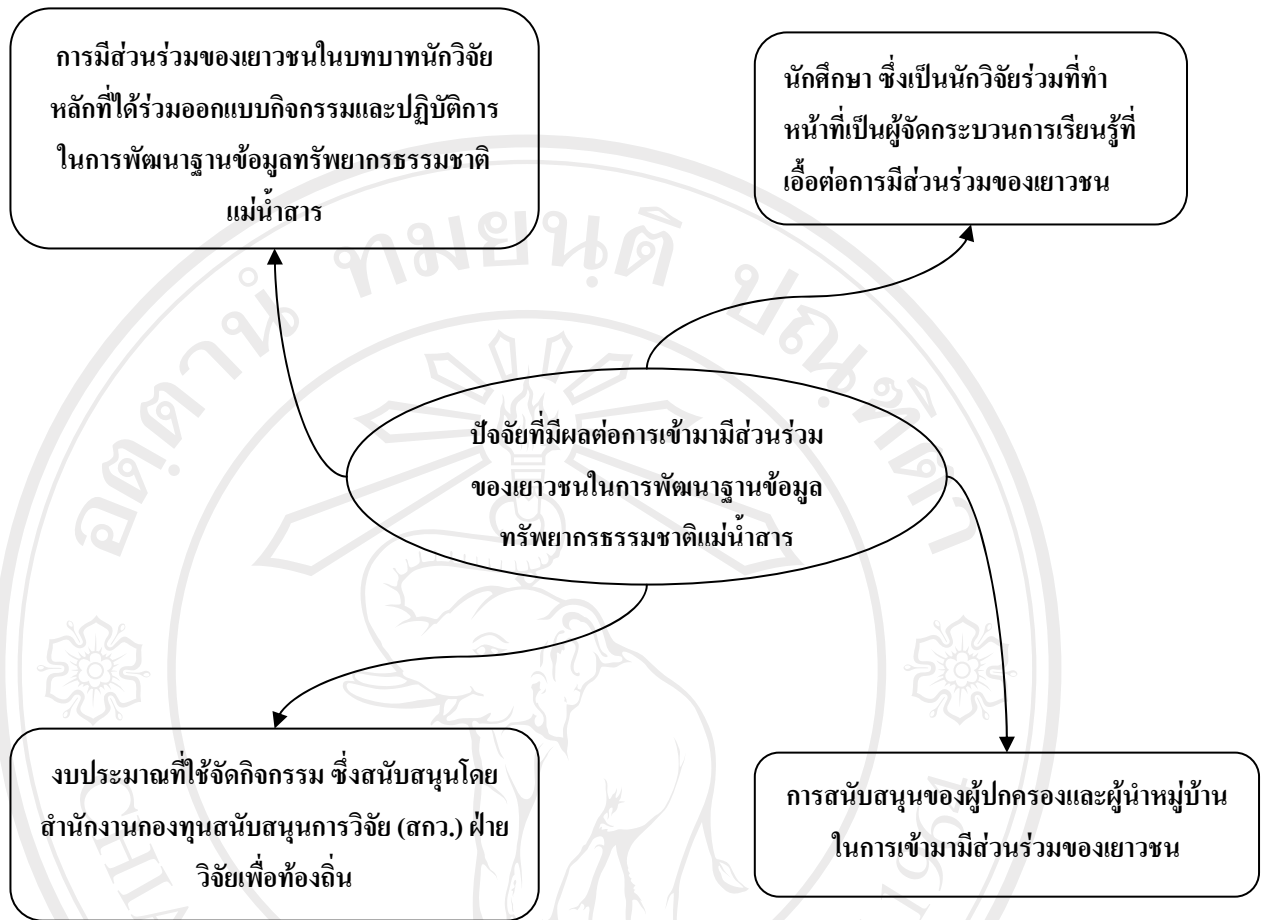
4.2.4. การสนับสนุนของผู้ปกครองและผู้นำหมู่บ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน

ก. ผู้ปกครอง เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากการเข้าร่วมของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองเสียก่อน โดยเยาวชนบางคนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมเป็นอย่างดี แต่เยาวชนบางคนผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในการดำเนินกิจกรรมก็ไม่อนุญาตให้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ปกครองไม่อนุญาตนั้นมีสาเหตุมาจากการไม่เข้าใจว่า สิ่งที่ยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมนั้น ได้ประโยชน์อะไรบ้าง และเยาวชนได้ไปทำกิจกรรมจริงหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขโดยการเข้าไปอธิบายให้กับผู้ปกครองของเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมแต่ยังไม่อนุญาตให้เข้าร่วม เพื่อชี้แจงถึงกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์อะไร และเยาวชนได้รับประโยชน์ใดบ้าง และผู้วิจัยเข้าเยี่ยมเยียนผู้ปกครองของเยาวชนตามแต่โอกาส เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังคำแนะนำในการดำเนินงาน อีกทั้งยังเข้าไปสอนการบ้านของน้องๆ เยาวชนในบางครั้งตามแต่โอกาสอำนวย

ข. ผู้นำชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องแจ้งให้กับผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับทราบ ซึ่งช่วยให้การดำเนินกิจกรรมนั้นราบรื่นยิ่งขึ้น และผู้นำชุมชนยังเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองรวมถึงตัวเยาวชนในการดำเนินงานวิจัยด้วย

ค. หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่นั้นๆ เป็นปัจจัยที่มีส่วนช่วยเสริมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยการที่กลุ่มของเยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมกับทางองค์การบริหารส่วนตำบล และการให้การสนับสนุนในเรื่องต่างๆ เช่น งบประมาณ และสถานที่ในการประชุม เป็นต้น

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนได้ดังแผนภูมิที่ 12

แผนภูมิที่ 6 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

จากปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร แสดงให้เห็นว่า ในการกำหนดแนวทางในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนนั้น จำเป็นต้องคำนึงปัจจัยหลายๆ ส่วนที่ส่งผลให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งแต่ละส่วนต่างมีความสำคัญไม่ต่างกัน ทั้งการมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร สามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ และประสบการณ์การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาไปปรับใช้กับการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ เพื่อป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้น ลดระยะเวลาในการลองผิดลองถูก หรือทดลองวิธีการต่างๆ ซึ่งความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชน ช่วยให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมมากยิ่งขึ้น เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินกิจกรรม นักวิจัยก็นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นในการขับเคลื่อนให้กิจกรรมมีการเคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ใช้ในการ

ดำเนินกิจกรรมกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของ
เยาวชนให้มีความรอบรู้ยิ่งขึ้น อีกทั้ง การให้การสนับสนุนของผู้นำชุมชนและผู้ปกครองนับว่าเป็น
ส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยดี ทั้งนี้ควรมีการให้ความรู้ในเรื่องของการพัฒนา
ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการ
ดำเนินกิจกรรมต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved